

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra humanitních věd

Diplomová práce

Cestovní ruch a proměny místní kultury (případová studie horských etnik vietnamské oblasti Sa Pa)

Nicola FLÉGLOVÁ

© 2020 ČZU v Praze

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Bc. Nicola Fléglová

Hospodářská politika a správa

Hospodářská a kulturní studia

Název práce

Cestovní ruch a proměny místní kultury (případová studie horských etnik vietnamské oblasti SaPa)

Název anglicky

Tourism and changes of local culture (a case study of mountain ethnic groups of Vietnam region of Sa Pa)

Cíle práce

Cílem diplomové práce je zjistit, jaký vliv (dopady) má cestovní ruch na život a kulturu příslušníků horských kmenů v oblasti Sa Pa ve Vietnamu. Tento cíl je konkretizován ve dvou dílčích výzkumných otázkách: (1) Jak se s narůstajícím se počtem turistů a proměnou místní ekonomiky změnil životní styl příslušníků horských kmenů a (2) jaká jsou pozitiva a negativa rozvoje cestovního ruchu spojené s nárůstem počtu turistů a vyššími finančními zdroji z cestovního ruchu v oblasti Sa Pa ve Vietnamu?

Metodika

V literární rešerši práce prozkoumá, jak je cestovní ruch konceptualizován, a to s využitím odborných článků a knih. Při této konceptualizaci bude kladen důraz na to, jak je problematika dopadů cestovního ruchu na původní skupiny obyvatel (a na jejich kulturu), na jejichž území je cestovní ruch rozvíjen, zachycena a konceptualizována v odborné literatuře. Proto bude část literární rešerše věnována nejen cestovnímu ruchu, ale i problematice kultury a jejich propojení. Tato teoretická příprava by měla pomoci při utváření detailní metodiky empirického výzkumu. Ten bude postaven na kombinaci kvalitativních i kvantitativních metod. V empirické části bude nejprve představena (popsána) zkoumaná oblast Sa Pa, a to na základě podkladů z odborných zdrojů. Pro vlastní sběr primárních dat bude použita anketa. Ta bude připravena na základě získaných informací spojných s předmětem i objektem zkoumání. Anketa bude předložena příslušníkům horských kmenů v Sa Pa (výběrová procedura bude určena na místě s ohledem na dostupnost souboru respondentů). Pro výzkum budou využiti informátoři hovořící jazyky sledovaných kmenů. S jejich pomocí budou též provedeny rozhovory s osobami působícími v oblasti cestovního ruchu ve zkoumaném regionu. Údaje z anketního šetření i z rozhovorů budou zpracovány a následně analyzovány, a to tak, aby bylo možno odpovědět na stanovené výzkumné otázky.

Doporučený rozsah práce

60 – 80 stran

Klíčová slova

cestovní ruch, životní styl, dopady změn, Vietnam, místní komunity

Doporučené zdroje informací

- JAKUBÍKOVÁ, Dagmar, 2009. Marketing v cestovním ruchu. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-3247-3.
- KOLÁŘOVÁ, Hana. 2006. Udržitelný rozvoj: hledání cest, které nekončí. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Centrum pro otázky životního prostředí. ISBN: 80-87076-02-8.
- LIBROVÁ, Hana. 1994. Pestří a zelení: Kapitoly o dobrovolné skromnosti. Brno: Veronika a Hnutí Duha. ISBN: 80-238-4210-2
- MICHAUD, J. AND S. TURNER Reaching new heights. State legibility in Sa Pa, a Vietnam hill station. Annals of Tourism Research, Sep 2017, 66, 37-48.
- MUSIL, Martin (editor). 2010. Udržitelný rozvoj cestovního ruchu (sborník příspěvků z kulatého stolu). Praha: Oeconomica. ISBN: 978-80-245-1689-9.
- ZELENKA, Josef, PÁSKOVÁ, Martina. 2012. Výkladový slovník cestovního ruchu. Praha: Linde. ISBN: 978-80-7201-880-2

Předběžný termín obhajoby

2019/20 LS – PEF

Vedoucí práce

prof. PhDr. Michal Lošťák, Ph.D.

Garantující pracoviště

Katedra humanitních věd

Elektronicky schváleno dne 23. 1. 2020

prof. PhDr. Michal Lošťák, Ph.D.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 13. 2. 2020

Ing. Martin Pelikán, Ph.D.

Děkan

V Praze dne 06. 04. 2020

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci "Cestovní ruch a proměny místní kultury (případová studie horských etnik vietnamské oblasti Sa Pa)" jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího diplomové práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu použitých zdrojů na konci práce. Jako autorka uvedené diplomové práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušil autorská práva třetích osob.

V Praze dne 6. 4. 2020

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala vedoucímu práce profesoru PhDr. Michalu Lošťákovi, Ph.D. za cenné rady a připomínky. Dále celé své rodině, příteli a přátelům za podporu během celého studia.

Cestovní ruch a proměny místní kultury (případová studie horských etnik vietnamské oblasti Sa Pa)

Abstrakt

Diplomová práce se zabývá dopady cestovního ruchu na životní styl obyvatel regionu. Snaží se přiblížit pohled na cestovní ruch, který může být příznivým faktorem pro rozvoj daného regionu, avšak také může narušovat životní styl místních lidí, kteří jsou často nuceni se mu přizpůsobit. Srovnává postoje místních, jak příliv turistů ovlivnil jejich životy. Pro tuto práci byla vybrána oblast Sa Pa ve Vietnamu a komunita horských etnik obývajících tuto část země.

Nejprve práce rozpracovává teorie a definice cestovního ruchu a jeho druhy, funkce a služby s ním související. V další kapitole pojednává o charakteristice vybrané země, geografii, demografii, podnebí a kultuře. Poté se zabývá samotnou oblastí Sa Pa a horskými etniky, kde byl proveden výzkum. Nakonec jsou výsledky obou částí – teoretické i praktické, komparovány v diskuzi a shrnuty v závěru práce.

Horská etnika v Sapě patří mezi nejchudší obyvatele Vietnamu. Jejich životní úroveň se postupně mění v návaznosti na rozvoj cestovního ruchu. Změna se však nedotýká všech, jelikož podpora vlády ani místní správy není zaměřena na menšiny a mnoho možností na zlepšení vlastní ekonomické situace přebírají přistěhovalí Vietnamci.

Klíčová slova: cestovní ruch, životní styl, místní komunity, dopady, Vietnam, Sa Pa, cestování, kultura

Tourism and changes of local culture (a case study of mountain ethnic groups of Vietnam region of Sa Pa)

Abstract

This diploma thesis explores the impact of tourism and how it impacts the lifestyle of local people. It attempts to provide a close insight into the tourism which can be a beneficial factor to the investigated region, however it is often also a negative factor requiring local people to make various sorts of adaptation to mitigate its influence. The study compares the views of locals on the impact the rise of tourism has had on their lives. The area selected for this case study is Sa Pa region in Vietnam and its community of diverse ethnic groups.

First chapter of this thesis explores theories and definitions of tourism and its types, functions and services. In the next chapter it discusses the characteristics of the researched country, like geography, demography, climate and culture. Afterwards, it provides an analysis of the Sa Pa region and its mountain ethnic minorities where the research itself was conducted. The research results – both theoretical and practical – are discussed, compared and summarised in the conclusion.

The mountain ethnic groups of Sa Pa are one of the poorest inhabitants of Vietnam. Their standard of living is gradually changing in relation to tourism development. However, the change does not affect everyone, as national government neither local government support is not targeted on local minorities and many opportunities to improve own economic situation, are taken by the Vietnamese newcomers.

Keywords: tourism, lifestyle, local communities, impact, Vietnam, Sa Pa, travel, culture

Obsah

1 Úvod	11
2 Cíl práce a metodika	13
2.1 Cíl práce	13
2.2 Metodika	13
3 Teoretická východiska	15
3.1 Kultura	15
3.2 Životní styl	15
3.2.1 Volný čas	18
3.3 Cestovní ruch	19
3.3.1 Související pojmy	20
3.4 Typologie cestovního ruchu.....	22
3.5 Služby v cestovním ruchu	24
3.6 Rozvoj cestovního ruchu.....	26
3.6.1 Pozitivní a negativní vliv turismu.....	27
3.6.2 Udržitelný cestovní ruch.....	28
3.7 Šetné formy cestovního ruchu	29
3.8 Cestovní ruch a jeho dopady v geografickém prostoru prováděného výzkumu ³²	
3.8.1 Socioekonomické dopady cestovního ruchu v Sa Pa.....	38
3.8.2 Dopady na životní prostředí.....	41
5 Praktická část	42
5.1 VIETNAM – Charakteristika země	42
5.1.1 Makroekonomické údaje.....	43
5.1.2 Vietnamská kultura	44
5.2 Cestovní ruch ve Vietnamu	45
5.2.1 Historický vývoj cestovního ruchu ve Vietnamu	46
5.2.2 Hlavní destinace cestovního ruchu ve Vietnamu.....	48
5.3 Cestovní ruch v Sa Pa	48
5.3.1 Udržitelný cestovní ruch v Sapě	50
5.4 Oblast Sa Pa – místo případové studie.....	52
5.4.1 Obyvatelé Sa Pa	53
5.4.2 Etnické skupiny	55
6 Metodika výzkumu	59
6.1.1 Reflexe výzkumníka	62
7 Výsledky a diskuze	63

8 Závěr	80
9 Seznam použitých zdrojů	83
9.1 Bibliografie	83
9.2 Internetové zdroje.....	84
10 Přílohy	89

Příloha 1: Průvodní dopis

Příloha 2: Dotazník

Příloha 3: Fotografie pořízené v oblasti Sa Pa

Seznam obrázků

Obrázek 1: Poloha Vietnamu

Obrázek 2: Vietnamská vlajka

Obrázek 3: Rozložení chudoby ve Vietnamu

Obrázek 4: Etnické skupiny v oblasti Sa Pa

Obrázek 5: Mapa provincie Lao Cai

Seznam tabulek a grafů

Tabulka 1: Tvrdý a měkký turismus

Graf 1: Počty zahraničních turistů ve Vietnamu

Graf 2: Věkové složení respondentů

Graf 3: Místo bydliště respondentů

Graf 4: Rozložení zaměstnanosti respondentů

Graf 5: Účast na cestovním ruchu

Graf 6: Zhodnocení spokojenosti – „Volný čas“

Graf 7: Zhodnocení spokojenosti – „Náplň práce“

Graf 8: Zhodnocení spokojenosti – „Dostupnost a nabídka potravin“

Graf 9: Zhodnocení spokojenosti – „Dostupnost a nabídka zboží“

Graf 10: Zhodnocení spokojenosti – „Dostupnost a nabídka služeb“

Graf 11: Zhodnocení spokojenosti – „Životní podmínky v místě bydliště“

Graf 12: Zhodnocení spokojenosti – „Finanční situace“

Graf 13: Zhodnocení spokojenosti – „Celková životní úroveň“

Graf 14: Změna v posledních 5 letech – „Volný čas“

Graf 15: Změna v posledních 5 letech – „Náplň práce“

Graf 16: Změna v posledních 5 letech – „Dostupnost a nabídka potravin“

Graf 17: Změna v posledních 5 letech – „Dostupnost a nabídka zboží“

Graf 18: Změna v posledních 5 letech – „Dostupnost a nabídka služeb“

Graf 19: Změna v posledních 5 letech – „Životní podmínky v místě bydliště“

Graf 20: Změna v posledních 5 letech – „Finanční situace“

Graf 21: Změna v posledních 5 letech – „Celková životní úroveň“

Graf 22: Srovnání četnosti odpovědí spokojenosti v jednotlivých aspektech života

Graf 23: Srovnání četností odpovědí ohledně změny životního stylu v rámci posledních 5 let

Graf 24: Turistické atraktivity v oblasti Sa Pa
Graf 25: Návštěvnost oblasti dle ročního období
Graf 26: Návštěvnost oblasti z hlediska typů účastníků

Seznam použitých zkratk

UNWTO – Světová organizace cestovního ruchu

UNESCO – Organizace OSN pro vzdělání, vědu a kulturu

VNAT – Vietnamská národní agentura cestovního ruchu (Vietnam National Administration of Tourism)

SPC – Sapa District People`s Committee

1 Úvod

Cestovní ruch je jedním z největších a nejrychleji se rozvíjejících průmyslů světa (Királ'ová, 2003). Je velmi rozsáhlým odvětvím, které zahrnuje mnoho dalších sektorů. Má velký vliv nejen na rozvoj regionů, ale i na národní a mezinárodní ekonomiky (Malá, 2002).

Je to významný celosvětový fenomén a stává se součástí životního stylu stále více lidí. Základním předpokladem rozvoje cestovního ruchu je svoboda člověka cestovat. K dalším předpokladům patří volný čas a dostatek volných finančních prostředků (Jakubíková, 2009).

Cestovní ruch se neustále rozvíjí a napomáhá rozvoji celé společnosti, například zlepšením infrastruktury a rozvojem mezinárodních obchodních vztahů apod. Naopak přispívá ke zhoršování stavu životního prostředí, produkuje se velké množství komunálního odpadu, znečištění vod a vytrácejí se původní tradice a zvyky z důvodu modernizace společnosti. Dopady cestovního ruchu jsou tedy pozitivní i negativní. Na jedné straně přináší vysoké příjmy obyvatel, snižuje nezaměstnanost, zejména u žen; rozvíjí jednotlivé regiony i celé státy. Celkově zvyšuje vzdělanost obyvatelstva, životní úroveň, umožňuje poznání jiných kultur. Na druhé straně narušuje životy místních obyvatel, dochází k jejich asimilaci a také ke znečištění životního prostředí v turistických destinacích. (Palatková, 2011)

Proto se v posledních letech mnoho zemí snaží o zavádění trvale udržitelného rozvoje, cestovní ruch by měl stavět na dlouhodobém šetrném využívání, ochraně a rozvoji potenciálu nejen přírodního a antropogenního prostředí. Žádoucí udržitelnost cestovního ruchu by měla vycházet z koordinace a spolupráce veřejné i soukromé sféry a z respektu k místní komunitě, tj. k jejím potřebám a tradicím.

Přechod Vietnamské socialistické republiky od centrálně plánovaného k tržnímu hospodářství změnil zemi z jedné z nejchudších na světě na zemi s nižšími středními příjmy. Vietnam je nyní jednou z nejdynamičtěji se rozvíjejících zemí ve východní Asii. Reformy „doi moi“ vyvedly Vietnam z desetiletí poválečného strádání a vynesly jej do pozice jednoho z takzvaných malých ekonomických tygrů jihovýchodní Asie. (Sullivan, 2017)

Vietnam je dnes zemí na vzestupu. Za prvních 12 let tohoto milénia vzrostl počet turistů přijíždějících do Vietnamu z pouhých víc než 2 milionů za rok na téměř 7 milionů (Sullivan, 2017). Takový nárůst je o to působivější, když uvážíme pokles turismu v mnoha jiných zemích. Vietnam je jedna ze šesti nejbezpečnějších turistických destinací světa. Návštěvníky do země láká její bohatá a rozmanitá krajina, podnebí i kultura od hor severu po mokřiny delty Mekongu. V roce 2019 navštívilo Vietnam už více než 18 milionů turistů. V roce 2020 se očekává dokonce návštěva více než 20 milionů zahraničních turistů (Nhan Dan, 2019).

Na severozápadě země se nachází oblast Sa Pa, která se stala pro turisty významnou destinací k poznávání přírody a místních etnik, které se liší zejména svým tradičním oblečením, dle kterého se dá rozeznat, ke které menšině patří. Mimo to má každé horské etnikum i jiný jazyk, mezi sebou si nerozumí, k dorozumívání mezi sebou používají vietnamštinu. Původně sem etnika přišli ze sousední Číny (Mihalco, 2008). S přibývajícím množstvím turistů se život místních změnil, tak jako tomu bývá i u jiných etnik po celém světě. Právě tato oblast byla vybrána pro případovou studii.

Práce se snaží zjistit, zda daná změna nárůstu cestovního ruchu je pro místní obyvatele spíše pozitivní či negativní a v jakém ohledu se jejich život změnil. Práce si neklade za cíl generalizovat závěry na celou populaci ani postihnout všechny aspekty, které život místních etnik ovlivňují. Cílem je podat vhled do stylu života náhodně vybraného vzorku populace.

2 Cíl práce a metodika

2.1 Cíl práce

Cílem diplomové práce je získat odpovědi na výzkumnou otázku: *Jaké jsou dopady cestovního ruchu na život a kulturu příslušníků horských etnik v oblasti Sapa ve Vietnamu?*

Cíl je konkretizován ve dvou dílčích výzkumných otázkách:

- *Jak se s narůstajícím počtem turistů a proměnou místní ekonomiky změnil životní styl příslušníků horských etnik?*
- *Jaká jsou pozitiva a negativa rozvoje cestovního ruchu spojené s nárůstem počtu turistů a vyššími finančními zdroji z cestovního ruchu?*

V teoretické části půjde o definování pojmů použitých v práci týkajících se životního stylu, cestovního ruchu, Vietnamu a samotné oblasti Sapa. Bude zpracována rešerše týkající se tématu a předešlých výzkumů v oblasti Sapa.

Oproti tomu v části praktické se práce zaměří na výsledky terénního výzkumu. Obě části budou porovnány v diskuzi.

2.2 Metodika

Práce je případovou studií, pro komplexní zhodnocení případu je používáno všech dostupných kvantitativních i kvalitativních metod a empiricko-analytického přístupu. Cílem případové studie je detailní studium malé množiny vzorku, nejčastěji vybrané skupiny či komunity. Slouží k lepšímu porozumění celé situace. Zásadní částí práce je terénní šetření, které probíhá v přirozeném prostředí zkoumané skupiny.

Práce využívá převážně kvantitativních metod. Nejvíce je využito techniky studia dokumentů a statistických dat, na základě čehož je vypracována literární rešerše, která uvádí důležité pojmy i předchozí výzkumy na vybrané téma.

Autorka čerpala hlavně z knih o cestovním ruchu v českém jazyce, dále z akademických prací a článků o výzkumech provedených v Sapě, převážně v anglickém jazyce a dostupných online. Byly využity i internetové zdroje, hlavně u

statistických dat. A v neposlední řadě i vlastní pozorování a dotazníkové šetření v místě prováděné případové studie.

Pro zvýšení validity výzkumu je dle Denzina (1989) použita triangulace dat (získaných z různých zdrojů) a metod – použití obou druhů (kvalitativních i kvantitativních) a zároveň více technik v rámci jedné metody.

Dále byla použita technika ankety, tedy dotazníkového šetření provedeného na malém, nereprezentativním vzorku. Standardizovaný dotazník byl předložen příslušníkům horských etnik v oblasti Sa Pa. U několika respondentů byl dotazník doplněn krátkými rozhovory.

Metodologie samotného výzkumu je více rozpracována v kapitole 6.

V diskuzi je shrnuta literární rešerše a praktická část a jsou porovnány jejich poznatky. Ze všech analyzovaných dat jsou metodou syntézy vyvozeny závěry v poslední kapitole.

3 Teoretická východiska

Tato kapitola se zaměří na definování důležitých pojmů použitých v této práci, jež jsou nezbytné pro pochopení dané problematiky. Pojmy se odvíjejí od klíčových slov. Obsahuje i literární rešerši předchozích výzkumů na dané téma.

3.1 Kultura

Jde o velice komplexní a těžko definovatelný pojem, definic proto existuje nepřeborné množství. Podle Herdera lze kulturu považovat za *univerzální lidský fenomén* (Herder, 1951, cit. dle Soukup, 2011). Jádrem globálních definic kultury je Rickertovo vymezení, že *kultura je vše, co člověk vytvořil* (Rickert, 1915; cit. dle Soukup, 2011). Změnu v přístupu ke kultuře a jejímu studiu přinesl svou definicí Tylor, podle které je kultura „*komplexní celek, který zahrnuje poznání, víru, umění, právo, morálku, zvyky a všechny ostatní schopnosti a obyčeje, jež si člověk osvojil jako člen společnosti*“ (Tylor, 1958; cit. dle Soukup, 2011).

Pro řešení vztahu cestovního ruchu a kultury je možné vyjít z vymezení: Kultura jako hodnotový systém vztahující se k intelektuálnímu, duševnímu a estetickému rozvoji. V tomto smyslu kultura ovlivňuje hlavně výjezdový a domácí cestovní ruch. Tedy vůbec přístup k účasti na cestovním ruchu, volbu destinace, typu cestovního ruchu i struktury spotřebovávaných služeb (Palatková, 2011). Při působení nebo výrazném ovlivnění jinou kulturou (ať už vzájemně nebo jednostranně) dochází ke *kulturní asimilaci*. Jde o vedlejší produkt cestovního ruchu s jeho negativními i pozitivními důsledky. Dochází při ní k přebírání prvků či zvyků z jiné kultury. (Pásková a Zelenka, 2012) WTO (1997) vymezuje kulturu jako „produkty a práce intelektuálních a uměleckých snah. Kulturní atraktivita jsou inspirací pro návštěvníky při cestě do destinace a dochází k realizaci kulturního turismu.“

3.2 Životní styl

Životní styl či jinak životní způsob je velice složitý pojem a nemá jednoznačnou definici. Pojem životní styl bývá zaměňován se životním způsobem nebo životním slohem (Kubátová, 2010; Librová, 1994). Podle české socioložky Jany Duffkové (2005) je životní způsob „*systém významných činností a vztahů, životních projevů a zvyklostí typických,*

charakteristických pro určitý subjekt (jedince či skupinu, eventuálně i společenství či společnost coby konkrétní nositele životního způsobu)” (cit. dle Kubátová, 2010).

Dále Duffková (2005) uvádí, že konkrétnějším pojmem je životní styl, který rozlišuje pro jednotlivce a skupiny. *“Životním stylem jednotlivce je možné rozumět ve značné míře konzistentní životní způsob jednotlivce, jehož jednotlivé části si navzájem odpovídají, jsou ve vzájemném vztahu, mají společné jádro. Takový jednotný „styl”, který se prolíná všemi podstatnými činnostmi, vztahy i zvyklostmi apod. nositele životního stylu.“*

Životní styl skupiny pak představuje do určité míry vyabstrahované, typické společenské rysy životního způsobu, resp. jeho hlavních, určujících momentů, které jsou příznačné pro převážnou většinu členů nějaké skupiny (častěji jde o větší či menší skupiny, jejichž členové se navzájem všichni neznají, ale obecně vzato mají společné něco, co je důležité pro vytváření životního způsobu/stylu - např. profesní skupiny). (cit. dle Kubátová, 2010)

Dle Ivanové (2006, cit. dle Valjent, 2010) bude *“životní styl termínem, označujícím projevy života jednotlivých částí společnosti, kdežto termín životní způsob se bude vztahovat na celou společnost. Způsob života se tak stává nejobecnější kategorií, obsahující veškeré životní projevy jednotlivců, skupin, a je mnohem více spjat s konkrétními podmínkami jejich práce, společenským životem, participací na vzdělání a kulturních jevech, využívání volného času apod.”*

Výkladový slovník cestovního ruchu definuje životní styl jako *„způsob života charakteristický hmotnými i nehmotnými podmínkami existence, metodami a podmínkami práce, povahou zdrojů, formami bydlení, chováním v určitých situacích a rolích, sociálními vztahy, preferencemi, žebříčkem hodnot, formou spotřeby zboží a služeb, způsobem trávení volného času a vztahem k životnímu prostředí.“* (Zelenka, Pásková, 2012)

Je možné rozlišit dva aspekty – materiální aspekt životního stylu odpovídá pojmu životní úroveň a je operacionalizován indikátorem vybavenosti domácnosti předměty dlouhodobé spotřeby. Kulturní aspekt je chápán jako kulturní úroveň a je operacionalizován indexem kulturních aktivit (Machonin, Tuček, 1996; Tuček a kol., 2003; cit. dle Kubátová, 2010). Mezi kulturní aktivity jsou zahrnuty například tyto mimopracovní aktivity: návštěva divadel, koncertů, výstav; studium odborné literatury; chození do přírody, sport, turistika; četba krásné literatury; návštěvy přátel; návštěva restaurací,

kaváren, zábav; rukodělné práce (koníčky); náročnější fyzické domácí práce. (Kubátová, 2010)

Životní styl souvisí s místní kulturou, životní zkušeností, sociální skupinou a sociálním postavením jedince. Životní styl a místní kultura ve zdrojové oblasti se zásadně projevují i v motivacích a chování návštěvníků. Specifickým životním stylem pak může být i způsob chování návštěvníků při cestě do destinace, při pobytu a na cestě zpět domů. Tento způsob zahrnuje způsob poznávání, komunikaci s místní komunitou, volbu rekreačních středisek a dalších aktivit. (Zelenka, Pásková, 2012)

Kvalita života

Životní způsob nelze úplně odlišit od pojmu **kvalita života**, kterým jsou často životní způsob a životní styl doplňovány. Je stále uživanějším pojmem v oblasti medicíny, kde již existují kvantitativní ukazatelé, jež se používají k hodnocení kvality života spolu s délkou života.

Kvalita života je velmi složitý a komplexní fenomén, který je především ovlivněn vlastním zdravotním stavem, environmentálními vlivy přírodního a společenského prostředí, sociálně psychologickými faktory s podrobnější charakteristikou v individuálně psychologickém konceptu prožívání života včetně životního stylu podílející se na celkové spokojenosti a pohodě člověka. (Kováč, 2001, cit. dle Vajlent, 2008)

Životní úroveň je vymezena kvantitativně, ekonomicky. Rozlišuje se životní úroveň společnosti a životní úroveň jednotlivce (nebo domácnosti). Životní úroveň společnosti je chápána jako její materiální blahobyť. Měří se pomocí ukazatele **HDP** – Hrubý domácí produkt na obyvatele. Jedná se o “součet hodnoty všeho zboží a služeb, které občané země za rok vyprodukují, děleno počtem občanů” (Krämer, 2005, s. 48, cit. dle Kubátová, 2010) Životní úroveň jednotlivce nebo rodiny se týká materiálního blahobytu, který představuje úroveň spotřeby, materiálního vybavení domácností a obecně věcí, které lze koupit a které má člověk k dispozici. Životní úroveň se odvozuje jednak od výše příjmů osob a domácností, jednak od materiální vybavenosti domácností a bytů (Kubátová, 2010).

Oproti tomu *kvalita života* jednotlivce nebo rodiny je obvykle chápána jako kulturnost životního stylu, ať už se to týká kulturnosti trávení volného času, případně vybavenosti domácnosti kulturními předměty nebo výše vzdělání. Bývá také spojována s

problémem autenticity, s problémem smyslu života, se zdravím nebo se spokojeností se životem (Kubátová, 2010).

Pro měření životní úrovně je v současnosti nejvhodnější tzv. Index lidského rozvoje – **HDI**, který spojuje materiální i sociální aspekty. (Zelenka, Pásková, 2012) Současně je indikátorem stupně modernizace jednotlivých zemí. Skládá se z HDP, indexu očekávané délky života a indexu vzdělanosti¹ (Kubátová, 2010).

Ivo Možný (2002) ve své knize poukazuje na to, že zobecňující indexy jsou pouze k sestavení žebříčku. Úroveň kvality života je ale velmi subjektivní a dává smysl pouze z hlediska pohledu jednotlivce. Kvalitu života popisuje jako „*stav stability neboli jakési spokojenosti se svým životem, s rodinou, s prací, s volným časem. Jedná se ovšem o subjektivní pocit. Hlavním zdrojem subjektivní spokojenosti jsou mezilidské vztahy – hlavně rodina a přátelé. Dalším zdrojem je práce, a ještě silnějším pak pocit kvalitního prožívání volného času.*“ Neméně důležitou hodnotou je zdraví², zlepšení zdravotního stavu přináší zlepšení kvality života a zvyšuje se tím i naděje na dožití.

Dalším ovlivňujícím aspektem kvality života je vzdělání. Možný zmiňuje, že počet studentů na středních i vysokých školách může být ovlivněn i politickým režimem. O studiu potomků rozhodují konexe rodičů či příbuzných. S menším rozvojem školství se prohlubuje propast mezi vyspělými a rozvojovými státy.

Pro lidi bez vzdělání, znalostí a dovedností je těžké se prosadit v jiném oboru, než v jakém pracují. Placená práce je pro člověka zdrojem jakési moderní subjektivity a emancipace. Kvalitu života zvyšuje i možnost participace na rozhodování v obci, regionu. Samozřejmě kvalitu života ovlivňuje i okolní prostředí jako je například kvalita ovzduší či vody. (Možný, 2002)

3.2.1 Volný čas

Mezi základní prvky životního stylu patří především: pohybová aktivita a uspořádání volného času a odpočinku. Volný čas je čas, který nám vzniká po práci a můžeme jej libovolně využít. Je zaměřen k sebezdokonalování jedince, ke zkvalitňování společenského

¹ Postupně byl index rozšířen o další ukazatele, např. kvalita životního prostředí, sociální nerovnost, nerovnost mezi pohlavími nebo stavu lidských práv. (Možný, 2002)

² Dle WHO je zdraví „stav úplné fyzické, duševní a sociální pohody, nikoli pouze nepřítomnost nemoci nebo vady.“ (cit. dle Možný, 2002)

a rodinného života, ke schopnosti organizovat si veškeré denní aktivity a k utužování mezilidských vztahů. Volného času můžeme využívat ve speciálních centrech, sportovištích, v přírodě, ale také doma s rodinou, v kině nebo v jiných kulturních zařízeních i institucích. (Čáslava, 2008)

Volný čas je část mimopracovní doby, v níž člen společnosti nevykonává žádnou nutnou činnost a kterou podle vlastního rozhodnutí využívá pro oddech, rozvoj osobnosti a pro různé formy zájmové činnosti. (Jakubíková, 2009, s. 16)

Úzce souvisí s cestovním ruchem a cestováním, protože je realizováno právě ve volném čase.

3.3 Cestovní ruch

Cestovní ruch je velmi obsáhlý jev, zahrnující mnoho oborů. Každá vědní disciplína zkoumá cestovní ruch ze svého hlediska, ať už se jedná o geografii, ekonomii nebo sociologii. I proto existuje velké množství definic.

Podle UNWTO³ je cestovní ruch „*společenský, kulturní a ekonomický fenomén, který zahrnuje pohyb lidí do zemí nebo na místa mimo jejich obvyklé prostředí pro osobní nebo obchodní či profesní účely.*“ (UNWTO, c2020)

A taktéž, že: „*Cestovní ruch je mnohostranným odvětvím, které zahrnuje dopravu, turistická zařízení, poskytující ubytování a stravování, služby cestovních kanceláří a agentur, průvodcovské služby, turistické informační systémy a další infrastrukturu či další služby.*“ (Janouchová, Heřmanová, c2012)

AIEST⁴ definuje cestovní ruch jako *souhrn jevů a vztahů, které vyplývají z cestování nebo pohybu osob, přičemž místo pobytu není trvalým místem bydlení a zaměstnání.* (Peprný, c2006)

Za cestovní ruch je označován pohyb lidí mimo jejich vlastní prostředí do míst, která jsou vzdálena od místa jejich bydliště, za různými účely, vyjma migrace a výkonu normální denní práce.

³ Světová organizace cestovního ruchu

⁴ Mezinárodní sdružení expertů cestovního ruchu

Je prostředkem zvyšování životní úrovně, poskytuje ekonomické a sociální příležitosti všem těm subjektům, které mají zájem jej využít ve svůj prospěch. (Jakubíková, 2009, s.18-19)

Vlastní definici uvádějí také Zelenka a Pásková (2012, s.15) ve výkladovém slovníku. Podle nich je „*cestovní ruch komplexní, mnoha oblastmi a z mnoha hledisek se prolínající společenský jev bez jakýchkoli pevně stanovitelných hranic. Náplní cestovního ruchu jsou především souhrnné aktivity jeho účastníků, procesy související s budováním a provozováním zařízení poskytujících těmto účastníkům služby, aktivity spojené s rozvojem a ochranou zdrojů pro jeho funkci, souhrn politických a veřejně správních aktivit a současně i reakce místních komunit a ekosystémů na uvedené aktivity.*“

3.3.1 Související pojmy

Turismus

Turismus představuje alternativní termín pro cestovní ruch, odvozený z anglického „*tourism*.“ V české terminologii lze jím nahradit nesprávně užívaný termín turistika a užívat jej pro termíny s širším významem, kdy se často jedná o časově kratší realizaci daných aktivit. Například jde o mototurismus, agroturismus apod. (Zelenka, Pásková, 2012, s. 578)

Cestování

Jedná se o širší pojem než cestovní ruch. Může být spojeno i s dalšími motivy, které nepatří do cestovního ruchu (např. cesta do práce). (Ryglová, Burian, Vajčnerová; 2011)

Souvisejícím pojmem je **motivace**, kterou v cestovním ruchu tvoří kombinace vnitřních i vnějších podnětů vedoucích k realizaci cestování u každého účastníka cestovního ruchu a také významně ovlivňuje jeho spokojenost. (Zelenka, Pásková, 2012)

Účastníci cestovního ruchu

Návštěvník, je osoba, která cestuje do jiné země, než v níž má své trvalé bydliště, na dobu nepřekračující jeden rok. Hlavním důvodem cesty přitom nesmí být výkon výdělečné činnosti v navštívené destinaci. (Palatková, 2011) Podle pojetí UNWTO je návštěvník nejjobecnějším vymezením účastníka cestovního ruchu.

Pokud návštěvník v destinaci nepřenocuje, nezůstane více než 24 hodin, je označován jako výletník (jednodenní návštěvník).

Turista, je osoba cestující do jiné země, než v níž má své trvalé bydliště, na dobu nepřekračující jeden rok, ale zahrnující alespoň jedno přenocování.

Rezident neboli stálý obyvatel, je osoba žijící v zemi minimálně jeden rok před příjezdem do jiné země na dobu kratší jednoho roku. (Palatková, 2011)

Destinace

Dle Světové organizace cestovního ruchu (UNWTO) je destinace definována jako „*místo s vhodnými atraktivitami ve spojitosti se zařízeními a službami cestovního ruchu, které si účastník cestovního ruchu zvolil pro návštěvu*“.

Podle Biegera (2005, cit. dle Ryglová, Burian, Vajčnerová; 2011; s. 43) je destinací prostor, který si člověk vybral jako cílové místo cesty. Disponuje všemi nezbytnými zařízeními pro bydlení, stravování a zábavu.

Pro vymezení destinace neplatí žádná oficiální kritéria ani administrativní hranice.

Destinace cestovního ruchu je tedy územní jednotka neboli cílové místo cesty, které disponuje souborem služeb poskytovaných v souvislosti s potenciálem cestovního ruchu dané oblasti. (Ryglová, Burian, Vajčnerová; 2011)

Výkladový slovník cestovního ruchu (Zelenka, Pásková; 2012) rozumí pod pojmem destinace „*směrování, cíl cesty cestujícího, místo navštívené účastníkem cestovního ruchu*“; též „*cílová oblast v daném regionu, se specifickou nabídkou atraktivit*“.

Atraktivita destinace

Schopnost destinace přitáhnout pozornost návštěvníků, respektive dalších aktérů cestovního ruchu (například investorů, ochránců životního prostředí). Turistická atrakce je zajímavá součást přírody nebo přírodních podmínek (krajinná scenérie, léčivé prameny, moře, jeskyně, vodopády, aj.), sportovní, kulturní nebo společenský objekt nebo událost, přitahující účastníky cestovního ruchu.

Lze je dělit na přírodní a kulturní nebo na hmotné (přírodní úkazy, historické objekty) a nehmotné (*genius loci*, životní styl, lidové tance). Nejvýznamnější atraktivity jsou motivací k návštěvě dané země a často se stávají symboly samotné destinace. (Zelenka, Pásková; 2012)

Atraktivitu můžeme měřit počtem návštěvníků dané destinace (Kirářová, 2003).

3.4 Typologie cestovního ruchu

Jedním z aspektů cestovního ruchu je široké spektrum způsobů, jak uspokojit potřeby lidí. Primární je zejména potřeba poznání v mnoha podobách (nová země, kultura, lidé, neobvyklé zážitky atd.), potřeba intenzivního prožitku a vzrušení, potřeba změny životního rytmu, odpočinku a relaxace, motivace související s vírou, potřeba nových sociálních kontaktů atd. Z těchto potřeb či motivací vycházejí různé konkrétní formy cestovního ruchu. (Zelenka, Pásková, 2012, s. 15) Mezi autory publikací není jednotné rozlišování forem a druhů cestovního ruchu, bude tedy uplatňováno kritérium typů cestovního ruchu. Obecně lze říci, jak bylo zmíněno výše, formy představují hledisko motivace. Oproti tomu druhy cestovního ruchu zohledňují jeho průběh a realizaci, jakož i jeho účinky (Malá, 2002).

Mezi základní **typy cestovního ruchu** dle motivace návštěvníka patří:

- **Rekreační** – přispívá k regeneraci a reprodukci fyzických a duševních sil člověka; realizuje se ve vhodném rekreačním prostředí (vody, lesy, hory);
- **Kulturně poznávací** – cílený na poznávání historie, kultury, tradic, zvyků apod.
- **Sportovně-turistický** – využívá zájmu lidí o aktivní odpočinek, aktivní účast na sportovních činnostech; může jít i o organizování pasivní účasti na sportovních akcích;
- **Léčebný a lázeňský** – je zaměřen na léčbu, prevenci, relaxaci a celkovou obnovu fyzických a duševních sil jednotlivce.

Dále existují **specifické typy** cestovního ruchu, které uspokojují zvláštní potřeby nejrůznějších specializovaných cestovatelských segmentů. Spolu s nejnovějšími trendy v cestovním ruchu se bude nabídka i nadále rozšiřovat. Můžeme sem zařadit například cestovní ruch seniorů, mládeže, městský, venkovský, kongresový, chatařský a chalupářský, náboženský, zábavní a atrakční, gastronomický. Součástí je agroturistika (tj. pobyt na farmě), cykloturistika, mototuristika, golfová turistika, rybolov, karavanová turistika, nákupní turistika a další. (Ryglová, Burian, Vajčnerová; 2011)

Podle způsobu realizace a průběhu cestovního ruchu se rozlišují typy cestovního ruchu, které jsou členěny podle různých aspektů, například podle **vztahu k platební bilanci** (export, import, domácí spotřeba) a dalšími charakteristikami:

- Domácí cestovní ruch – osoby trvale sídlící v zemi cestující uvnitř země a nepřekračují její hranice; podle vztahu k platební bilanci jde o domácí spotřebu.
- Tranzitní – jedná se o průjezd cestujícího přes území projížděného státu do jiného cílového státu, zpravidla bez přenocování, jedná se také o pohyb cestujícího v letištním prostoru při mezipřistání letadla.
- Zahraniční cestovní ruch – dochází k překračování hranic jednoho či více států. (Ryglová, Burian, Vajčnerová; 2011) Patří sem:

Aktivní a pasivní cestovní ruch

Aktivní cestovní ruch, též incoming, je termín odvozený z aktivní bilance devizových příjmů z hlediska hostitelské země – příjezdy cizinců do hostitelské země.

Proti tomu stojí pasivní čili výjezdový cestovní ruch. Jedná se o souhrn cest, při nichž občané daného státu vyjíždějí jako účastníci cestovního ruchu za jeho hranice. (Zelenka, Pásková, 2012)

Podle **způsobu financování** se dělí cestovní ruch na:

- *Volný* (komerční) – bez formálně podmíněné účasti a účastník si ji hradí v plném rozsahu ze svých prostředků, zařízení služeb je volně přístupné, ceny jsou stanoveny na základě dohody.
- *Vázaný* (sociální) – účast je „vázána“ na splnění určité podmínky (např. členství v organizaci); jedná se o (částečnou) úhradu služeb ze společenských fondů (podnikové fondy, fondy kulturních či sociálních potřeb, z nemocenského pojištění apod.). Může jít o podnikovou rekreaci ve vlastních podnikových zařízeních, lázeňskou péči, dětskou rekreaci. (Ryglová, Burian, Vajčnerová; 2011; Indrová a kol., 2007)

Podle **délky pobytu** dělíme na *krátkodobý* (pobyt do tří přenocování) a *dlouhodobý* (více než 3 noci).

Podle **počtu účastníků** rozdělujeme na *individuální* (návštěvník se účastní cestovního ruchu sám, případně s rodinou) a *kolektivní* (účast více osob; může mít podobu skupinového, masového ruchu).

Podle způsobu účasti – **zabezpečení cesty**, se dělí na:

- *Organizovaný* – cestu i pobyt zajišťují cestovní kanceláře nebo jiní zprostředkovatelé;
- *Neorganizovaný* – účastník si sám volí a většinou i zabezpečuje služby, podíl tohoto cestovního ruchu stále roste.

Podle **ročního období** dělíme na:

- *Sezonní* – rozlišujeme letní a zimní sezónu; kdy je sezóna obdobím s vysokou koncentrací návštěvnosti místa a tím i maximální nabídkou služeb, současně se jedná o období maximálních cen;
- *Mimosezonní* – charakteristické období nízké návštěvnosti místa, což je často doprovázeno sníženou nabídkou služeb, ale bývají za nižší ceny. (Ryglová, Burian, Vajčnerová; 2011)

Podle **převažujícího prostředí pobytu** rozlišujeme – městský, venkovský, lázeňský cestovní ruch a pobyty ve střediscích cestovního ruchu (např. střediska horská, přímořská aj.) (Indrová a kol., 2007)

Podle **kritéria hromadnosti** lze rozlišit dva základní druhy cestovního ruchu – *masový a individuální*. Pro první jsou typické hromadné přesuny osob do jednotlivých destinací, jejich pobyt v nich, standardizace služeb, vytváření a podpora využívání atraktivit a atrakcí atd. Oproti tomu individuální cestovní ruch je založen na poznávání přírody a místních kultur za podmínek blízkých místním zvyklostem, zpravidla s malým vlivem na místní komunitu a přírodu. V praxi jsou oba druhy vzájemně kombinovány. (Zelenka, Pásková, 2012, s. 16)

3.5 Služby v cestovním ruchu

Z hlediska nabídky služeb lze odvětví cestovního ruchu definovat jako souhrn všech podniků, které přímo poskytují zboží nebo služby k usnadnění obchodní, rekreační a volnočasové aktivity lidí, kteří jsou dobrovolně mimo jejich domácí prostředí. (Hall & Lew, 2009)

Dle Ryglové a spol. (2011) by měl být turistický ruch chápán jako průmysl poskytující veškeré služby spojené s cestováním a turistikou, jež lze rozdělit do jednotlivých sektorů:

- a) Sektor ubytovacích služeb – všechny druhy ubytovacích služeb
- b) Sektor atrakcí – patří sem například národní parky, kulturní či historická místa a zajímavosti, tematické parky, sportovní centra apod.
- c) Sektor dopravy – letecká, lodní, železniční, automobilová, autobusová; ale i půjčovny a zprostředkování půjčení vozidel.
- d) Zprostředkovatelský sektor – cestovní kanceláře a agentury, organizátoři konferencí, touroperátoři, rezervační systémy a další
- e) Sektor organizace – národní turistické centrály, regionální centra, turistické asociace apod.

Spojujícím prvkem všech sektorů je doprava.

Cestovní ruch umožňuje účastníkům realizovat různé služby – ubytovací a stravovací, dopravu, služby cestovních kanceláří a agentur, služby sportovně-rekreační, wellness a lázeňské služby a služby doplňkové. Jednotlivé služby jsou dále rozpracovány.

Služby **ubytovací** jsou základní podmínkou pro rozvoj cestovního ruchu.

Návštěvníkům umožňují ubytování mimo místo trvalého bydliště.

Nejčastěji se rozlišují:

- Hotely, motely, botely;
- Penziony (též Bed and Breakfast – ubytování se snídaní jednoduššího typu)
- Kempy a tábořiště, turistické ubytovny;
- Pronájem objektu s vlastním vařením (chalupy, chaty, apartmány, Airbnb)

(Ryglová a kol., 2011; Indrová a kol., 2007). Další základní potřebu člověka – potřebu výživy uspokojují služby **stravovací**. Návštěvník jich, jak v průběhu přemístování, tak i během pobytu v cílové destinaci. Stravování však může být i motivací a možností seznámení se s danou kulturou ať už se specifickými zvyklostmi, tak s gastronomickými produkty. Tuto motivaci nazýváme jako *gastronomický turismus* (např. cesty za výrobou vína, piva, sýrů apod.).

Rozlišuje se forma *individuálního* (účastník si služby zajišťuje sám) nebo formou *společného stravování* (hromadná příprava pro velké skupiny osob, souvisí s organizovanou formou zájezdu). Podle druhu poskytovaných služeb se rozlišují různé

druhy provozoven: restaurace (bistro, bufet, kiosky, občerstvení, motorest aj.) a bary (gril bar, lobby bar, pizzerie, noční klub, vinárna, pivnice, kavárna aj.) (Indrová a kol., 2007). Nezbytnou podmínku realizace cestovního ruchu představují **dopravní** služby.

Jedná se o služby spojené s přemístěním účastníků cestovního ruchu z místa bydliště do místa realizace. Rozlišuje se doprava letecká, silniční, vodní, železniční a zvláštní druhy dopravy (např. lanovky, lyžařské vleky aj.). (Indrová a kol., 2007; Malá, 2002)

Doplňkové služby zahrnují nejširší nabídku služeb, které souvisí s využíváním atraktivit a uspokojují tzv. sekundární potřeby. Může se jednat i o služby specializované.

Například jde o služby:

- Průvodcovské, informační
- Finanční, směnárenské
- Obchodní – prodej suvenýrů a předmětů souvisejících s cestovním ruchem
- Sportovně rekreační (hřiště, zařízení pro různé sporty, specializované služby – mototuristika, rybolov, lov zvěře, jízda na koni aj.)
- Zábavní, kulturní
- Zprostředkovatelské služby (převážně zabezpečované cestovními kanceláři nebo agenturami) – například jde o poskytování informací, rezervace a zajišťování dalších druhů služeb (např. rezervace dopravního prostředku), organizování a prodej zájezdů a další.

(srov. Ryglová, Burian, Vajčnerová; 2011; Zelenka, Pásková, 2012; Indrová a kol., 2007)

3.6 Rozvoj cestovního ruchu

Zapojení země jako významného exportéra služeb do mezinárodního cestovního ruchu svědčí o přítomnosti atraktivit pro rozvoj turismu, o vyspělosti infrastruktury i o pravděpodobně stabilních politických a bezpečnostních podmínkách. Nákup služeb turismu v zahraničí coby uspokojování zbytných potřeb vypovídá nejen o ekonomické úrovni obyvatelstva, ale i o struktuře spotřeby. (Palatková, 2011)

Základním předpokladem rozvoje cestovního ruchu je svoboda člověka cestovat. K dalším předpokladům patří volný čas a dostatek volných finančních prostředků. (Jakubíková, 2009)

Cestovní ruch a cestování, mír, rozvoj a ochrana životního prostředí jsou vzájemně provázané. Rozvoj cestovního ruchu by měl být řízen ve spolupráci s obyvateli dotčených

míst, rozhodování v procesu plánování by mělo být realizováno na místní úrovni a rozvoj cestovního ruchu by měl vycházet z poznání a podpory identity, kultury a zájmů místního obyvatelstva. Národy by se měly vzájemně informovat o narušení přírody způsobeném návštěvníky nebo oblastmi cestovního ruchu. Cestovní ruch by měl plně využít svého potenciálu pro vytváření zaměstnanosti žen a místního obyvatelstva. (Zelenka, Pásková; 2012, s. 25)

Librová pokládá za vysoce problematickou otázku slučitelnosti environmentálních a sociálních řešení, kdy masové omezení spotřeby v zemích blahobytu má vysoce neblahý vliv na míru nezaměstnanosti a ekonomickou prosperitu zejména chudších regionů. (Bystřičan, 2005)

3.6.1 Pozitivní a negativní vliv turismu

Cestovní ruch má dopad na hospodářskou situaci jak v regionálním, tak ve světovém měřítku. Ovlivňuje tři roviny – fyzické, sociokulturní a ekonomické prostředí. Nejvíce patrný je vliv na životní prostředí, hlavně ve změně rázu krajiny. Dále je výrazný dopad cestovního ruchu na sociokulturní prostředí, a to hlavně ve vztahu turistů a rezidentů z hlediska jejich přizpůsobování se změnám. Dopad cestovního ruchu může být pozitivní i negativní.

Dle Palatkové (2011) můžeme mezi pozitivní vlivy cestovního ruchu na sociokulturní prostředí zařadit například zvýšenou podporu tradiční kultury a projevu etnické sounáležitosti, revitalizaci tradičního umění, festivalů, jazyka; přerušení negativních stereotypů mezi rezidenty a návštěvníky, nárůst sociálních i ekonomických příležitostí, potlačení sociálních nerovností, více nových možností trávení volného času pro rezidenty díky využívání různých turistických zařízení, zvýšení kvality života rezidentů. Mezi negativními vlivy uvádí změnu tradičních aktivit a řemesel, aby byla uspokojena „konzumní“ poptávka návštěvníků; zásah do soukromí rezidentů, degenerace jazyka, znehodnocení tradičních aktivit, posílení negativních stereotypů a růst komercializace, příliv cizorodých prvků (např. nemocí), nárůst sociální nerovnosti, ztráta přístupu rezidentů k místům a zařízením určeným k trávení volného času, přelidnění, kolaps dopravy, zvýšení kriminality a jiné.

Negativní vlivy by se měly řešit komplexně, takovým přístupem by měl být tzv. **udržitelný cestovní ruch**. Jeho základní myšlenkou je, že přírodní, kulturní i další zdroje

jsou limitované a je tedy nutné s nimi nakládat optimální a šetrným způsobem. Pojem udržitelného turismu může být zaměňován s dalšími, jako je pojem zelený turismus, měkký turismus, alternativní turismus, zodpovědný turismus a další. (Palatková, 2011)

3.6.2 Udržitelný cestovní ruch

Udržitelný cestovní ruch je takový, který dlouhodobě nenarušuje přírodní, kulturní a sociální prostředí. Jeho cílem je ochrana a zachování životního prostředí ve všech jeho aspektech a respektování životního stylu místních obyvatel. (Houška, 2014)

Cestovní ruch jako činnost prospěšná pro hostitelské země a komunity by podle Globálního etického kodexu z roku 1999 (UNWTO) by měla spojovat místní obyvatelstvo s aktivitami cestovního ruchu a spravedlivě se podílet na hospodářských, sociálních a kulturních výhodách, které přinášejí, zejména v souvislosti s vytvářením pracovních míst. Politika cestovního ruchu by měla být uplatňována takovým způsobem, aby vedla ke zvýšení životního standardu obyvatelstva navštěvovaných regionů a k uspokojování jeho potřeb. Plánování a architektonické zpracování a provoz turistických středisek a ubytovacích zařízení by měly vést v co nejvyšší míře k jejich integraci do místní hospodářské a sociální sítě. (Houška, 2014, s. 14)

Přestože je cestovní ruch považován za zprostředkovatele rozvoje a změn, je sporný z hlediska jeho dopadu na přírodní prostředí a životní podmínky hostitelských komunit. O pojmu udržitelný rozvoj se diskutovalo na půdě OSN už v roce 1972, později byl udržitelný rozvoj definován jako *„rozvoj, který naplňuje potřeby současných generací, aniž by byla ohrožena schopnost budoucích generací naplnovat jejich vlastními potřeby.“* Na základě této definice, UNWTO definuje udržitelný cestovní ruch jako takový, který *“plně zohledňuje jeho současné a budoucí ekonomické, sociální a environmentální dopady, řešení potřeb návštěvníků, průmyslu, životního prostředí a hostitelských komunity“* (cit. dle Truong, 2014, s. 20). UNWTO také stanovilo některé cíle, které mají zajistit udržitelnost cestovního ruchu. Zahrnují zachování zdrojů cestovního ruchu, a přitom stále přinášejí výhody pro společnost; minimalizace ekologických, sociálních a kulturních škod v turistických destinacích; udržování a zlepšování celkové kvality životního prostředí turistických destinací; udržení vysoké úrovně spokojenosti turistů; a výhody pro místní komunity (UNWTO 2002, 2005; cit. dle Truong, 2014). Nadále se zaměřuje na zvyšování podílu cestovního ruchu na zmírnění chudoby.

3.7 Šetrné formy cestovního ruchu

Nejšetrnější varianty turistiky, které nejen nemusí životní prostředí, biologickou i kulturní diverzitu poškozovat, ale naopak mohou pro ně být přínosem, představuje především *alternativní turistika*. Takové se říká šetrná, udržitelná, měkká, soft, rozptýlená aj. (Kolářová, 2004). Zpravidla se jedná o cestování v malých skupinách, které respektuje životní styl, potřeby a zvyklosti místní komunity a její životní prostředí (Pásková a Zelenka, 2012).

Pod pojmem šetrný cestovní ruch je možné představit si takovou formu turismu, která je šetrná k životnímu prostředí. Tento turismus nemá negativní dopady na životní prostředí, nebo se tyto negativní dopady snaží co nejvíce eliminovat. Jedná se o udržitelnou formu turismu, zaměřuje se na kvalitu zážitku, respektuje zvyky a potřeby místních komunit. Vytváří pracovní místa pro místní obyvatele, zapojuje je do plánování a rozhodování. Snaží se minimalizovat nepříznivé dopady na kulturní dědictví, krajinu, zvyky, živočišné druhy apod. (Kolářová, 2004; Pásková a Zelenka, 2012).

Kromě udržitelného cestovního ruchu je navrhovanou alternativou k masovému turismu tzv. *ekoturismus*. Očekává se, že bude chránit zranitelné zdroje a ohrožené oblasti přinášející výhody místním lidem (srovnání Cater, 1993; Khan, 1997, Wood a kol., 1991; cit. dle Truong 2014). Ekoturismus je vymezován jako zodpovědné cestování do přírodních oblastí, které zachovává životní prostředí a udržuje blahobyt místního obyvatelstva. (Palatková, 2011). Do velké množiny ekoturismu se ale vměstňují i skutečně šetrné způsoby rekreace a turistiky, jako je ekoagroturistika, některé organizované cesty malých skupin za dobrodružstvím nebo hlubším poznáním různých etnik bez náročných požadavků (Kolářová, 2004). Kulturní cestovní ruch je také jednou z forem udržitelného cestovního ruchu a je popsán níže. Jednou z podmínek jeho realizace je podpora místní ekonomické diverzity, kulturní identity a pomáhá se vyhnout turistické ekonomické monokultuře. (Zelenka, Pásková, 2012)

Kulturní turismus

Podle Páskové a Zelenky (2012) je kulturně poznávací *turismus, který je spojen s poznáváním jiných kultur, zvyků, tradic, způsobu života, náboženství*. V rámci této formy rozlišujeme *vzdělávací* cestovní ruch usilující o získání znalostí a dovedností v

navštíveném místě, či *náboženský* (religiózní, poutní) cestovní ruch, spočívající v návštěvách religiózních památek, velmi často u příležitosti náboženských obřadů a poutí.

Kulturní turismus je vymezován jako pohyb osob za kulturními atraktivitami mimo jejich trvalé bydliště s cílem získat nové informace a zkušenosti k uspokojování kulturních potřeb. (Palatková, 2011) V důsledku nepřiměřeného užívání v rámci kulturního cestovního ruchu může dojít k nastartování procesu tzv. komercializace, inscenace a/ nebo folklorizace. (Zelenka, Pásková, 2012)

Vedle kulturního turismu je možné vymezit související pojmy městský turismus⁵ a etnický turismus. (Palatková, 2011)

Dle UNWTO jde o typ cestovního ruchu, kdy se motivací návštěvníka učít se, objevovat, zažívat a konzumovat hmotné i nehmotné kulturní atraktivity. Zahrnují umění, architekturu, historické a kulturní dědictví, kuchyně, literaturu, hudbu a systém hodnot, tradic a víry.

Etnický turismus je forma cestovního ruchu, která zahrnuje návštěvy zajímavých národností s cílem sledování a poznávání jejich zvyků a způsobu života. Pro snížení dopadů cestovního ruchu je vhodné tuto formu turismu dlouhodobě plánovat a porozumět motivaci návštěvníků. Souvisejícím pojmem je *etnikum*, jakožto skupina lidí stejné etnické příslušnosti.

Podobně společenství lidí sdílející kromě omezeného prostoru i společné znaky, symboly, řeč, hodnoty a cíle nazýváme *komunitou*. Rozlišujeme například komunity náboženské, politické, národnostní – menšiny. S tím souvisí etnickému turismu nadřazená forma cestovního ruchu zvaná *komunitní*, jehož rozvoj vychází z potřeb a názorů hostitelské komunity, jeho nabídka je založena na aktivitách místních obyvatel. Na jejich tradicích, zvycích, kultuře, místních řemeslech. (Zelenka, Pásková, 2012)

Měkký a tvrdý cestovní ruch

Podle vlivu na životní a sociokulturní prostředí dělíme na tvrdý a měkký cestovní ruch (Ryglová, Burian, Vajčnerová; 2011). Tímto dělením se u nás zabývá především

⁵ Městský turismus je druh cestovního ruchu, jehož účastníci jsou motivováni návštěvou měst a jejich atraktivit a služeb. (Zelenka, Pásková, 2012)

Librová (1994). Kritické takzvaného *tvrdého turismu* poukazují na to, že jeho ničivé účinky nejsou nějakým nedopatřením v případech, kdy se vše organizátorům vymklo z rukou. Jsou založeny už v samém expanzivním principu turistického průmyslu.

Opakem je *měkký turismus*, který se snaží o nový, sociálně a ekologicky zodpovědný přístup k hostitelským oblastem. V tabulce jsou uvedeny rozdíly mezi těmito formami cestovního ruchu:

Tabulka 1: Tvrdý a měkký turismus

TVRDÝ TURISMUS	MĚKKÝ TURISMUS
Masové cestování	Individuální, rodinné cesty, cesty s malou skupinou přátel
Málo času	Dostatek času
Daleké cesty	Blízko
Pevný program	Spontánní rozhodnutí dle situace
Řízení zvenku (cestovní kanceláři)	Řízení zevnitř
Importovaný styl života	Styl života blízký dané zemi
„pamětihodnosti“	zážitky
Pohodlně a pasivně	S úsilím a aktivně
žádná nebo malá duševní příprava	Příprava vztahující se k dané zemi
Bez znalosti domácího jazyka	Znalost domácího jazyka
Nákupy, „shopping“	Dárky pro hostitele
Suvenýry	Vzpomínky, nové zážitky, kresby
Zvědavost	Takt
Hlasitý	tichý

Zdroj: Librová, 1994, s. 72

Jiným případem měkkého turismu je tzv. *agroturismus*. Turisté jsou ubytováni často ve skromných podmínkách, v domech místních obyvatel, mohou poznat chod domácího hospodářství, což může být přínosné hlavně pro děti. V některých případech k pobytu patří výpomoc rekreatantů při sezónních pracích. (Librová, 1994)

Podobně *venkovský cestovní ruch* je typ turistické aktivity, ve které zážitek souvisí s venkovským životním stylem. Probíhá mimo město, ve venkovských oblastech, které se

vyznačují malou hustotou obyvatel, krajinou využívanou k zemědělství a lesnictví a tradičním životním stylem (UNWTO).

Masový cestovní ruch

Protipólem měkkého cestovního ruchu je ruch masový. Označuje cestování velkých skupin, využívání hromadných ubytovacích a stravovacích zařízení a dopravních prostředků. Stal se typickým druhem cestovního ruchu v ekonomicky rozvinutých zemích od 20. století. Je pro něj typická vysoká koncentrace návštěvníků v některých oblastech. (Zelenka a Pásková, 2012)

Stejně tak je možné sledovat vztah mezi masovým a individuálním turismem a jeho vlivy na sociokulturní prostředí. Masový turismus nemusí být bezpodmínečně ničivý a škodlivější než tzv. cestovní ruch elit (cestuje malý počet osob, z velké míry se přizpůsobují poměrům v destinaci) či off-beat turisté (malý počet osob, stále se z velké míry přizpůsobují místním poměrům) (Palatková, 2011).

Měkký turismus můžeme interpretovat jako výsledek rostoucí ochoty lidí zřít se výhod civilizace ve prospěch přírody a obyvatel v hostitelských zemích. Přísnější pohled však odhaluje, že stěžejní motivací je možnost dovolené v co nejvíce původním prostředí, což jeho původní úmysl znehodnocuje. Jakkoli měkký, zůstává totiž svým celkovým rozsahem masový. Svou prostorovou rozptýleností a expanzí do ekologicky cenných a citlivých regionů může být ekologicky dokonce ještě riskantnější než jeho „tvrdý“ předchůdce. (Librová, 1994)

3.8 Cestovní ruch a jeho dopady v geografickém prostoru prováděného výzkumu

Následující kapitola se zaměří na předchozí výzkumy zaměřující se na dopady cestovního ruchu v oblasti Sapa, jež byla vybrána jako místo případové studie této diplomové práce.

Vyhrocený případ masového turismu představuje vpád do rozvojových zemí, v polovině minulého století, který byl záležitostí hlavně bohatých vrstev, které měli dostatek volného času. Cestovní ruch byl prezentován jako příznivý faktor napomáhající ekonomickému rozvoji vybraných destinací. Později se však ukázalo, že má turismus i

mnohé devastující účinky. Zde Librová (1994) uvádí například, že původní řemesla jsou v úpadku, suvenýry se vyrábějí na pásech. Tradiční zvyky, hudba, tance, oděvy jsou zneužity jako divadlo pro bohaté turisty.

Cohen (1985) propagoval výzkum cestovního ruchu v horských vesnicích. Zaměřil se na dopady cestovního ruchu na vesničany. Kulturní modifikace se zintenzivnily vlivem cestovním ruchem. Nejen jejich tradiční výrobky, ale i místní lidé se stávají komoditou, která slouží turistům. Alting von Geusau (1998) zmínil, že etnické menšiny jsou „bezmocnými komoditami v supermarketu cestovního ruchu“. Byly zkoumány nerovné mocenské vztahy mezi obyvateli hor a nížin (Turton 2000) a mezi turisty a obyvateli hor (Cohen 2001). (cit. dle Thuy, 2012)

Komoditizace je proces, při kterém se z nekomodity stává komoda, nebo je přiřazení ekonomické hodnoty něčemu, co nebylo dříve zvažováno z ekonomického hlediska (Thuy, 2012). Cohen (1985) poznamenal, že „*komoditizace je proces, při kterém se věci (a činnosti) hodnotí především z hlediska jejich směnné hodnoty v kontextu obchodu, čímž se stávají zbožím (a službami)*“ (Cohen 1988; cit. dle Thuy, 2012).

Samotné etnické skupiny vystavovány jako atrakce touroperátory a průvodci, takže se stávají bezmocnými komoditami na trhu cestovního ruchu. (Alting von Geusau 1998; cit. dle Thuy, 2012). V důsledku toho etnický cestovní ruch přispěl ke konzumaci a komercializaci etnické kultury. (Thuy, 2012)

Thuy (2012) se ve svém výzkumu snaží zachytit právě onu tzv. kulturní komoditizaci, změnu kulturní identity. Jedná se o proces úpravy kultury etnických menšin jako jsou tradiční řemesla a umění (tanec, hudba) a aktivity (svátky, rituály) a další, na komodu pro turistický ruch. Protože etnický turismus a komercializace přináší místním více příležitostí ke zvýšení příjmů.

Pro místní už tradiční vystoupení a řemesla představují pouze možnost, jak vydělat peníze. Dokud jsou turisté ochotni platit peníze, mohou kdykoli zorganizovat tradiční kulturní představení v tradičních krojích s tradičními tanci. Zmíněné praktiky už se rozmáhají po celém světě. Tyto kulturní zdroje a produkty jsou dnes „vyráběny“ tak, aby uspokojovaly především potřeby cizinců. (Thuy, 2012)

Angažovanost menšin v cestovním ruchu

Turistické služby nabývají stále více na důležitosti v rámci místní ekonomiky, účastní se jich velká část obyvatel, a to i z řad menšin. Zaměřují se hlavně na homestays – ubytování v domácnosti, prodej výrobků z brokátů, bylinné lázně, průvodcovství, taxikaření a další. Data z výzkumu ukazují, že místní zapojení do cestovního ruchu jsou schopni vydělat průměrně 3 až 4 miliony VND ročně. (Thuy, 2012)

Odlišný názor mají Michaud a Turnerová (2006, 2009), kteří provedli výzkumy v oblasti s 21 % populace v regionu Sapa, více jak 80 % dotazovaných rodin žije v Sapě a okolí více než 40 let. Výsledkem bylo, že pouze 25 % je nějakým způsobem zapojeno do cestovního ruchu. Jako bariéry zapojení se do cestovního ruchu uvedli: ze 62 % bydliště ve špatně dostupné lokalitě, 20% jazyková bariéra, 7 % nedostatek kapitálu, 9 % nedostatek volného času (moc práce v zemědělské činnosti) a 2 % uvedli předsudky jako důvod neúčasti na cestovním ruchu.

Důvodem neshodného názoru na to, kolik obyvatel se účastní cestovního ruchu může být lokalita výzkumu Thuye (2012). Ten se zaměřil pouze na jednu vesnici – Ta Phin, kde zkoumal pouze etnikum Dao, o kterém tvrdí, že se cestovního ruchu nějakým způsobem účastní téměř všechny domácnosti žijící ve vesnici. Argumentuje také tím, že jeden místní obyvatel se začal věnovat jako první tzv. homestay, a jelikož nasbíral zkušenosti pomohl s přípravou a provozem i mnoha dalším rodinám v obci. Ta Phin je vzdálení asi 12 km od města Sapa. Centrum obce se nachází v údolí a okolní kopce jsou nízké, což pro místní obyvatele činí jednodušší se dostat do města Sapa, aby mohli prodávat své zboží.

I další zdroje dokládají, že možnost účasti na cestovním ruchu je hodně ovlivněna také lokalitou, kde místní žijí. Domácnosti v odlehlých horských oblastech často nemají žádný jiný zdroj příjmu, než je zemědělství (Getahun a kol. 2013; Vu a kol. 2013; Garg 2017; cit. dle Hoang, 2018). Nebo jak zmiňuje Adiyia (2014) se dodatečný příjem týká pouze malého vzorku místní populace. Mnoho domácností se nemůže cestovního ruchu zúčastnit, jelikož se nachází na těžko dostupném místě, postrádají vhodné vzdělání a dovednosti (například znalost cizího jazyka apod.), nebo nemají prostředky ani na minimální investice do turistických aktivit.

To může vést k prohloubení ekonomického rozdělení místní společnosti. (Michaud and Turner 2006; Stone 2010; Marcouiller and Xia 2008; cit. dle Hoang a kol., 2018)

S výsledky výzkumu Michauda a Turnerové souhlasí i Truong a Hall (2015), kteří ve své práci ukázali, že nedostatek obchodních znalostí, vzdělání, kapitálu a přístupu k informacím jsou překážkami pro místní lidi, kteří se chtějí účastnit cestovního ruchu. Z místních lidí, kteří se zúčastnili výzkumu a jsou zapojeni v cestovním ruchu se 61 % zabývá prodejem výrobků a dalších ručně vyráběných předmětů, přičemž mají příjem v průměru 740 USD ročně, 22 % vyrábí výrobky a vydělá si v průměru 380 USD ročně, zatímco pouze 8 % se živí jako průvodci, kteří mají průměrný roční příjem 1022 USD. 5 % místních pracuje v hotelech nebo restauracích a jejich průměrný roční příjem je 997 USD. Zbývající 4 % pracují v dalších službách spojených s cestovním ruchem, například jako řidiči taxi nebo portýři. (cit. dle Hoang a kol., 2018)

Oproti tomu je dobré uvést příjmy rodin, které se cestovního ruchu neúčastní. Domácnosti, které se zaměřují na pěstování běžných plodin jako je rýže a kukuřice, spíše pro svůj užitek a krmení pro zvířata, některé navíc pěstují kardamom, průměrně mohou mít roční příjem 2095 USD (na celou rodinu). Většina produkce je spotřebována mimo domácnost. Zatímco prodeje produktů jako je kardamom generují průměrný roční zisk 820 USD.

Z výzkumu vyplývá, že finančně jsou na tom nejlépe domácnosti, které se věnují zemědělství a zároveň i aktivitám spojeným s cestovním ruchem. Jedná se hlavně o domácnosti v dojezdové vzdálenosti do města Sapa, kde je zaměstnáno více členů rodiny, například jako prodejce tradičních výrobků, jako průvodce nebo zaměstnanec turistických zařízení. V některých případech rodina investovala do vybudování a provozu vlastního homestay – ubytování v domácnosti. Tyto domácnosti mají příjem průměrně 1447 USD ze zemědělství a k tomu 2047 USD z cestovního ruchu, což je celkem 3750 USD ročně. Díky vyšším příjmům si mohou dovolit vyšší standard bydlení, například mají napojení na elektřinu. Tyto rodiny také často investují více do vzdělávání svých dětí, posílají je i na střední školy v provincii Lao Cai nebo přímo do Hanoje.

Nicméně výhody rozvoje cestovního ruchu a zvýšení příjmů se týká pouze malého počtu domácností. Těm ale cestovní ruch pomohl ke zlepšení životní úrovně a k investování do vzdělání dalších generací. Investovali také do moderních zemědělských postupů, které vedli k zintenzivnění produkce a upuštění od terasovitých polí. Místním domácnostem pomáhá cestovní ruch získat dodatečný příjem. Což by mohlo být jednou z

alternativ, jak snížit chudobu a zvýšit životní úroveň místních obyvatel. (Hoang a kol., 2018)

Ze všech předešlých výzkumů vyplývá, že místní obyvatelé z řad etnik mají zájem o uplatnění se v cestovním ruchu a zlepšení své finanční situace, podpory se jim však nedostává ani od vietnamské vlády.

Truong (2014) ve své práci mimo jiné uvádí další bariéry účasti na trhu cestovního ruchu pro místní obyvatele. Jednou z největších překážek jsou právní omezení, například pro získání licence průvodce, bylo nutné, aby měl uchazeč vysokoškolský titul (GOV, 1999). Tato skutečnost zabránila mnoha uchazečům z řad etnických menšin licenci získat. Situace zůstala stejná až do roku 2005, po přijetí nového zákona o cestovním ruchu.

Dalším příkladem je, že VNAT (vietnamská cestovní agentura) požadovala vklad 50 milionů vietnamských dongů pro založení agentury na tuzemské zájezdy, a dokonce 250 milionů vietnamských dongů pro mezinárodní zájezdy (VNAT 2001). V roce 2000 byl přitom příjem per capita odhadován na 600 tisíc VND. (GOV 2003, cit. dle Truong, 2014).

I když vláda předkládá obraz, že výdělek z cestovního ruchu přispívá horským etnikům, opak je pravdou. Pro vstup do určitých vesnic musí návštěvník zaplatit 40.000 VND, každý den navštíví vesnice tisíce turistů, všechny peníze si však nechává místní správa a k obyvatelům vesnic se nedostane nic. S rozvojem cestovního ruchu je v Sapě také vše dražší, například balení zeleniny stálo před třemi roky 3.000 VND, dnes stejné množství stojí 6-7.000 VND (Truong, 2014).

Kulturní představení

Kultura je neodmyslitelně jednou z největších atrakcí cestovního ruchu. Návštěvníci často vyhledávají lokální tradice a nové zážitky, což vytváří požadavek na zachování tradičních hodnot a následný prodej těchto tradic. Ty se stále více stávají obchodovatelnými komoditami pro zahraniční i domácí návštěvníky. Vzhledem k rozvoji turismu se komoditou náhle stávají například kroje, náboženské svátky a rituály, lidové umění a řemesla. (Thuy, 2012)

Specifickou prací místních žen je šití a vyšívání. Mladé dívky se začínají učit vyšívání, když je jim 9 či 10 let. V minulosti ženy šily a vyšívaly oblečení, pokrývky hlavy, tašky a další věci k vlastnímu užitku, dnes však slouží hlavně k prodeji. Muži nosí převážně klasické oblečení jako Vietnamci, tradiční oblečení nosí ještě méně než ženy.

Celkově jsou muži méně zapojeni do cestovního ruchu než ženy. Místní ženy ale nosí tradiční kroje hlavně kvůli turistům. (Thuy, 2012)

Úloha žen v cestovním ruchu

Velkou část cestovního ruchu zajišťují právě ženy. Sedí a čekají často na autobusovém nádraží na turisty celý den. Turisty sledují a prosí o koupi jejich výrobků. Role ženy v rodině se zlepšuje, díky dalšímu příjmu, nejčastěji z prodeje výrobků nebo provádění turistů. Rovnost mezi muži a ženami se začíná zlepšovat. Ženy dnes často mají na starost všechny rodinné příjmy. Na druhou stranu, ale vzhledem ke konkurenci mezi ženami, které prodávají své výrobky, dochází často ke konfliktům. (Thuy, 2012)

S tímto názorem souhlasí výzkum Hoanga a kol. (2018). V zaměstnanosti v cestovním ruchu najdeme velké rozdíly mezi pohlavími. Ženy se ho účastní z 80 %. Jak již bylo zmíněno nejčastěji se věnují výrobě a prodeji výrobků, účasti na kulturních představeních, pracují v restauracích nebo jako průvodkyně. Muži nejčastěji pracují jako řidiči taxi nebo nosiči či průvodci při horských túrách.

Místní lidé zaměstnaní v cestovním ruchu bývají často dost mladí (pod 30 let), zvláště průvodci nebo aktéři kulturních představení. (Hoang a kol., 2018)

Častým jevem jsou místní ženy pronásledující přicházející turisty z důvodu prodeje svých výrobků, což vede k nepohodlí a obtěžování turistů. To mnohdy vede ke konfliktům mezi místními a turisty. (Truong, 2014) Obdobnou situaci zažila i sama autorka práce. Místní průvodkyně potvrdila, že pokud ženy nějaký výrobek neprodají turistům, nemají žádný jiný příjem, kromě zemědělství, kterým se však často živí muži. Pokud je žena sama, nemá jinou možnost výdělků.

Důvodem pronásledování turistů může být omezování míst, kde mohou místní své výrobky prodávat. Od roku 2015 jim místní správa vymezila prostory, kde mohou prodávat bez zabavení výrobků, je jich však málo. Poté byl i jejich hlavní trh přesunut z centra města o 1 km dál na konec ulice, kam dojde už jen minimum turistů. To pro ně znamenalo prudký pokles zisků. Někteří pronásledují turisty skrz vesnice a doufají po společně ušlých 4-5 km se budou turisté cítit provinile, když si od nich něco nekoupí. Jiné si vytvořily malé stánky ve vesnicích menšin, na které se zákaz nevztahuje. Snaží se nalákat ke koupi turisty, kteří procházejí skrz vesnice během túry (Turnerová a Oswin, 2015; cit. dle Michaud a Turnerová, 2017).

Homestays

Určitým druhem přivýdělků se pro místní stalo také provozování tzv. “homestay” - neboli ubytování turistů u sebe doma, v autentické rodině a domě. Domy mnoha rodin byly rozšířeny a vyčištěny. Podkroví využívané k úschově věcí a potravin, je nyní opravováno pro návštěvníky, kteří chtějí zůstat přes noc.

Mnoho rodin, kromě ubytování poskytuje i možnost ochutnání místní kuchyně. Tradičními pokrmy etnika Dao je například: černé kuře nebo vepřové “cap nach”, prase je krmeno zeleninou, kukuřicí a chováno po dlouhou dobu, k jídlu je podáváno rýžové víno (Thuy, 2012).

Ve svém výzkumu Verweij (2013) popisuje situaci podobnou jiným odvětvím. Možnost tohoto druhu přivýdělků opět přebírají Vietnamci a odebírají tak šance obyvatelům z řad menšin. Mají lepší vzdělání a zkušenosti a často také větší kapitál. Přicházejí do okolních vesnic a staví velké “homestay”, kde ubytovávají najednou i několik skupin turistů. Nejprve si pronajímali domy od místních, ale postupně začaly stavět a rozšiřovat svou nabídku (ukázka moderní verze homestay viz příloha). Místní z řad menšin si stěžují, že by se měli spíše nazývat “guesthouse”. Matou tak turisty, kteří přijíždí za autentickým zážitkem, a přitom dostanou uměle vytvořené ubytování v dřevěném domě s několika dalšími turisty a vůbec ne u rodiny, která ve vesnici žije už několik generací. (Verweij, 2013)

3.8.1 Socioekonomické dopady cestovního ruchu v Sa Pa

Na jedné straně cestovní ruch přinesl ekonomické výhody, vyšší zaměstnanost a příležitosti pro podnikání. Objevily se obchody se suvenýry, půjčovny motocyklů a ubytování v domácnosti – tzv. homestay. Místní z řad etnických menšin, kteří umí mluvit cizími jazyky, se stávají turistickými průvodci (Nguyen 1999, cit. dle Truong, 2014).

Proto se místní správa pustila do zrychleného plánu rozvoje tím, že se posunula ze zemědělství a lesnictví k podpoře cestovního ruchu a služeb (Nguyen 1999, cit. dle Truong, 2014). Mnoho vesnic bylo otevřeno turistům a byly vybudovány turistické stezky.

Na druhou stranu má cestovní ruch i negativní dopady na místní prostředí. Včetně ztráty kulturní identity nebo přírodních zdrojů.

Truong zmiňuje ve své práci výzkumy Grindleyho (1997) a Nicholsona (1997), a uvádí, že turistický ruch v Sapě přinesl místním etnickým menšinám více škody než

užitku. DiGregorio (1996) k tomu uvádí, že místní lidé byli zcela vyřazeni z tržního řetězce. Za velmi nízké ceny vyčerpali dostupné přírodní zdroje pro zásobování hotelů a restaurací. Byli také mezi prvními, kteří trpěli zhoršením životního prostředí. Pouze velmi málo z nich přímo těží z turistických aktivit, jako jsou homestays nebo účast na tradičních uměleckých vystoupeních. Čas a dovednosti místních žen, jež byly využity k ruční výrobě výrobků, výrazně převažovaly nad jejich reálným výdělkem. (Nicholson 1997). I proto se rozdíly v příjmech obyvatel Sapy neustále prohlubovaly. (Truong, 2014)

Přes zmíněná negativa můžeme vidět i pozitivní změny v životě místních menšin. V zemědělské produkci se dříve lidé zaměřovali pouze na jednu plodinu za rok – nejčastěji rýži. Nyní začínají pronajímat svou půdu, aby na ní byla pěstována zelenina. Také investují do výroby zboží k prodeji, jelikož zjistili, že tím vydělají více a nákup některých výrobků bude levnější, než kdyby je měly vyrobit samy. Dříve vypěstované produkty dovezly domů k jídlu, teď je raději prodají a získají z nich více peněz. Z výdělku mohou koupit například hnojiva. Pokud produkty neprodají, stále si je mohou nechat pro svou spotřebu. Mnoho domácností má nyní televizory, motorky, počítače aj. (Thuy, 2012)

„Od příchodu cestovního ruchu je život mé rodiny lepší, už nemá hlad.“ (žena etnika Dao, 70 let; cit. dle Thuy, 2012)

Nárůst návštěvníků a zacílení na zisk postupně změnil zemědělsky založenou společnost. V důsledku toho se změnil tradiční společenský život zejména prostřednictvím místní ekonomiky, životního prostředí a sociokulturních institucí. Místní lidé nejsou pouze pasivně ovlivňováni, ale také se přizpůsobují problémům přicházejícím s nárůstem cestovního ruchu. Ten jim nabízí příležitost vydělávat peníze (Thuy, 2012).

Lokální politiku stále řídí Kinhové (Vietnamci), je zde vidět preferování velkých developerů a vládních subjektů, před etniky (Michaud a Turnerová, 2017). Menšiny jsou více využívány jako exotické komodity v turistických balíčcích, kde “převažuje prezentace nad realitou a autentičností,” čímž je naplňována touha spotřebitelů po exotice. Není tedy divu, že horská etnika mají konflikty hlavně s Vietnamci, od kterých se nejvíce setkávají s rasismem a ponižováním. Jako příklad v průzkumu uvedli, že si je často fotografují bez svolení, dotýkají se jejich oblečení nebo šperků bez zeptání a posmívají se jejich vietnamštině. Jedna žena etnika Dao uvedla, že “*zahraniční turisté jsou vždy milý a*

usmívají se, zatímco Vietnamci jsou hrubý a za výrobky nabízejí, co nejnižší cenu.“
(Michaud a Turnerová, 2006)

Bohužel i v případech, kdy jsou aktivity cestovního ruchu zaměřeny na podporu místní ekonomiky, jsou místní obyvatelé z distribučního řetězce vyjmuti. (Khan, 1997, cit. dle Truong 2014) Místní obyvatelé jsou často vlastníky přírodních a kulturních zdrojů, které využívají cestovní kanceláře k rozvoji a propagaci cestovního ruchu, ale místním agentury neprojevují téměř žádnou podporu či vděčnost. (srov. Scheyvens, 1999 a Vu, 2009, cit. dle Truong, 2014)

To dokládá i jeden z informátorů z předešlého výzkumu, Australan vlastníci hostel v Sapě. Přistěhovalí podnikatelé vydělávají právě na kultuře menšin a nepřijde mu to fér, protože i přesto pro cizince, kteří v Sapě podnikají nejsou etnické menšiny pro ně rovnocennými partnery. (Halda, 2012)

Místní správa vidí menšiny jako zpátečnictví a nevyhovují jejich představě o moderním městě, prosazují tedy rozvoj města dle vidiny etnických Vietnamců. (Michaud a Turnerová, 2017)

Negativní dopady na společnost

Stále se diskutuje o tom, zda rozvoj cestovního ruchu skutečně přináší udržitelnost regionu, zatímco kultura a identita etnických menšin jsou narušovány dopady cestovního ruchu. Objevují se stále častěji sociální problémy jako například dětská práce nebo prostituce. Migrace, nejčastěji Vietnamců, do Sapy zvyšuje cenu pozemků. Stavba vil a domů pro nově příchozí může ještě více prohlubovat společenské rozdíly a může nastat situace, kdy kvůli příliš vysokým životním nákladům, nárůstu poptávky po službách nebo díky vysokým daním, budou místní etnika nucena se odstěhovat. (Vu a Sato, 2010)

I Thuy (2012) zmiňuje negativní dopady na společnost. Například nárůst hazardních her, prostituci, drogovou závislost apod. Řadu lidí tyto věci přitahují a odcházejí z práce. Objevují se také případy dívek, které přestaly studovat a opustily své domovy, aby mohly dělat průvodkyně v Sapě. Jsou tu i dívky, které se bojí vrátit domů, jelikož nechtěně otěhotněly.

3.8.2 Dopady na životní prostředí

I přesto, že se práce na změny v environmentálním prostředí nezaměřuje, je dobré zmínit i tuto stránku dopadů cestovního ruchu, jelikož souvisí a někdy i přímo navazuje na vlivy socioekonomické. Masový turismus má velký vliv na životní prostředí v mnoha zemích.

Z hlediska dopadů na životní prostředí je nutno zmínit například znečištění a plýtvání vodou a zvyšující se počet komunálního odpadu. Vláda nestíhá reagovat na tuto situaci, systém zpracování odpadu je velmi špatný (Thuy, 2012) a tak si místní vytvořili tradici každoročního dobrovolného úklidu v okolí svých domovů. (Michaud a Turnerová, 2017)

I Vietnamci, kteří jsou dlouhodobými rezidenty Sapy nesouhlasí s organizací vlády, která je nenechává zasahovat do plánování a dalšího rozvoje města. Jeden z respondentů uvedl, že museli kvůli novému vlastníku půdy – investorovi – přemístit školu, kam chodili jejich děti. A stejně jako menšiny se bojí negativního dopadu na prostředí, kde žijí. Poukazují například na to, jak moc lesa v národním parku bylo vykáceno, aby mohla být vybudována lanovka na Fan Si Pan. Přicházející turisté po sobě navíc zanechávají mnoho odpadků. Stěžují si také na zvýšený provoz aut a nedostatek parkovacích míst. (Michaud a Turnerová, 2017)

Podle Halla a Lewa (2009), rozvoj turistických aktivit má dopad na obyvatele a jejich fyzické prostředí a ti mohou ovlivnit další rozvoj cestovního ruchu. Cestovní ruch může místním pomoci generovat příjmy mimo oblast zemědělství, což může vést k diverzifikaci příjmů a místní už nemusí lpět pouze na dříve důležitém vlastnění půdy. Díky tomu mají místní možnost opětovně vysadit a rozšířit lesy.

Výsledky výzkumu Hoanga a kol. (2018) ukazují, že rozvoj cestovního ruchu zvýšil životní úroveň etnických menšin a vedl k intenzivnějšímu zemědělství a vysazování nových stromů na opuštěných polích. To by mohlo zabránit dalšímu ničení životního prostředí.

5 Praktická část

Následující kapitola charakterizuje Vietnam z hlediska jeho geografické polohy, demografie či kultury. Následně se věnuje cestovnímu ruchu ve Vietnamu, jeho historii, nejznámějším destinacím a přináší údaje o nárůstu počtu turistů v průběhu minulých let.

Charakterizován je i vývoj cestovního ruchu v oblasti Sa Pa, její turistická lákadla i místní etnické složení. Je přiblížen životní styl místních etnických menšin.

5.1 VIETNAM – Charakteristika země

Oficiální název je *Vietnamská socialistická republika*. V zemi je politický systém vlády jedné strany, vedoucí úlohu má Komunistická strana Vietnamu (KSV). Jiné politické strany v zemi oficiálně neexistují. (Zastupitelský úřad ČR v Hanoji (Vietnam), 2019) Jedná se o stát ležící v jihovýchodní Asii. Sousedními zeměmi jsou Čína, Kambodža a Laos. Celková rozloha je více než 330 tisíc km². S populací téměř 100 milionů⁶ se řadí v žebříčku nejlidnatějších zemí světa na 16. místo. (CIA, 2000-2020) Obyvatelé však osidlují pouze 20% země – zejména delty Rudé řeky a Mekongu, údolí a pobřeží. Až tři čtvrtiny obyvatel žijí v zemědělských oblastech. Kolem čtyř milionů obyvatel přísluší k 54 odlišným skupinám etnických menšin, které obývají méně úrodné hory. (Sullivan, 2017)

Obrázek 1: Poloha Vietnamu

Obrázek 2: Vietnamská vlajka

Zdroj: VIETNAM, 2019. Dostupné z: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/attachments/summaries/VM-summary.pdf>

⁶ Odhad k červenci 2020: 98 milionů obyvatel

Vzhledem velké rozloze země, vyskytuje se zde více podnebných pásů. Ve středu a na jihu země je podnebí tropické, zatímco na severu se střídá horké a deštivé období (od května do září) s teplým a suchým (od října do března). (CIA, 2000-2020)

Hlavním městem je **Hanoj**, nacházející se na severu země, kde v současnosti žije 4,6 milionu obyvatel. Avšak rozlohou největší, a i nejlidnatější je Ho Či Minovo město s 8,5 miliony obyvateli. (Population Stat, 2017-2020) Dále se země dělí na 63 provincií a 8 regionů. (Vietnam's Regions and Key Economic Zones, 1992-2020)

Ve Vietnamu se platí *vietnamským dongem* (VND), měna je známá velkým množstvím nul. V přepočtu za 1 CZK dostaneme tisíc dongů.

Počet obyvatel Vietnamu rychle stoupá. Nejvíce je zastoupena etnická skupina Viet (také Kinh), která tvoří přes 85 %. Následují etnika Tay (1,9 %), Thai (1,8 %), Muong (1,5 %), Khmer (1,5 %), Mong (1,2 %), Nung, Hoa a další (kolem 4 %). (CIA, 2020)

Z minulosti zde přebývají potomci Číňanů (12 %), Čamů (kolem 60.000) a Khmerů (asi 700.000) a také 54 odlišných etnických menšin jejich celkový počet se odhaduje na 5 milionů. (Sullivan, 2017; © Zastupitelský úřad ČR v Hanoji (Vietnam), 2019)

V současnosti je Vietnam na 118. místě v žebříčku lidského rozvoje zemí, s hodnotou HDI 0,693 se jedná o střední úroveň rozvoje. (Human Development Indicators, 2019)

5.1.1 Makroekonomické údaje

Dodnes je 40 % populace zaměstnáno v zemědělství, vedoucím hospodářským sektorem jsou služby, které tvoří 43 % HDP. Na základě růstu HDP je Vietnam na druhém místě za Čínou, nejrychleji se rozvíjející se zemí. Vietnam má ambice se stát v horizontu dvaceti let vyspělou průmyslovou zemí. Na světové ekonomice se podílí 0,28 % (o 0,01 % více než Česká republika). Vietnam je příkladem země přeměny z jedné z nejchudších zemí na světě v kategorii zemí se středním příjmem. Podíl lidí žijících v extrémní chudobě klesl z více než 50 % v 90. letech (© Zastupitelský úřad ČR v Hanoji (Vietnam), 2019) na současných 5 % (Human Development Indicators, 2019)

Tempo růstu HDP je stabilní, vzrostlo z 6,8 % v roce 2017 na 7,08 % v roce 2018. Růst ekonomiky je doprovázen nízkou inflací (pod 4 %). Nejrychleji rostlo odvětví průmyslové výroby, následované službami a agrárním sektorem. Za růst sektoru služeb (45 % HDP) se zasloužil hlavně čilý cestovní ruch. Počet zahraničních návštěvníků v roce

2018 vzrostl o 20 % na 15,5 milionu osob. Většinu zahraničních návštěvníků tvoří turisté z Asie (nárůst o 24 %). Dalším sektorem významně přispívajícím k růstu ekonomiky je stále zemědělství, tvořící 18 % HDP. (Zastupitelský úřad ČR v Hanoji (Vietnam), 2019)

5.1.2 Vietnamská kultura

Dvacet let americké a sto let francouzské kontroly neznamená téměř nic ve srovnání s tisíci lety čínské nadvlády a kulturní osmózy. Stejně jako Evropa a Spojené státy výtěžily úspěchy starověkého Řecka a Říma k obohacení své vlastní kultury, rozpracovali Vietnamci politiku, náboženství a umění, které absorbovali z Číny.

Přestože si Vietnamci i po tisíci letech okupace zachovali svůj jazyk, je třetina jejich slovní zásoby odvozena z čínštiny. Místní ideogramické písmo se vyvinulo jako lidová alternativa písma čínské národnosti Chan. Čína také ovlivnila vietnamskou architekturu, což je nejzřetelnější zejména ve městě Hue. Králové dynastie Nguyen postavili císařské město s jedním okem upřeným na místní krajinu a s druhým na Peking.

Místní architektura byla ovlivněna také francouzskou kolonizací, nalezneme zde správní budovy i soukromé vily postavené ve stylu art deco. (Sullivan, 2017)

Důležitou součástí vietnamské kultury je důraz na rodinu, často spolu v jednom domě žije několik generací. Tento trend v poslední době upadá, i přesto spolu žijí dvě až tři generace. S tímto se setkáme i u vietnamských přistěhovalců v České republice.

Děti vnímají své rodiče jako autoritu, nesmějí jim odporovat a měly by se o ně postarat a pečovat o ně až do jejich smrti. Rodiče také domlouvají sňatky svým dětem. Hlavní slovo v rodině má muž, ale finance a chod domácnosti spravuje žena. (Thuy, 2012) Velký důraz je kladen také na dodržování tradic, věří na posmrtný život. Pokud někdo z jejich blízké rodiny zemře, měli by mu doma vytvořit oltář k uctívání jeho památky.

Velký vliv na jejich zvyky a tradice měla směsice *náboženství* – buddhismus, taoismus a konfucianismus. Zde opět vidíme vliv Číny. Kromě již zmíněného důrazu na uctívání rodiny, převzali lásku k přírodě a velký význam pro ně má vzdělání. (Sullivan, 2017)

Motivací k návštěvě Vietnamu je pro mnoho lidí také jejich uznávaná *kuchyně*, která je ovlivněna zejména čínskou a francouzskou. Nejdůležitějším pokrmem je rýže, podávaná téměř ke všemu. Vietnamci jedí všechny druhy masa, užívají spoustu různých přísad a jejich jednotlivé pokrmy se liší dle regionu – na severu je jiná kuchyně než na jihu.

Nejznámější jsou vietnamské závitky na všechny možné způsoby – čerstvé i smažené, a také vyhlášená polévka Pho.

5.2 Cestovní ruch ve Vietnamu

Rozvoj cestovního ruchu ve Vietnamu v mezinárodním měřítku započal teprve nedávno. I přesto, ne-li o to více, hraje dnes významnou roli v národním hospodářství.

Cestovní ruch byl považován za důležitou cestu integrace Vietnamu do světové ekonomiky. Vietnam pro rozvoj industrializace a modernizaci potřeboval velké množství cizí měny, tudíž maximálně využíval cestovního ruchu jakožto hlavního devizového příjemce (Brennan a Nguyen, 2000; Cooper, 2000; Nguyen, 2002; cit. dle Truong, 2014). Od 90. let začala vláda, rozvojové agentury, a dokonce i mnoho místních obyvatel, brát cestovní ruch jako důležitý prostředek k rozvoji země (Thuy, 2012).

Cestovní ruch je tu podporován zejména v izolovaných oblastech a oblastech se socioekonomickými problémy, kde je možnost rozvoje potenciálu cestovního ruchu s využitím pracovní síly, zboží a služeb v lokalitě, kde dochází ke zvýšení intelektuální úrovně místních lidí a k eliminaci či zmírnění hladu a chudoby. (Government of Vietnam, 2005 a, cit. dle Truong, 2014)

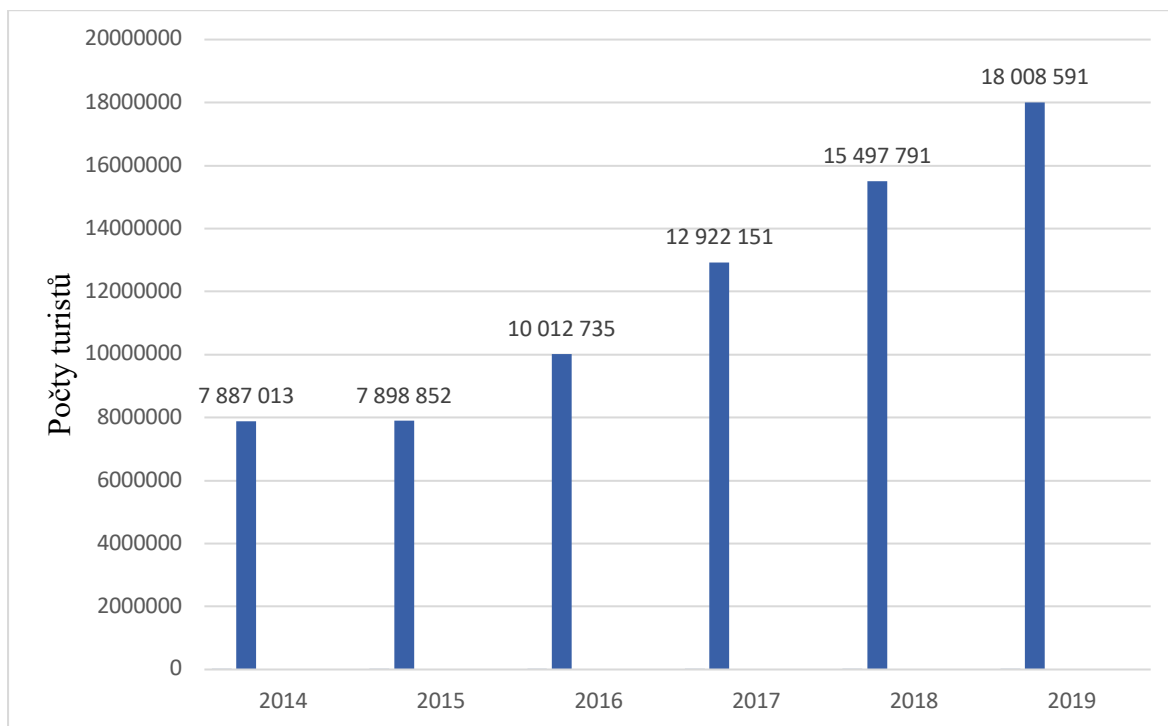
Nárůst zahraničních turistů ve Vietnamu je značný, například v 2003 je evidováno 2.4 milionu turistů, po deseti letech, tedy v roce 2013, přijelo již 7.5 milionu turistů. (General Statistics Office of Vietnam (GSOV), 2010, cit. dle Truong 2014).

Novodobým fenoménem je etnický turismus a turistika za horskými kmeny. V souvislosti s modernizací se mnoho turistů nudí městským životem a hledá nová místa ve vzdálených, zaostalých a civilizací nedotčených oblastech. Ve Vietnamu je etnický cestovní ruch považován za důležitý sektor rozvoje, ke kterému přispívá místních 54 etnických skupin s rozmanitou kulturou. Existuje mnoho slavných turistických destinací, která přitahují domácí i mezinárodní návštěvníky, jako například Sa Pa (provincie Lao Cai), Mai Chau (provincie Hoa Binh) a další. (Thuy, 2012)

V roce 2018 Vietnam překonal hranici 15 milionů příjíždějících turistů. Nárůst za rok 2019 oproti roku 2018 byl 124 %. Za první dva měsíce roku 2020 navštívilo Vietnam 3 236 856 turistů. (VNAT, 2020) Očekává se, že za rok 2020 překoná Vietnam hranici 20 milionů příjíždějících turistů. (Nhan Dan, 2019)

Nejčastěji přijíždějí návštěvníci z Číny, Jižní Korey, Japonska, Spojených států a Taiwanu (WTTC, 2019).

Graf 1: Počty zahraničních turistů ve Vietnamu

Zdroj: Vlastní zpracování dle VNAT, Tourism statistics: International visitors, 2020. Dostupné z: <http://www.vietnamtourism.gov.vn/english/index.php/statistic/international?txtkey=&year=2017&period=t12>

Cestovní ruch se v roce 2018 podílel 9,2 % na HDP Vietnamu a vzrostl o 8,5 %. Podílel se také 7,4 % na zaměstnanosti (vytvořil více než 4 miliony pracovních míst). (WTTC, 2019)

5.2.1 Historický vývoj cestovního ruchu ve Vietnamu

Rozvoj cestovního ruchu ve Vietnamu lze rozdělit na tři období. Nejprve v letech 1960-1975, kdy byl využíván pro politické účely (Brennan & Nguyen 2000; Tran 2005, cit. dle Truong, 2014). Ekonomický potenciál byl rozvíjen až v letech následujících, tedy 1976-1990 (Cooper, 2000; Tran, 2005; cit. dle Truong, 2014). Od 90. let začal být cestovní ruch využíván k ekonomickému růstu a zároveň jako nástroj ke snižování chudoby. Vláda Vietnamu byla velmi aktivní jak v roli provozovatele (státní podniky), tak při plánování dalšího rozvoje, v roli podporovatele (reklamní kampaně apod.) a v neposlední řadě ve vzdělávání v rámci cestovního ruchu (školení, workshopy). (Truong, 2014)

V období 1960-1975 byla země rozdělena na sever a jih během Vietnamské války. Rozvoj cestovního ruchu byl v tuto dobu velmi složitý a primárně sloužil k politickým

účelům (VNAT, 2005; cit. dle Truong, 2014). Většina zahraničních turistů byli političtí diplomaté, které pozvala samotná vietnamská vláda. Klasičtí volnočasoví návštěvníci byli ojedinelí.

V roce 1960 byla také založena Vietnamská cestovní společnost (VNAT), která spadala pod Ministerstvo zahraničních věcí. To naznačuje vysoké umístění ve státní správě již v této době. Začaly se rozvíjet některé turistické destinace – například hlavní město Hanoj, Hai Phong, Hoa Binh a další, ale i přesto ještě nebyl cestovní ruch považován za ekonomický sektor (VNAT, 2005; cit. dle Truong, 2014).

Po Vietnamské válce bylo stále těžké rozvíjet cestovní ruch, jelikož mnoho míst bylo zničeno. I přesto se ale rozšiřoval do dalších destinací (např. Ho Či Minovo město, HUE, Da Nang apod.), vznikaly cestovní kanceláře vlastněné státem a spravované jednotlivými lidovými výbory.

Změna v cestovním ruchu započala v roce 1975, kdy byl rozvíjen jako propagace vlastenectví a k podpoře vzájemného porozumění mezi severním a jižním Vietnamem a celkově k představení Vietnamu jakožto mírumilovné země (VNAT, 2005; cit. dle Truong 2014). Období bylo charakteristické dominantním postavením státních cestovních agentur. Roku 1968 byl cestovní ruch uznán ekonomickým sektorem, i když stále sekundárním a nedařilo se mu až do roku 1990 (Tran, 2005; cit. dle Truong, 2014).

Ve třetím období byly konečně odstraněny bariéry pro soukromé investice a zahraniční investice byly přímo podporovány (Cooper, 2000; cit. dle Truong, 2014). To vedlo k prudkému nárůstu zahraničních turistů, kteří vyhledávali investiční příležitosti. Základem dalšího rozvoje byla socioekonomická i politická stabilita země, počty turistů se dále zvyšovaly od počátku milénia. (Hobson, 1994; Mok a Lam, 2000; cit. dle Truong 2014).

Až od konce 90. let byla hlavní orientací rozvoje cestovního ruchu kulturní turistika a ekoturistika pro zachování dobrých mravů a zvyků (dle Government of Vietnam, 1999 a). Nařízení o cestovním ruchu uvádí, že „všechny turistické aktivity, které mají negativní dopady na životní prostředí, kulturní hodnoty a tradiční zvyky, národní nezávislost a suverenitu, obranu a bezpečnost jsou zakázány“ (GOV, 1999 a). Vláda zaváděla opatření z důvodu obavy ztráty politické moci. (Truong, 2014)

Přestože vláda zavedla nové zákony na lepší ochranu přírodního a kulturního dědictví země, Vietnam ještě zdaleka nepřijal principy udržitelného turismu. Turistické společnosti

zjistily, že pokud k něčemu dodají slůvku „eko“, budou mít víc zákazníků a mohou si účtovat více. Naštěstí lze v zemi nalézt několik příkladů udržitelných iniciativ. Příkladem je zákaz automobilové dopravy v centru města Hoi An nebo chráněné prostředí a osvěta o chování gibbonů a hulmanů v národním parku Cuc Phuong. (Sullivan, 2017)

5.2.2 Hlavní destinace cestovního ruchu ve Vietnamu

Kromě hlavního města Hanoje, je hojně navštěvováno Ho Či Minovo město, kam bylo v minulosti na několik let hlavní město přesunuto. Z původního Saigon, bylo město pojmenováno po nejvýznamnější osobnosti Vietnamu.

Na seznamu UNESCO je zapsána zátoka Ha Long Bay, královské město Hue a Hoi An se zachovalým centrem města z 18. století (Michaud a Turnerová, 2006). Přírodní památkou na seznamu UNESCO je pak komplex krasových jevů Trang An v deltě Rudé řeky.

Vyhlášené destinace jsou též Da Nang, Nha Trang, Da Lat, Hai Phong nebo plážemi vyhlášený ostrov Phu Quoc. Na severozápadě země se nachází světoznámé letoviště Sa Pa, nedaleko od nejvyšší hory Vietnamu Fan Si Pan. (UNESCO, c1992-2020)

Jedním z typů cestovního ruchu, se kterým se můžeme, vzhledem k historii země, ve Vietnamu setkat je tzv. *válečný turismus*. Místa spojená s válkami se nacházejí téměř po celé zemi. Nejznámější jsou památník masakru v My Lai, muzeum následků války v Ho Či Minově městě, tunely Viet Congu v Cu Chi nebo Ho Či Minova stezka. (Sullivan, 2017)

5.3 Cestovní ruch v Sa Pa

Sa Pa je klidné horské město a je domovem velké rozmanitosti národů etnických menšin. To je výhodná podmínka pro rozvoj etnického cestovního ruchu. (Thuy, 2012)

Město Sapa leží v nadmořské výšce asi 1600 metrů nad mořem, klima je zde mírné a deštivé od května do srpna a mlhavé a chladné s občasným sněhem v zimě.

Mezi nejznámější atrakce v Sapě patří starověký vytesaný kámen, NP Hoang Lien a rýžová terasová pole, všechny jsou navrženy na zápis na seznam UNESCO.

Další turistické atrakce kolem Sapy jsou Bac Ha, Si Ma Cai, Muong Khuong, Bat Xat. Vesnice jsou rozptýleny v údolí Muong Hoa, O Quy Ho, Lao Chai, Ta Phin, Sa Pa s nízkými horami v okolí. (Thuy, 2012)

Velmi oblíbenou je stezka vedoucí skrz vesnici Cat Cat, kde žije převážně etnikum Hmongů, až ke stejnojmenným vodopádům. Zajímavou destinací pro turisty jsou také vesnice Ta Phin (etnikum Dao) nebo Ban Ho (Michaud a Turnerová, 2006).

V roce 2015 turistické informační centrum v Lao Cai evidovalo, že v Sapě se nachází 126 podniků, které provozují téměř 2000 hotelových pokojů s více než 3600 lůžky. Nejčastěji se jednalo o menší hotely. (Vietnam Breaking News., 2015, May 4, online).

Roku 2018 tu bylo 375 ubytovacích zařízení, 25 tour operátorů a stovky webů a služeb cestovního ruchu k uspokojení potřeb návštěvníků. Správa provincie Lao Cai se rozhodla čtvrt' Sapa „povýšit“ na město Sapa. (Místní muzeum ve městě Sapa)

V současnosti je v zájmu vlády dostat Sapa na přední místa žebříčků navštěvovaných míst ve Vietnamu. Míří sem velké společnosti jako jsou například – Sun Group, Bitexco, Hoa Sen Steel, které do Sapy přinášejí více peněz. Vedoucí v tomto odvětví je zejména Sun Group, která vytváří důležité turistické atrakce a projekty, například právě lanovku na horu Fan Si Pan. (Michaud a Turnerová, 2017)

Vývoj cestovního ruchu v Sapě

Rozvoj zde započal v roce 1890, kdy byl Vietnam pod nadvládou Francouzů. Ti hledali únik před místním horkem, a tak si vytvořili horskou stanici s rekreačním střediskem. Už od roku 1903 sem jezdili na ozdravné pobyty vojenské jednotky. V roce 1917 byla otevřena turistická kancelář a bylo postaveno několik vil pro vojenské hodnostáře. Privátní vily se stavěly v letech 1920-1940 a ve 30. letech již bylo město vyhlášenou lokalitou pro dovolené vojenských důstojníků. (Michaud a Turnerová, 2006; Vu a Sato, 2010).

Během francouzské války (1945-1954), oblast byla vážně poškozena. Vojenská zařízení, hotely, vily a veřejnost budovy byly zničeny, a proto byly turistické aktivity ukončeny (Vu & Sato 2010).

V 90. letech započala výstavba železnice pro spojení Sapy s Hanojí a dalšími provinciemi, což vytvořilo příznivé podmínky pro rozvoj cestovního ruchu (Duong 2008, cit. dle Truong, 2014). V roce 1993 byla Sapa oficiálně znovu otevřena turistům, od té doby se počet návštěvníků prudce zvyšuje, domácí turisté mnohonásobně převažují. (Michaud, Turnerová, 2006). Tuzemští návštěvníci do Sapy jezdí hlavně za mírnějším klimatem a nižšími teplotami, než je tomu v jiných oblastech, hlavně v období od května do

října, kdy je tropické léto. (Michaud, Turnerová, 2006). Zahraniční turisty oproti tomu láká místní krajina, terasovitá políčka a etnické menšiny (Truong, 2014).

Thuy (2012) ve své práci dokládá prudký nárůst návštěvníků už od 90. let. Podle Národní správy cestovního ruchu (VNAT) bylo v roce 1995 celkem 9300 návštěvníků (2300 cizinců), ale za prvních 6 měsíců roku 1996 jich bylo 7282 (3282 cizinců). V roce 2010 bylo za dobu 7 měsíců 571 000 turistů.

V roce 1998 se místní vláda zapojila do projektu dlouhodobého rozvoje cestovního ruchu v celé provincii. Mezi lety 1995 a 2014 počty turistů narostly z necelých 5 tisíc na 826 tisíc (Lào Cai Department of Tourism, Sport, and Culture, 2016) a po stavbě dálnice a lanovky dosáhly jednoho milionu v roce 2016 (Vietnam Multimedia Corporation 14 (VTC14), 2016; cit. dle Michaud a Turnerová, 2017). Na rozvoj cestovního ruchu zde přispěli několika miliony euro hlavně Francouzi. K dalšímu rozvoji přispěla také výstavba dálnice z Hanoje do Sapy, která cestu velmi urychlila a umožnila turistům se do města dostat pohodlněji (Michaud a Turnerová, 2017).

V roce 2017 překonala návštěvnost provincie Lao Cai 3 miliony turistů, z toho třetina mířila právě do Sapy. (Filek-Gibson, 2017) V době státního svátku oslav nezávislosti Vietnamu (30. srpna až 2. září) v roce 2018, navštívilo Sapa téměř 50 tisíc návštěvníků. Z toho 3 tisíce byli zahraniční turisté a téměř 44 tisíc tuzemští návštěvníci (VNAT, 2018).

Počet turistů stále stoupá, v prvním čtvrtletí navštívilo provincii Lao Cai přes 1,4 milionu turistů, což je 16% nárůst oproti minulému roku (VNAT, 2019).

5.3.1 Udržitelný cestovní ruch v Sapě

Když byly představeny odpovědné formy cestovního ruchu (např. ekoturismus, agroturistika – celkově udržitelný cestovní ruch), byly ihned místní správou v Sapě přijaty za své a byly často zmiňovány na workshopech a seminářích. Nebyly však správně pochopeny. Ekoturistika a udržitelný cestovní ruch byly často prezentovány jako zastavení odlesňování a odhazování odpadků či jako spojení s přírodními oblastmi. V návaznosti na to byly postaveny rozsáhlé objekty (např. hotely, restaurace, státní budovy) (Michaud a Turnerová, 2006; cit. dle Truong, 2014), které nezajišťovaly potřeby místních obyvatel, ale místo toho sloužili orgánům místní správy. Ochrana historických budov byla věnována jen malá pozornost. Rozvoj cestovního ruchu v Sapa postrádal řádné plánování a efektivní

řízení (Nguyen, 2007; cit. dle Truong, 2014) a spolupráce s dalšími institucemi byly relativně slabé (Nguyen 1999; cit. dle Truong, 2014).

I přesto, že se místní podmínky na bydlení zlepšily, Sapa se stále potýká s potížemi s dalším rozvojem ekonomiky a zlepšením kvality života místních lidí. Ty zahrnují i nízké příjmy či špatnou infrastrukturu. Řada vzdálených vesnic je domovem chudých etnických menšin, kde většina pracuje v zemědělství. Etnickým menšinám chybí znalosti a dovednosti, jež jsou potřebné k účasti na rozvoji. (Sapa District People`s Commitee, 2009; cit. dle Truong, 2014).

Truong (2014) se také věnuje tématu, zda je možné zmírnit chudobu pomocí alternativního turismu. Z výzkumů však zjišťujeme, že jako takový, alternativní cestovní ruch může mít ještě horší dopady, než je tomu u masového turismu. Zasahuje hlouběji do životního prostoru místních komunit a v destinacích, jenž navštěvuje pouze minimum turistů, může vyvolat ještě větší sociokulturní šok či nepohodlí pro místní komunity. Ty nejsou nebo nemusí být vůbec zvyklé na přítomnost turistů, kteří chtějí poznat jejich kulturu (Butler, 1990; Bramwell, 2004; cit. dle Truong, 2014). Sociální a environmentální dopady alternativního turismu tak mohou být stejně intenzivní jako masová turistika či ji mohou dokonce šířit do zatím nedotčených destinací (Griffin a Boele, 1997; cit. dle Truong, 2014).

Návštěvníci přijíždějící do Sapy

Dříve nejčastěji Sapu a okolí navštěvovala Vietnamská *střední třída, zámožní turisté ze západu a tzv. baťůžkáři*. V návaznosti na přijíždějící domácí hosty se v Sapě nachází mnoho hotelů, kde personál hovoří pouze vietnamsky. Bohatí západní turisté Sapu navštěvují nejčastěji s průvodcem, který je přiveze už z Hanoje nebo Ho Či Minova města, většinu dne tráví na hotelu nebo wellness centru, občas se autem vypraví do vesnice horských etnik.

Oproti tomu baťůžkáři přijíždějí s vidinou několik túr po okolí, přespávají často v homestays místních etnik a poznávají jejich kulturu zblízka. Účastní se také tradičních trhů.

Poslední skupinou nejčastějších návštěvníků Sapy jsou Číňané, kteří to mají kousek od hranic z provincie Yunnan. Jsou také ztělesněním onoho masového turismu. Obyvatelé obou zemí mají na území své země zákaz hazardních her, a proto přijíždějí Číňané přes

hranice, aby si ve Vietnamu zahráli v kasinech. Ty se začala hojně budovat právě v blízkosti hranic. (Michaud a Turnerová, 2006) Autoři výzkumu čekali však větší nárůst této skupiny turistů, po 10 letech se jejich počty tak vysoké, jako se předpokládalo, spíše se ustálily. I přesto autoři výzkumu tvrdí, že čínský masový turismus bude důležitým segmentem v cestovním ruchu nejen v Sapě, ale v celém Vietnamu (Michaud a Turnerová, 2017).

Po stavbě dálnice z Hanoje do Sapy doufala vláda v jiný výsledek, ale od jejího zprovoznění zaznamenali rezidenti i vedení města Sapa pokles počtu zahraničních turistů (Zing.vn., 2014, November 19, online; VTC14. 2016; cit. dle Michaud a Turnerová, 2017). Zahraniční turisté přicházejí zejména za přírodou, klidem, otevřeným prostorem, mírumilovným prostředím. Nyní se ale mezi nimi rozšířila informace, že o víkendech je Sapa a okolí plné domácích návštěvníků jezdících za odpočinkem. Víkendy byly dříve obdobím návštěv právě baťůžkářů, kteří přijížděli na trhy místních menšin. Nyní se baťůžkáři přemísťují do Bac Há, kde si mohou vypůjčit motorku či automobil, nebo auto s řidičem. Odtud míří do provincie Há Giang za navštívením zajímavých krasových jevů a objevováním etnik daleko do turistických radarů (Michaud a Turnerová, 2017). V této provincii je totiž ke vstupu do místních obcí potřeba zvláštní povolení anebo je možná prohlídka pouze s průvodcem. (Halda, 2012)

5.4 Oblast Sa Pa – místo případové studie

Město Sapa se nachází asi 5 hodin jízdy automobilem či autobusem od hlavního města Hanoj, na severozápadě země. Přibližně hodinu jízdy od čínských hranic. V této horské provincii Lao Cai leží také nejvyšší hora Vietnamu – Fan Si Pan (3 143 metrů), zapsaná na seznamu UNESCO. (Top 10 Attractions, ©2020) Mimo samotné město Sapa se v oblasti nachází 17 vesnic (Místní muzeum ve městě Sapa).

Sapa je mekou milovníků horských túr. Přestože region svou popularitou značně utrpěl, stále patří mezi turisty nejnavštěvovanější místa Vietnamu. Oblast je dobře známá pro své mírné podnebí, krásnou krajinu, hojnou faunu i flóru a rozmanitou kulturu. (Nguyen V.T., 2010).

Vznikla původně jako horská stanice (tento pojem se hojně užíval v koloniální Asii, kdy byla vyhledávána města s nižší teplotou jako útek před horkem). Ve Vietnamu horské stanice vyhledávali hlavně Francouzi v dobách své kolonizace 1893–1933. Využívali je

k odpočinku a relaxaci. Kromě Sapy rozvíjeli stanice v severním i středním Vietnamu: Bach Ma, Ba Ná, Ba Vi, Tam Dao a Da Lat. (Vu a Sato, 2010)

První stálí obyvatelé přišli v roce 1910. Sapa byla zničena při první tzv. indočínské válce (1945-1954) a až do ekonomické obnovy v 80. letech zde nebyla téměř žádná turistická aktivita. V roce 1990 vyhlásila vláda na obnovu cestovního ruchu událost “Národní rok turismu” a v roce 1993, byla Sapa oficiálně otevřena mezinárodním turistům. V říjnu 2003 oslavili obyvatelé města “*Výročí sta let cestovního ruchu v Sapě*”.

Francouzi zde díky skvělé poloze vybudovali lázeňské středisko a již v roce 1914 zde vzniklo první sanatorium. Kromě příznivých teplot láká oblast domácí i zahraniční turisty na krásné výhledy na terasovitá políčka, která byla vyhlášena americkým časopisem Travel & Leisure mezi 7 nejkrásnějšími na světě. Úřad cestovního ruchu pro provincii Lao Cai se snaží i o zapsání polí na seznam UNESCO, spolu se starověkými kameny a národním parkem Hoang Lien (Vu a Sato, 2010).

Přímo ve městě Sapa se turistické centrum velmi rozvíjelo. Místní vláda se snažila pokračovat ve stopách Francouzů z dob koloniální horské stanice. V letech 2002-2003 vytvořili umělé jezero na okraji města. (Vu a Sato, 2010)

Od roku 1993, kdy úřady turistům zpřístupnily pestrobarevně oděné příslušníky horských etnik a jejich malebné vesnice, stal se trekking v horách hlavním lákadlem návštěvy. Obyvatelé okolí města Sapa prudce rostoucím turismem získávají, ale také jsou jeho obětmi. Dodnes stojí mnoho horských národů na pomezí mezi starobylými způsoby a moderním způsobem života. (Sullivan, 2017)

5.4.1 Obyvatelé Sa Pa

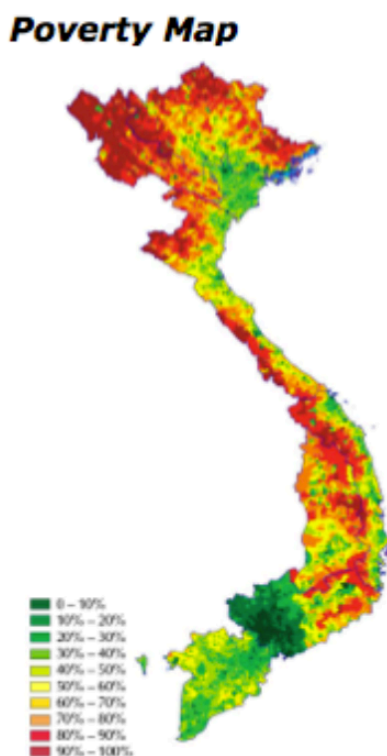
Většina místních obyvatel v Sapě žije ve venkovských oblastech a pracuje v agrolesnictví. V provincii Lao Cai žilo 730 420 obyvatel dle sčítání v roce 2019. Z toho 33,8 % tvoří etničtí Vietnamci a 66,2 % příslušníci etnických menšin (Brinkhoff, 2019).

V regionu Sapa žije **81 800** obyvatel (First thing to know about Sapa, 2020), z toho 8 975 přímo ve městě Sapa (Brinkhoff, 2019). Hustota obyvatelstva v regionu Sapa je 361 obyvatel /km² (Brinkhoff, 2019), zatímco průměrná hustota ve Vietnamu je 314 obyvatel/km². (Zastupitelský úřad ČR v Hanoji (Vietnam), 2019).

Míra chudoby místních lidí se liší podle regionu. Venkovské a horské oblasti jsou domovem největšího počtu chudých lidí, včetně etnických menšin na severozápadě,

severovýchodě a ve střední vysočině. Pro jejich geografickou polohu mají tyto oblasti omezený přístup k informacím, trhům, kapitálu a infrastruktuře. Celkem má Vietnam na svém území 54 etnických skupin, z nichž tvoří většinu **Kinh**, neboli etničtí Vietnamci. Vláda přijala politiku rovnosti, solidarity a vzájemné pomoci mezi etnickými skupinami (Truong, 2014). Nejnižší příjmy jsou na severozápadě země, kde se nachází právě i oblast Sapa. S tím souvisí i nejvyšší míra chudoby, jejíž zmírnění je v Sapě kritickým problémem (Nguyen, 2010; cit. dle Truong, 2014). Aktivity cestovního ruchu jsou koncentrovány hlavně ve městě Sapa a také v okolních vesnicích, které jsou domovem dvou hlavních etnických skupin – Hmong a Dao, z nichž mnozí jsou chudí. (Truong, 2014) I přes velkou migraci etnických Vietnamců do Sapy, tvoří zde většinu Hmongové, kteří tvoří více než 50 % populace.

Obrázek 3: Rozložení chudoby ve Vietnamu

Zdroj: Netherlands Development Organisation (SNV), 2012; cit. dle Verweij, 2013

Ačkoliv se cestovní ruch v oblasti Sapa vyvíjel po mnoho let, rozdíly v příjmech chudých a méně chudých lidí se nadále prohlubovaly, což vedlo ke střetům mezi různými zúčastněnými stranami. Spousta chudých lidí je stále závislá na dostupných přírodních (hlavně lesních) zdrojích potravy i příjmů z nich (Frontier Vietnam 2003; Nguyen 2007;

Nguyen V.T. 2010; cit. dle Truong, 2014). Díky těmto přírodním a kulturním hodnotám se Sapa stala uznávanou a hojně navštěvovanou destinací cestovního ruchu ve Vietnamu.

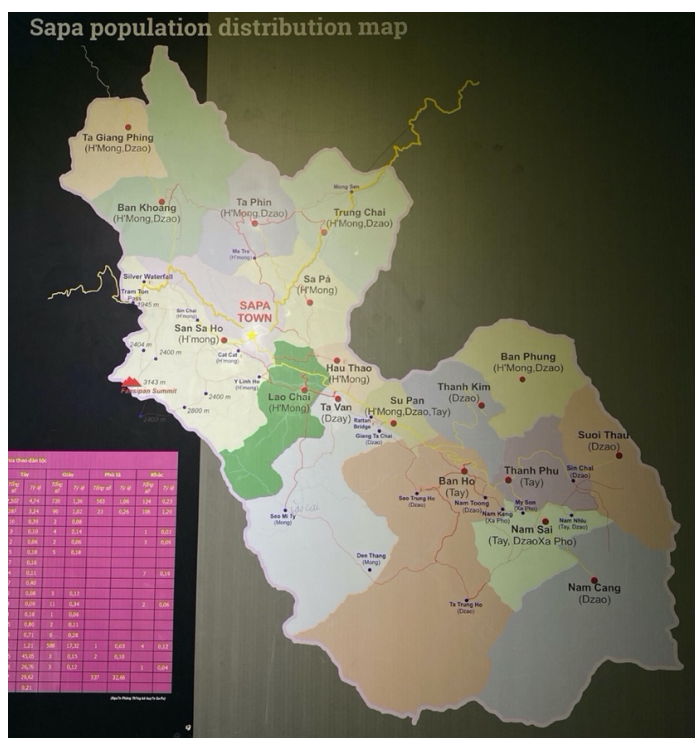
5.4.2 Etnické skupiny

Více než 51 % populace tvoří etnikum Hmong, 23 % Dao, 17 % Kinh – etničtí Vietnamci, 4,7 % Tay, 1,3 Thai a Xa Pho tvoří 1,06 %. (Sapa Population, ©2020)

Jednotlivé skupiny jsou na první pohled od sebe odlišitelné svými tradičními kroji. Fotografie tradičního oblečení vybraných etnik jsou k nahlédnutí v příloze. Dalšími rozdíly jsou jejich dialekty i zvyky. Odlišný jazyk je hlavním kritériem dělení, z odborného hlediska se tedy hovoří o etnicko-lingvistických skupinách.

Nejpočetnější skupinou, která v Sapě představuje většinu populace je etnikum **Hmong** (více než 51 % populace). Ti se dále dělí na další podskupiny, jednou z nich jsou například *Květinoví* Hmongové, vyznačující se obzvláště barevným oblečením. Dále se rozlišují *Černí, Bílí a Červení* Hmongové. (Sullivan, 2017). Dále zde žijí zástupci etnika **Tay** (4,7 %), kteří jsou jednou z nejdéle žijících národností na území Vietnamu (Sullivan, 2017). Existují i černí a bílí **Thai** (1,3 % obyvatel). Ti se od skupiny **Tay** liší vírou, kterou přejali od Vietnamců, uctívají své předky a strážné duchy.

Obrázek 4: Etnické skupiny v oblasti Sa Pa

Zdroj: Místní muzeum Sa Pa, archiv autorky

Druhou nejpočetnější skupinou jsou **Dao** (23 %), dělíme je na černé a červené. Červení Dao jsou identifikovatelní podle červených pokrývek hlav u žen. (Sullivan, 2017). Nejméně početné a zároveň nejchudší etnikum regionu je **Xa Pho** (1,06 %). Dále zde žijí Číňané a Kinhové neboli etničtí Vietnamci (17 %). Ti žijí hlavně ve městech, ostatní menšiny žijí v okolních horách a údolích (Thuy, 2012).

U Vietnamců musíme rozlišovat nové přistěhovalce přicházející s vidinou podnikání a zisků a místní Vietnamce, jakožto dlouhodobé rezidenty Sapy. Ti se sem stěhovali v několika vlnách, ve 20. letech, v 60. letech a po roce 1993, když přišel rozvoj cestovního ruchu (Michaud a Turnerová, 2017). Etničtí Vietnamci pracují hlavně ve službách. (Thuy, 2012)

Život horských etnik

Hlavním zdrojem obživy je zemědělství. Pěstuje se nejvíce rýže a kukuřice. Na terasovitých polích může v jednu chvíli růst pouze jedna plodina, a to od dubna do října. V zimě je velice těžké pěstovat rýži i kukuřici, často je zde nedostatek vody v období sucha. Příjem místních je tedy velice sezónní a nestabilní. (Truong, 2014)

Tradičním způsobem pěstování rýže jsou pro Sapu vyhlášená terasovitá políčka. Některé menšiny (např. Dao) také zahradničí, pěstují léčivé bylinky a ovoce. Sapa má ideální přírodní podmínky pro pěstování tropických a teplotně náchylných rostlin, což je v současnosti jejich další zdroj příjmů (Thuy, 2012). V posledních letech také značná část domácností začala pěstovat kardamom. Pěstoval se zde již v dávných dobách, ale svého významu dostal až po zákazu pěstování opia v roce 1992. Kardamom je koření s léčivými účinky a je vyvážen do Číny (Hoang a kol., 2018).

Z chovu zvířat se zaměřují na krávy, buvoly, prasata, kachny, kuřata aj. (Thuy, 2012; Hoang a kol., 2018).

Mezi tradiční řemesla patří textilní a brokátové tkaniny, barvení konopných látek, kování stříbra. Mají znalosti o léčivých bylinkách a jsou vyhlášení pro své bylinné lázně. Lázně pomáhají osvěžit tělo i mysl a snižují stres. V Sapě i v dalších obcích je v současnosti otevřeno mnoho míst pro turisty, kde mohou bylinné lázně vyzkoušet. (Thuy, 2012)

S narůstající atraktivností cestovního ruchu, rostou i příležitosti místních k navýšení rodinného příjmu. Věnují se například prodeji tradičních výrobků, otevírají si restaurace

nebo dělají průvodce turistům. V Sapě bylo založeno i obchodní centrum pro výměnu a prodej etnických produktů. Krátce řečeno rozvoj cestovního ruchu přináší nové ekonomické aktivity a pomáhá místním navýšit jejich příjmy. Také to však u místních způsobuje postupné zanedbávání jejich tradičních činností, zejména zemědělství, jelikož s přístupem na turistický trh mohou vydělávat peníze rychleji. Kromě prodeje výrobků se pro turisty pořádají tradiční kulturní představení. Návštěvníci se účastní lidových tanců, lidových her a užívají si tradiční kuchyně Hmongů a Dao. (Thuy, 2012)

Lidové umění místních etnik představuje především lidové tance a zpěvy. Tance mohou mít až 70 významů a podob. Etnikum Xa Pho tančí se šátky, Giay (Thai) používá papírové vějíře a Hmongové tančí s flétnami. Červení Dao z vesnice Ta Phin mají 54 různých tanců k různým příležitostem – tanec na přivítání boha, armády, generálů; nebo také tzv. slepičí tanec nebo vlajkový tanec. Tance doprovází na různé nástroje – Panova flétna, bubny, gongy, bronzové zvony, dán tnh (2 strunná kytara) a další.

Vizuální umění je specifické zejména v bohatém zdobení tradičního oblečení. Vyjadřuje jedinečnost místního života, oblečení je nejčastěji batikováno a zdobeno výšivkami. Kromě textilu se umění objevuje v malbách a obrazech a odlévání stříbra – šperkařství (Místní muzeum ve městě Sapa).

Klasické tance a zpěvy, které byli využívány dříve pouze pro náboženské svátky a při speciálních příležitostech, jako jsou svatby. Nyní jsou tyto rituály pro turisty prezentovány kdykoliv je zorganizuje cestovní agentura. Samozřejmě byly obřady, tance a hry pozměněny, aby vyhovovaly více potřebám turismu a nalákání zákazníků. (Thuy, 2012)

Tradiční trhy horských etnik se konají o víkendech v mnoha okolních vesnicích. Místní si při nich vezmou na sebe své nejlepší šaty, což znamená záplavu jasných barev. Přímo ve městě Sapa se trh odehrává na hlavním náměstí v centru města. Místní přicházejí s velkými bambusovými nůsemi na zádech se svými výrobky k prodeji. Nejčastěji zde prodávají ženy, a to bohatě vyšíváné pokrývky, indigem barvené látky, mužské čepice nebo stříbrné náramky. (Sullivan, 2017)

Kromě prodeje a nákupu výrobků sem ale místní míří i za příležitostí potkat se svými přáteli, vzdálenými příbuznými z jiných vesnic, a hlavně svobodní mladí lidé sem

přicházejí flirtovat a poznávat své protějšky. Někteří z nich zde mohou poznat i svého budoucího životního partnera – proto bývá cestovními agenturami i knižními průvodci mylně víkendový trh označován jako „*trh lásky*.“ Jedná se však o přetrvávající zvyk z dob kolonizace, který se postupně vytrácí. Trhy se už nekonají pravidelně, ale na základě „objednávky“ přijíždějících turistů, kteří je navštěvují s cestovní agenturou. (Michaud a Turnerová, 2003 a 2006)

Souvisejícím zvykem horských etnik, který ovšem v posledních letech také upadá, jsou **únosy nevěst**. Setkáme se s tím především u etnika Hmongů, kteří jej přezdívací „Hai pu.“ V původním smyslu se jednalo o akt, kdy si chlapec ukradl vybranou dívku a odvedl si ji k sobě domů, aby byla jeho ženou. Mladí Hmongové se setkávají při různých svátcích a oslavách – nový rok Tet a speciálně také na „trhu lásky.“ Pokud se chlapec zamiluje do dívky, požádá její rodiče o svolení, zda si může dívku odvézt domů, aby byla jeho manželkou, vybere si vhodný čas k jejímu „únosu“ se svolením jejích rodičů. Pozve si 4 až 5 kamarádů, kteří mu s únosem pomohou. Dívky mohou být uneseny přímo z trhu lásky, z pole, z ulice nebo z jejich domova. Když je s ní chlapec o samotě, chytí dívku za ruce a sdělí jí „Dnes jsem si tě unesl, abys byla mou ženou,“ poté přistoupí jeho přátelé a pomohou ji odnést do chlapcova domu, drží jí nohy a ruce tak, aby se nedotkla země a aby s nimi nebojovala. Dříve se stávalo, že dívka o únosu dopředu nevěděla nebo s ním nesouhlasila, s chlapci zápasila a plakala.

Po únosu je dívka umístěna do místnosti v chlapcově domě, jeho sestra nebo sestřenice zůstává s dívkou a snaží se ji přemluvit, aby se přidala k jejich rodině. Na toto „testovací soužití“ má unesená dívka tři dny, kdy se o ni starají jako o hosta, dostává jídlo i pití. Rodiče chlapce mezitím následující ráno pošlou rodičům dívky tabák a víno jako symbol podpory. Po třech dnech soužití s novou rodinou se dívka rozhodne, zde s chlapcem zůstane u něho doma (všechny náležitosti svatby jsou plně připraveny). Nebo, pokud se sňatkem nesouhlasí, je volná a může se vrátit domů a najít si jiného partnera.

Dále je možné se setkat například s rituálem zralosti u chlapců etnika Dao, po kterém je zúčastněný chlapec uznán vhodným následníkem rodiny. (Místní muzeum ve městě Sapa)

6 Metodika výzkumu

Kapitola obsahuje použitou metodiku výzkumu práce, kde je popsán samotný průběh a informace o provedeném anketním šetření a jeho výsledky.

Výzkum ani práce samotná si neklade za cíl generalizovat výsledky ani navrhnout řešení probíraného problému. Vzhledem k malému počtu vzorku není generalizace ani možná. Cílem práce je pouze zhodnotit aspekty života místních komunit a podat pohled do jejich stylu života. Jejich názor na návštěvníky oblasti, změnu jejich života s příchodem cestovního ruchu a změnu jejich finanční situace. Jedním z dílčích cílů práce bylo charakterizovat pozitiva a negativa nárůstu počtu turistů ve vybrané oblasti z pohledu komunity horských etnik.

Práce je koncipována jako případová studie. Metoda spadá do kvalitativního přístupu. Jedná se tedy o detailní studium jednoho nebo několika případů a je tradičně považováno za jeden z možných způsobů, jak porozumět složitým sociálním jevům (Švaříček, Šed'ová; 2014, s. 96-97). Případová studie rozebírá stav, vývoj a interakce prostředí s několika jedinci, vybranou skupinou či komunitou. Popisuje vztahy mezi prostředím a faktory, které jej ovlivňují (Sebera, 2012).

Nejčastěji se případová studie používá při zkoumání specifických, konkrétních jevů u malé množiny vzorku. Slouží k lepšímu porozumění celé situace, avšak výsledky jsou obtížně zobecnitelné na širší populaci. Badatel využívá všech dostupných zdrojů ke sběru dat a výsledky všech použitých metod jsou následně interpretovány dohromady. Cílem je případ vyložit komplexně, a ne pouze upozornit na dílčí části (Bassey, 1999; cit. dle Švaříček, Šed'ová; 2014). Zásadní je u případové studie terénní šetření a zkoumání případu, které probíhá v jeho přirozeném prostředí. (Švaříček, Šed'ová; 2014)

Jak již bylo řečeno, případová studie kombinuje kvantitativní i kvalitativní přístup. Data byla nejprve shromažďována kvantitativními metodami, které jsou nakonec propojeny a analyzovány komplexně s kvalitativním výzkumem (Pána a Somr, 2007).

Kvantitativní výzkum používá standardizované metody, cílem je testování hypotéz o sociálních skupinách (Pána a Somr, 2007). Analýza je prováděna na kumulovaných datech o mnoha jedincích a data můžeme kumulovat jen tehdy, jsou-li standardizované. Získaná data je nutné redukovat pouze na ta vztahující se k danému výzkumu, jelikož není možné zkoumat všechny aspekty. Kvantitativní výzkum testuje předchozí hypotézy a potvrzuje

jejich správnost či je vyvrací, jedná se tedy o deduktivní postup (Disman, 2011). Sleduje také reliabilitu výzkumu, tedy zda při pozorování jiného badatele bylo dosaženo relativně identických závěrů (Pána a Somr, 2007). Deduktivní závěr obsahuje informace shodné s předchozími výzkumy (Švaříček, Šedřová; 2014).

Oproti tomu u kvalitativního výzkumu nám jde především o to, porozumět lidem v určitých sociálních situacích. Zjistíme subjektivní názory určité části populace. Setkáme se zde s velkou redukcí dat a výsledky výzkumu tudíž nelze aplikovat na celou populaci. Kvalitativní výzkum nám pomáhá rozumět pozorované realitě. Jedná se o nenumerické šetření (Disman, 2011).

Kvalitativní metody jsou užitečné při zkoumání běžného života lidí, pomáhají určit, jak se lidé chovají v jejich běžném prostředí, jejich pocity a zkušenosti. (Gillham, 2000; Strauss & Corbin, 1998; cit. dle Truong, 2014). Zejména v oblasti cestovního ruchu poskytují kvalitativní metody užitečný vhled do životů hostitelských komunit (Phillimore & Goodson, 2004).

Kvalitativní výzkum pro prezentaci svých závěrů využívá menší okruh respondentů a snaží se najít podstatu získaných informací a jejich vzájemnou provázanost či pravidelnost. K tomu slouží obvykle induktivní přístup, kdy se na základě získaných dat formulují předběžné závěry, které se dále ověřují dalšími získanými závěry. Výzkum usiluje o maximální validitu, tedy platnost výsledků. Snaží se dojít k závěru toho, co si vytyčil zjistit (Pána a Somr, 2007). Teoretická východiska získaná kvantitativními technikami jsou porovnávány s daty získanými z anketního šetření, čímž je dosaženo triangulace dat. (Strauss, Corbinová, 1999; cit. dle Švaříček, Šedřová; 2014).

Po studiu dokumentů a provedené literární rešerši byly sestaveny otázky pro anketní šetření. Ty byly předloženy zástupcům horských etnik v oblasti Sa Pa. Vzorek byl vybrán náhodně v místě výzkumu. Sběr dat v terénu probíhal na konci ledna 2020.

Anketa je nereprezentativní výběrové statistické šetření, kdy na otázky položené v dotazníku náhodně vybraným respondentům odpoví pouze část dotázaných. Výsledky takového šetření jsou zatíženy zkreslením, nejsou prováděny nad reprezentativním vzorkem a nelze je proto zobecňovat (Zelenka a Pásková, 2012). Obvyklým a typickým nástrojem k provádění ankety je dotazník. Je typické, že otázky se týkají spíše subjektivních názorů nežli objektivních faktů (Troska.cz, 2019).

Jako technika sběru dat byl použit standardizovaný dotazník, respondenti na otázky odpovídali písemně. Dotazník je technika sběru dat, kdy při relativně nízkých nákladech a krátkém čase získáme data od velkého počtu jedinců (Disman, 2011). I proto byl dotazník zvolen jako forma sběru dat z důvodu organizační výhody. Výhodou dotazníku je též přesvědčivá anonymita, nevýhodou, že respondent může některé otázky přeskočit a neodpovídat (Kubátová, 2006). Disman (2011) zmiňuje také tzv. efekt morčete, tj. zkreslení získaných odpovědí vzniklé vědomím zkoumaných osob, že jsou zkoumány. Při rozesílání dotazníků bývá relativně nízká návratnost. V tomto případě bylo relativně vysoké návratnosti dosaženo osobní přítomností tazatelky, na úkor navýšení časových nákladů.

K dotazníku byl přiložen i průvodní dopis seznamující respondenty s cílem výzkumu a ujištěním o jejich anonymitě. Celkem se dotazník skládal z 23 otázek. Většina otázek v dotazníku byla uzavřených (14), s více než dvěma alternativami, tři otázky byly otevřené a šest otázek polouzavřených, kdy kromě výčtových odpovědí se mohl respondent vyjádřit svými slovy k zadané otázce nebo mohl zvolit možnost „jiné“ a vypsát vlastní odpověď. Nevýhodou otevřených a polouzavřených otázek je nutnost více času k vyplnění, což může vést u respondentů k vynechání otázky. Většina tak vybere odpověď již v nabízených alternativách. To šetří čas při vyplňování i usnadňuje následnou analýzu.

V rámci uzavřených otázek bylo použito i škálování. Zejména tzv. Likertovy škály, které jsou používány k určení míry souhlasu či nesouhlasu. Respondent vybíral pouze jednu, nejvhodnější odpověď dle jeho názoru. Šlo o škály s lichým počtem stupňů s možností neutrální odpovědi neboli ordinální proměnné. Možnost neutrální odpovědi může být výhodou i nevýhodou, respondenti často sklouzávají k neutrální odpovědi, dává jim to však možnost odpovědi, pokud se neumějí zásadně rozhodnout (Pána a Somr, 2007).

Mimo dotazníky probíhaly další techniky sběru dat v oblasti výzkumu. Jednalo se o nepřímé pozorování a polostandardizované rozhovory s několika účastníky výzkumu. Respondenti se často při vyplňování rozprávěli o svém životě, při procházení vesnic se průvodkyně průběžně zmiňovala o různých aspektech života horských etnik v Sapě. Pro tazatelku to byla další data k výzkumu, tzv. terénní poznámky. Některé z těchto poznámek jsou zmíněny v rámci výsledků výzkumu. Otázky pokládané průvodkyni tazatelkou se odvíjeli od otázek v dotazníku a další z vyplynulé konverzace o životním stylu místních lidí.

Všechna data byla analyzována, výsledky dotazníkového šetření se nachází v následující kapitole. Nakonec došlo k srovnání a následné syntéze všech zkoumaných dat. Výsledky výzkumu jsou zmíněny v závěru práce.

6.1.1 Reflexe výzkumníka

Podnětem k vypracování této diplomové práce byla možnost autorky osobně vycestovat do Vietnamu s přáteli – rodilými mluvčími. Jejich účast na výzkumu a tlumočnictví přímo na místě, a i následných překladech sesbíraných dat, bylo důležitou součástí zpracování této diplomové práce.

Výzkum byl proveden v krátkém časovém období, proto bylo zvoleno anketní šetření, které je možné provést na malém vzorku respondentů.

Autorka se při výzkumu dostala do místních vesnic, jedna rodina svolila návštěvu jejich domu, což byl tradiční dům místních etnik. Jak vypadá vnitřek domu je na fotografiích v příloze. Rodina ve vedlejší domě též nabízí tzv. homestay pro turisty. Při návštěvě vesnic byla přítomna průvodkyně. Výhodou bylo představení cíle výzkumu na základě předloženého průvodního dopisu a předchozího vyplnění dotazníku, jelikož průvodkyně kromě angličtiny, ovládala i dialekty horských etnik. Místní lidé tak byli více ochotní k vyplnění dotazníku. Nejčastěji se jednalo o ženy prodávající suvenýry, což vedlo u některých k vyplnění dotazníku za úplatu, po koupi jejich výrobků.

Chybou byl relativně velký rozsah dotazníku, někteří informátoři nechtěli vyplňovat tolik otázek a docházelo k vynechání, tyto dotazníky tak nebylo možné zpracovat.

Dalším negativem bylo, že někteří respondenti z příslušníků etnik neovládali čtení a psaní, bylo tedy nutné jim dotazník předčítat a vyplňovat za ně. Docházelo tedy jednak k časovému zdržení a jednak k možnému ovlivnění názoru. Při přítomnosti více respondentů při vyplňování byla narušena anonymita.

Kromě vesnice byl výzkum proveden v místním turistickém informačním centru a muzeu města Sapa, ze kterého byli čerpány i informace ke studiu dokumentů, zejména informace o vývoji města, místních obyvatelích a rozvoji cestovního ruchu. Dále na trhu na náměstí v městě Sapa před kostelem mezi prodejci suvenýrů, v hotelech, restauracích či půjčovně motorek.

7 Výsledky a diskuze

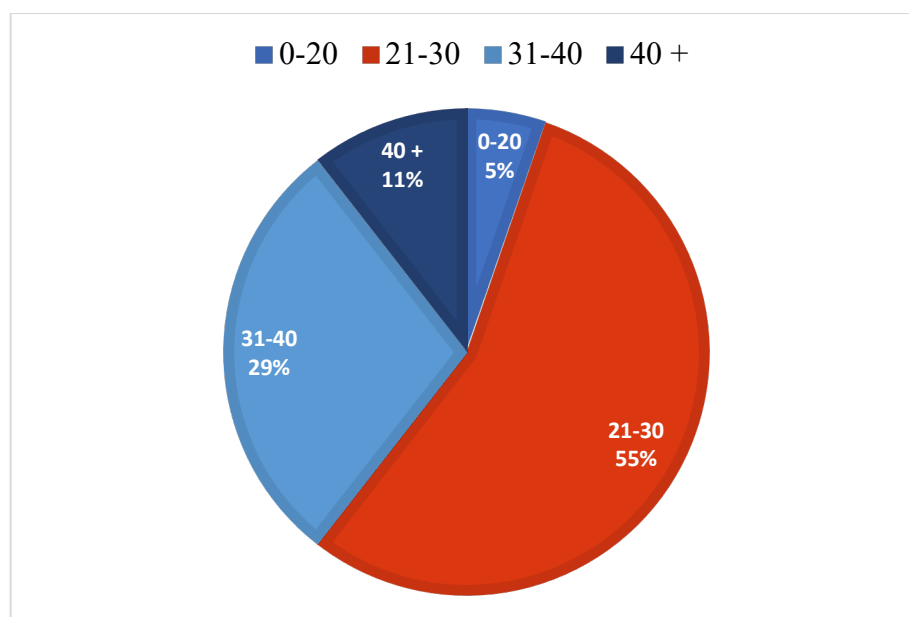
Kapitola pojednává o výsledcích terénního výzkumu a porovnává jeho výsledky s provedenou literární rešerší vztahující se k dané problematice.

Z anketního šetření bylo nakonec vyhodnoceno 38 dotazníků, ostatní nebylo možné využít z důvodu vynechaných otázek nebo z důvodu, že respondentem nebyl příslušník horských etnik, nejčastěji se jednalo o přistěhovalce z Hanoje. Dotazník je k nahlédnutí v příloze práce.

Respondentům výzkum umožnil se vyjádřit k situaci týkající se jejich života a vlivu cestovního ruchu. Dotazník byl rozdělen na sekce dle okruhu otázek – identifikační otázky, práce a volný čas, zhodnocení aspektů životního stylu a porovnání v rámci posledních 5 let, pohled místních na turistické atraktivity v Sapa a na nárůst turistů.

Celkově dotazník vyplnilo přes 63 % žen a pouze 36 % mužů. Z hlediska věku byli respondenti zařazeni do stanovených intervalů, nejvíce odpovědí bylo získáno od věkové skupiny 21-30 let.

Graf 2: Věkové složení respondentů

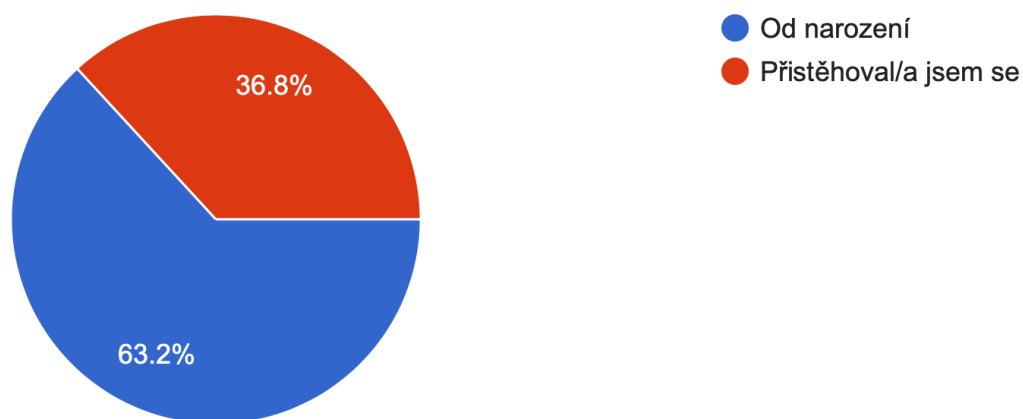

Zdroj: Vlastní zpracování

S tímto názorem souhlasí výzkum Hoanga a kol. (2018), který uvádí až 80% účast žen na cestovním ruchu a velký počet zapojených mladých lidí (pod 30 let), kteří, jak uvádí, bývají nejčastěji průvodci nebo vystupují v kulturních představeních.

Nejčastěji se jednalo o dlouhodobé obyvatele Sapy a okolí, žijící zde od narození (přes 63 %). Ostatní byli přistěhovalci nejčastěji z hlavního města stejnojmenné provincie Lao Cai, dále z vesnice Van Ban, Bat Xat nebo Bao Thang.

Graf 3: Místo bydliště respondentů

Zdroj: vlastní zpracování

Většina respondentů uvedla, že se přestěhovala v posledních letech (2016-2019). Na následující mapě jsou k vidění okolní vesnice odkud se lidé nejčastěji stěhují blíže k Sapě.

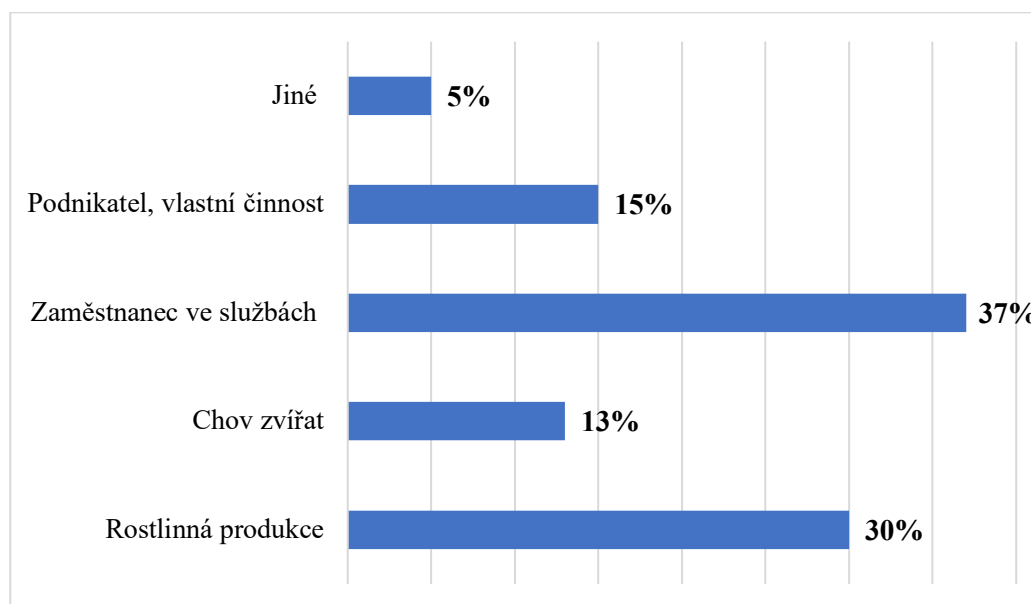
Obrázek 5: Mapa provincie Lao Cai

Zdroj: převzato od Michaud a Turnerová, 2017

V otázce, co je zdrojem obživy nebo jaké mají zaměstnání většina uvedla zaměstnání ve službách nebo nějaké zapojení do cestovního ruchu, druhou nejpočetnější odpovědí bylo zemědělství – rostlinná produkce.

Graf 4: Rozložení zaměstnanosti respondentů

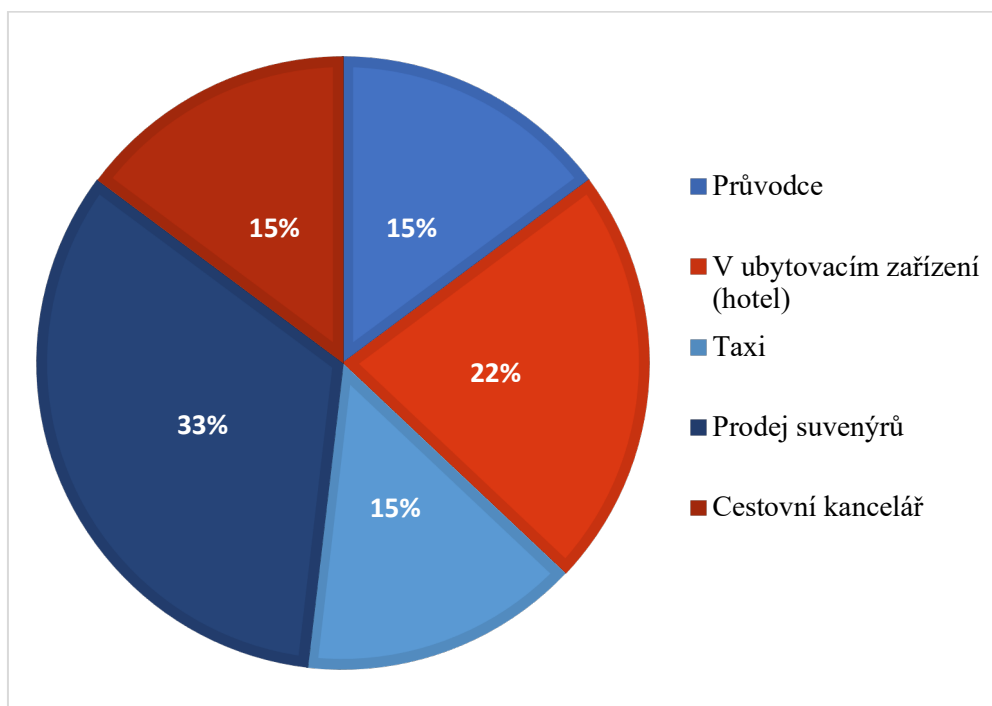
Zdroj: vlastní zpracování

Zemědělství se věnuje 30 % dotázaných jako hlavní činnosti, ale celkem 17 respondentů uvedlo, že se mu věnovalo před změnou zaměstnání nebo jej považují za vedlejší činnost. Opakovaně byla zmíněna produkce rýže a kukuřice, méně často se objevily další rostliny jako třeba pěstování orchidejí určených k dalšímu prodeji (3 odpovědi). Výčet nejčastějších rostlin i zvířat uvedených v dotazníku souhlasí s výzkumy Thuye (2012) a Hoanga a kolektivu (2018).

Do cestovního ruchu je zapojeno celkem 27 z 38 dotázaných (71 %). Z hlediska cestovního ruchu se největší procento dotázaných věnuje prodeji suvenýrů (započítány i odpovědi, kdy se nejedná o hlavní uvedený zdroj obživy). Dále pracují na různých pozicích v hotelu, v cestovní kanceláři nebo jako průvodci. Taxikáři jsou výhradně muži, v cestovních kancelářích naopak výhradně ženy. Ženy převažují i u prodeje výrobků nebo u zaměstnanců hotelu. K podobným výsledkům došel i výzkum Hoanga a kol. (2018).

Mezi méně častými odpověďmi se objevili: provoz půjčovny motorek, masáže, šperkařství, restaurační zařízení, operátorka pro taxi služby nebo provoz homestays.

Graf 5: Účast na cestovním ruchu

Zdroj: vlastní zpracování

Mezi službami a vlastní výdělečnou činností, které místní nabízejí turistům se nejvíce objevovalo provoz homestays, jak bylo zmíněno výše u Verweje (2013) nebo u Thuye (2012).

Přes 35 % dotázaných nabízí služby turistům více než 5 let, 19 % přes 15 let (jde zejména o respondenty starší 30 let) a celkem 35 % z kategorií méně než 5 let, což může být způsobeno celkovým nízkým věkem dotázaných.

Více než polovina dotázaných – 63 % uvedlo, že vlastní motorku.

Co se týče využívání volného času, 32 % respondentů jej věnuje rodině, 14 % přátelům, 15 % domácím pracím a zahradě a 12 % odpočinku a nicnedělání. U možnosti jiné byla uváděna odpověď, že se věnují výrobě a prodeji suvenýrů.

U otázky bylo možné vybrat více odpovědí.

Zajímavým ukazatelem změny životního stylu může být, že 9 % dotázaných uvedlo, že ve volném čase cestuje, v naprosté většině se jedná o zaměstnance cestovního ruchu. Jeden z respondentů, zaměstnanec ve wellness centru v hotelu, uvedl při vyplňování dotazníku, že *kdykoliv má volno v práci, nejraději cestuje s rodinou.*

Následující skupina otázek byla koncipována jako škály. Zajímá nás komplexní postoj respondentů. V první skupině respondenti zaškrtovali, jak jsou spokojeni s vybranými aspekty jejich života a následně je porovnávaly, jak se u nich změnilo v posledních pěti letech.

U otázky číslo 10, kde hodnotí jednotlivé aspekty životního stylu, dotazovaní vybírali z alternativ:

výrazně spokojen – spíše spokojen – neutrální – spíše nespokojen – výrazně nespokojen

Jednotlivé stupně byly obodovány, aby byla možná kvantifikace odpovědí, následující

grafy zobrazují průměrné odpovědi. Ty byly ohodnoceny na stupnici 1 až 5, kdy nejlepší možnost (výrazně spokojen) nabývala hodnoty 5 a nejhorší možnost (výrazně nespokojen) měla hodnotu 1.

Graf 6: Zhodnocení spokojenosti – „Volný čas“

Zdroj: vlastní zpracování

Mezi respondenty je průměrná odpověď 3,7. Dle stupnice od 1 do 5, odpověď „výrazně spokojen“ (hodnota 5) zvolilo 13,2 % dotazovaných a variantu „výrazně nespokojen“ (hodnota 1) 2,6 %, tedy pouze jeden dotazovaný. Nejčastěji byla vybrána možnost „spíše spokojen“ (hodnota 4) 52,6 %, hodnotu 3 zvolilo 26,3 % dotazovaných a hodnotu 2 zvolilo 5,3 % respondentů.

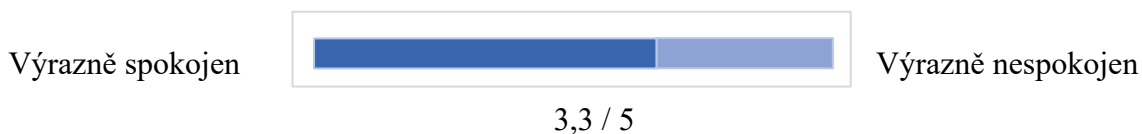
Graf 7: Zhodnocení spokojenosti – „Náplň práce“

Zdroj: vlastní zpracování

Průměrná odpověď spokojenosti s náplní práce je 3,8. Nejvyšší hodnotu 5 zvolilo 26,3 % respondentů, nejméně spokojeno (hodnota 1) je 2,6 % respondentů. Hodnotu 4 zvolilo opět nejvíce dotazovaných a to 36,8 %, hodnotu 3 zvolilo 26,3 % a hodnotu 2 vybralo 7,9 % respondentů.

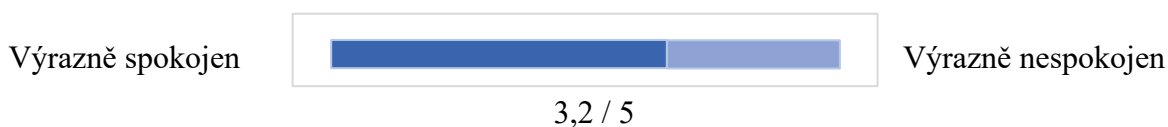
Graf 8: Zhodnocení spokojenosti – „Dostupnost a nabídka potravin“

Zdroj: vlastní zpracování

Nejčastěji byla zvolena respondenty hodnota 4 – 42,1 %. Hodnotu 5 zvolilo 5,3 % respondentů, hodnotu 3 zvolilo 34,2 % a hodnotu 2 10,5 % respondentů. Téměř 8 % dotazovaných je výrazně nespokojeno s dostupností a nabídkou potravin v Sapě. Průměrná odpověď byla na hodnotě 3,3.

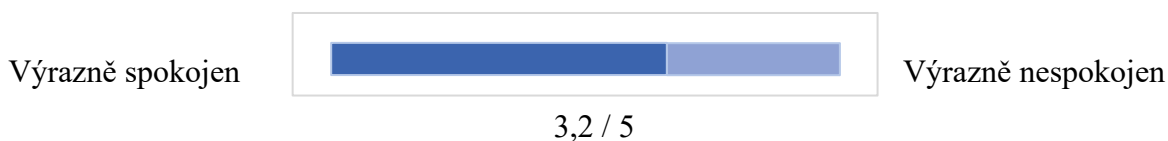
Graf 9: Zhodnocení spokojenosti – „Dostupnost a nabídka zboží“

Zdroj: vlastní zpracování

Z hlediska spokojenosti s dostupností a nabídkou zboží byla průměrná hodnota odpovědí 3,2. Nejnižší spokojenost (hodnota 1) uvedlo 10,5 % dotazovaných. Naopak možnost výrazné spokojenosti (hodnota 5) se objevila pouze u 7,9 % respondentů. Hodnotu 4 vybralo opět nejvíce dotazovaných a to celých 39,5 %, neutrální odpověď zvolilo 28,9 % respondentů a hodnotu 2 uvedlo 13,2 %.

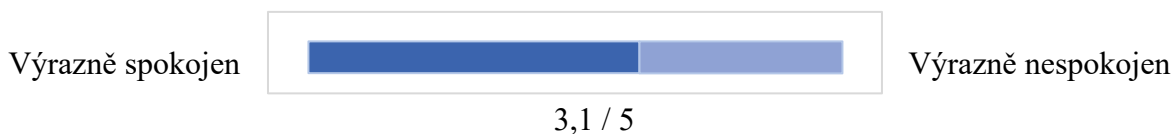
Graf 10: Zhodnocení spokojenosti – „Dostupnost a nabídka služeb“

Zdroj: vlastní zpracování

Stejnou průměrnou hodnotu – 3,2 – získala i otázka týkající se dostupnosti a nabídky služeb. Hodnotu 5 zvolilo 13,2 % respondentů a 28,9 % vybralo hodnotu 4 dotazovaných. Nečastější alternativou se u této otázky stala hodnota 3 (neutrální postoj), která získala 36,8 %. Hodnoty 1 a 2 zvolilo shodně 10,5 % dotazovaných.

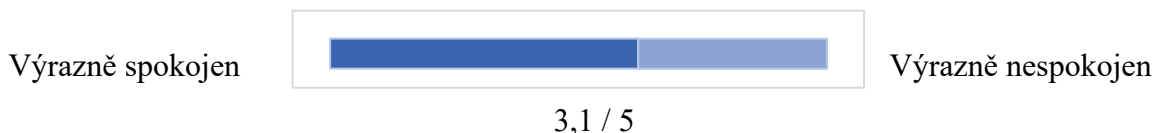
Graf 11: Zhodnocení spokojenosti – „Životní podmínky v místě bydliště“

Zdroj: vlastní zpracování

Průměrnou odpovědí ve spokojenosti s životními podmínkami v okolí bydliště byla hodnota 3,1. Téměř 40 % dotazovaných zvolilo neutrální odpověď (hodnota 3). Druhý nejvyšší počet byl u hodnoty 4 představující 26,3 %. Následovala hodnota 2 s 15,8 %, hodnota 5 získala 10,5 % a nejnižší hodnotu 1 zvolilo 7,9 % respondentů.

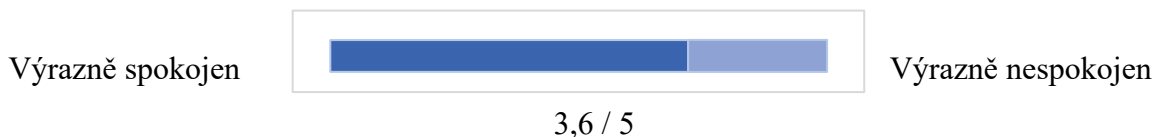
Graf 12: Zhodnocení spokojenosti – „Finanční situace“

Zdroj: vlastní zpracování

U spokojenosti s finanční situací byla opět průměrná odpověď 3,1, jelikož nejvíce respondentů zvolilo možnost neutrální odpovědi – 39,5 %. Hodnotu 1 zvolilo 5,3 %, hodnotu 2 celkem 23,7 % respondentů. Hodnotu 4 vybralo 18,4 % dotazovaných a zbylých 13,2 % zvolilo možnost s hodnotou 5 - „výrazně spokojen.“

Graf 13: Zhodnocení spokojenosti – „Celková životní úroveň“

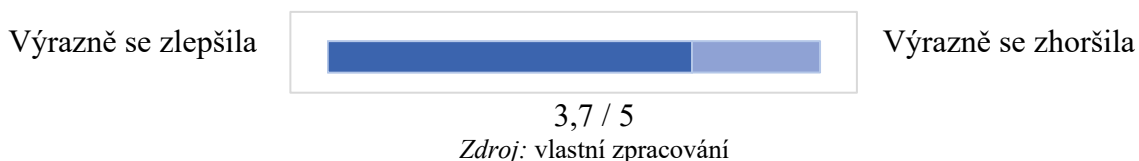
Zdroj: vlastní zpracování

Poslední otázka se snažila zjistit názor na celkovou spokojenost s životní úrovní místních obyvatel. Průměrná odpověď byla 3,6. Jeden respondent je se svou životní úrovní zcela nespokojen (2,6 %). Hodnotu 2 zvolilo 7,9 %, hodnotu 3 34,2 %, nejvíce byla opět u téměř 40 % dotazovaných vybrána hodnota 4 („spíše spokojen“) a dokonce 6 dotazovaných (jež činí 15,8 %) uvedlo, že jsou se svou životní úrovní výrazně spokojeni.

U otázky číslo 11, která měla za úkol předchozí hlediska porovnat se situací v posledních pěti letech, dotazovaní vybírali z alternativ, že se jejich situace:

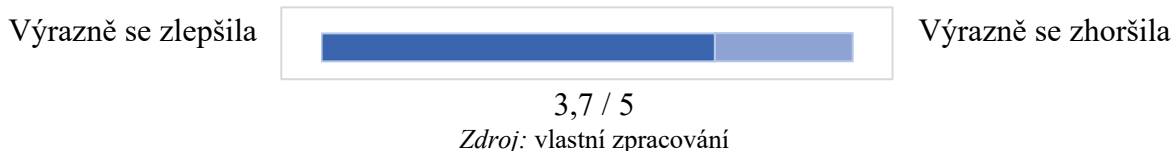
výrazně zlepšila – spíše zlepšila – zůstala stejná – spíše zhoršila – výrazně zhoršila. Jednotlivé stupně byly opět obodovány na stupnici 1 až 5, kdy nejlepší možnost (výrazně se zlepšila) nabývala hodnoty 5 a nejhorší možnost (výrazně se zhoršila) měla hodnotu 1.

Graf 14: Změna v posledních 5 letech – „Volný čas“

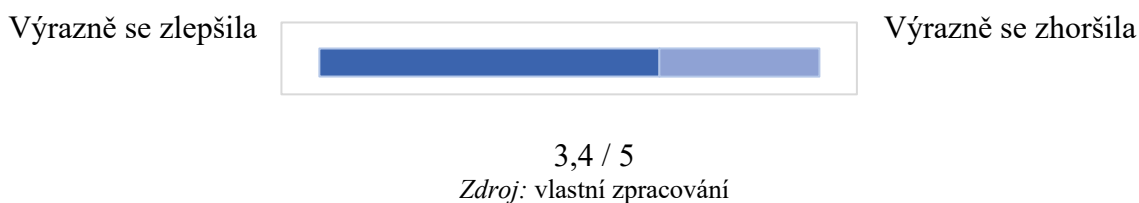
Mezi 38 respondenty je průměrná odpověď 3,7 (na stupnici od 1 do 5). Celkem 50 % dotázaných zvolilo hodnotu 4, tedy možnost, že se jejich životní situace v rámci volného času „spíše zlepšila,“ můžeme tak uvažovat, že mají více volného času. Čemu se ve volném čase věnují, je uvedeno výše (v dotazníku se jedná o otázku č. 8). Možnost, že se životní situace nezměnila zvolilo 34,2 % respondentů. Hodnotu 5 vybralo 10,5 % dotázaných a hodnotu 2 zbylých 5,3 %. Hodnotu 1 (výrazné zhoršení situace) neuvedl nikdo.

Graf 15: Změna v posledních 5 letech – „Náplň práce“

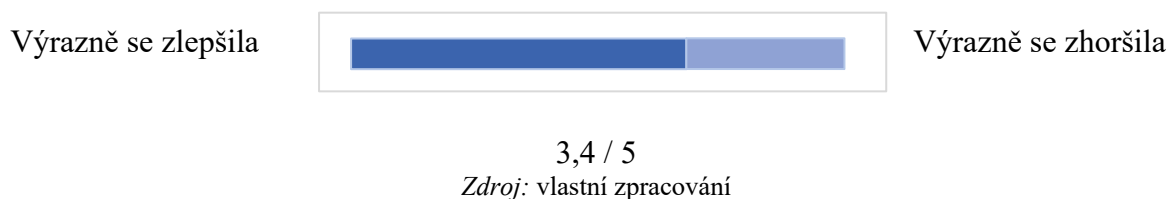
Průměrná odpověď respondentů je u náplně práce shodná se situací u volného času, na hodnotě 3,7. Náplň práce se „spíše zlepšila“ u 52,6 % dotázaných (hodnota 4). Šest respondentů (15,8 %) dokonce uvedlo, že se jejich náplně práce v posledních pěti letech „výrazně zlepšila“ (hodnota 5). Neměnnou situaci (hodnota 3) zvolilo 18,4 %, hodnotu 2 10,5 % a hodnotu 1 pouze 2,6 % (jeden respondent) dotázaných.

Graf 16: Změna v posledních 5 letech – „Dostupnost a nabídka potravin“

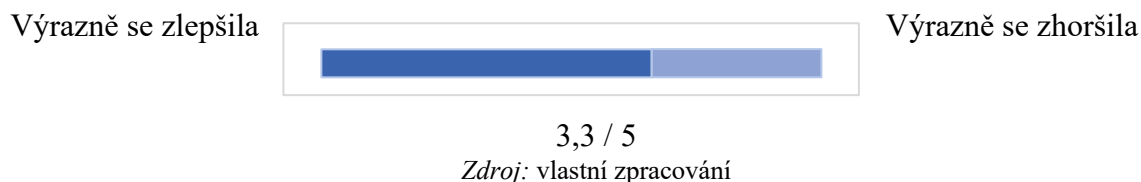
Z hlediska dostupnosti potravin byla průměrná hodnota odpovědí 3,4. Nejčastěji byla zvolena hodnota 4 – 39,5 % dotázaných („situace se spíše zlepšila“). S 28,9 % ji následovala hodnota 3, hodnotu 2 uvedlo 10,5 % respondentů a hodnotu 1 7,9 % respondentů. Nejvyšší hodnotu 5 zvolilo 13,2 % dotázaných.

Graf 17: Změna v posledních 5 letech – „Dostupnost a nabídka zboží“

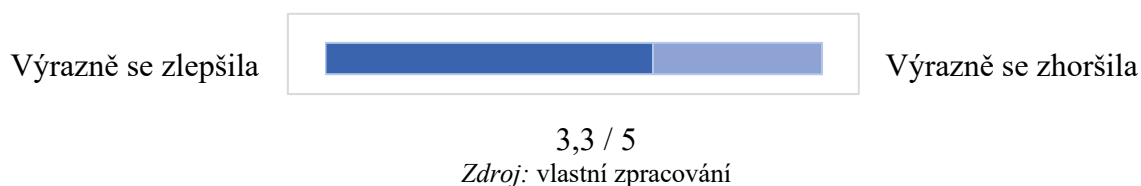
Průměrná odpověď má hodnotu 3,4. Celkem 50 % dotazovaných uvedlo, že dostupnost a nabídka zboží v oblasti Sapa se podle nich v posledních 5 letech „spíše zlepšila.“ (hodnota 4). Hodnotu 5, 2 a 1 zvolilo shodně 10,5 % dotázaných. Hodnotu 3 uvedlo 18,4 % respondentů.

Graf 18: Změna v posledních 5 letech – „Dostupnost a nabídka služeb“

Obdobná situace byla i v případě nabídka a dostupnosti služeb. Nejvyšší hodnotu 5 vybralo 10,5 % dotázaných, naopak nejmenší hodnotu 1, zvolilo 7,9 %. Nejvíce respondentů (42,1 %) má za to, že se situace „spíše zlepšila“ (hodnota 4). Neutrální hodnotu 3 vybralo 26,3 % a hodnotu 2 13,2 % respondentů. Mezi respondenty byla průměrná odpověď 3,3.

Graf 19: Změna v posledních 5 letech – „Životní podmínky v místě bydliště“

Průměrná hodnota je opět 3,3. Nejvyšší ohodnocení získala neutrální odpověď, tedy, že se situace v rámci životních podmínek nezměnila (hodnota 3). Zvolilo ji 44,7 %, což je téměř polovina dotázaných. Druhou nejčastější odpovědí byla hodnota 4, kterou vybralo 23,7 % respondentů. Nejvyšší hodnotu 5 zvolilo 15,8 % dotázaných. Zbylé hodnoty 2 a 1 získaly po 10,5 % a 5,3 %.

Graf 20: Změna v posledních 5 letech – „Finanční situace“

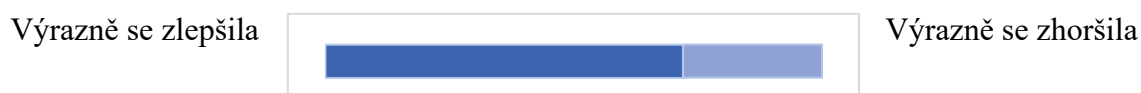

3,4 / 5

Zdroj: vlastní zpracování

Hodnotu 5 zvolilo 15,8 % respondentů. Hodnotu 4 celkem 28,9 % a nejvíce 34,2 % dotázaných hodnotu 3. Hodnotu 2 vybralo 18,4 % respondentů a hodnotu 1 pouze 2,6 %. Průměrnou hodnotou je 3,4.

Graf 21: Změna v posledních 5 letech – „Celková životní úroveň“

3,6 / 5

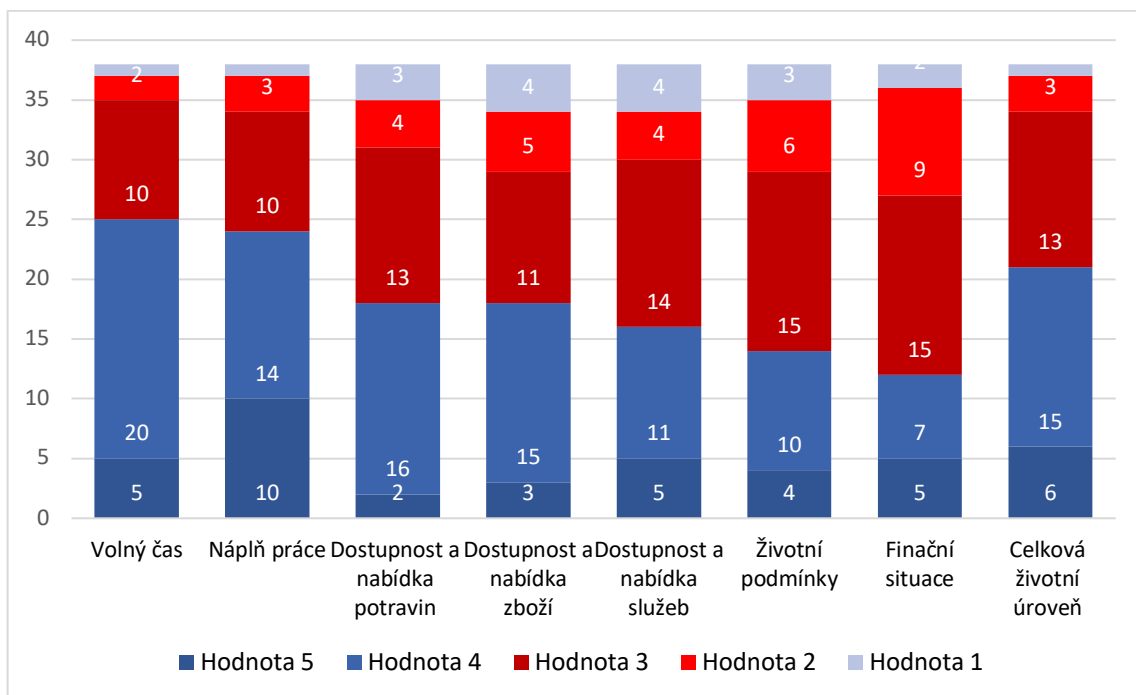
Zdroj: vlastní zpracování

U této otázky je mezi respondenty průměrná odpověď na hodnotě 3,6. „Výrazné zhoršení“, tedy hodnotu 1 nevybral nikdo z dotázaných. Naopak nejvyšší hodnotu 5 zvolilo 13,2 %. Téměř polovina (42,1 %) respondentů uvedla, že se situace „spíše zlepšila“ (hodnota 4) a situace zůstala stejná podle 34,2 % respondentů. Hodnotu 2 zvolilo zbývajících 10,5 % dotazovaných.

Celkově jsou tedy účastníci šetření se svou životní úrovní spokojeni a podle jejich názoru se situace nadále zlepšuje. Se zvýšením životního standardu místních obyvatel souhlasí také výzkumy Thuye (2012), Truonga (2014) a Hoanga a kol. (2018).

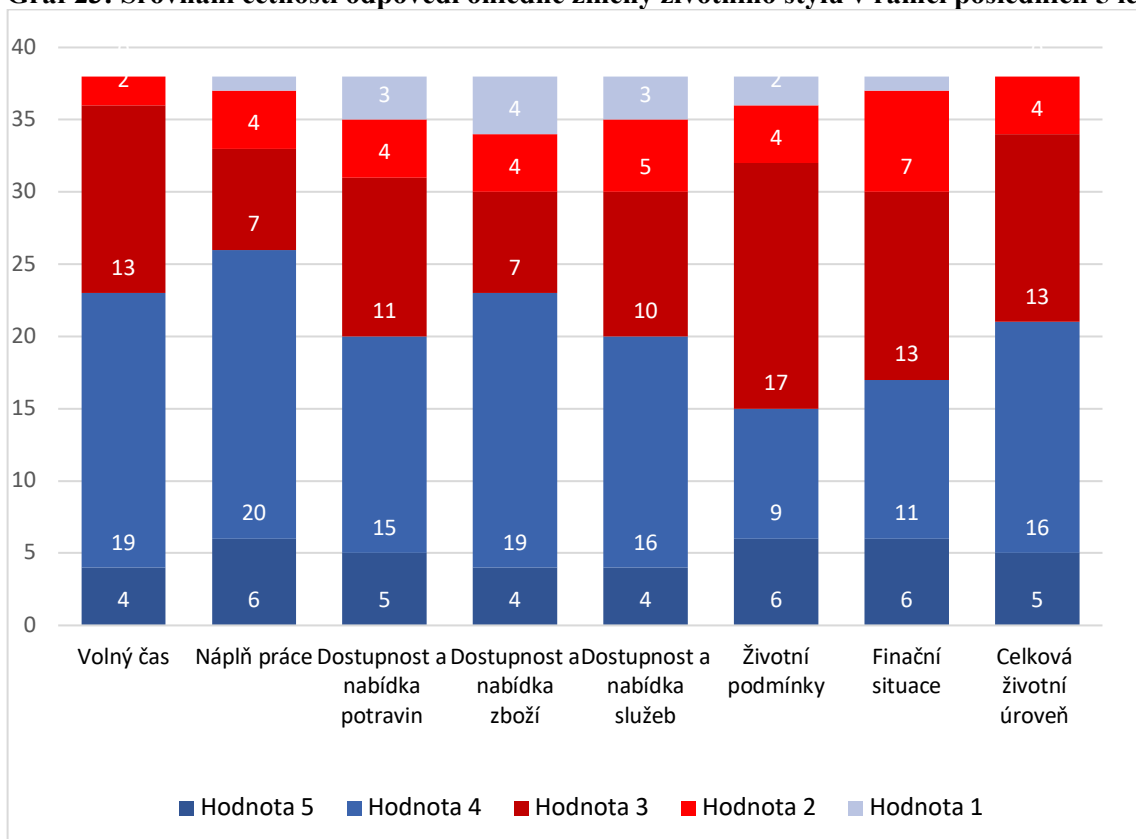
Následující graf zobrazuje porovnání otázek č. 10 a 11, které srovnávají názory respondentů z řad horských etnik na jejich spokojenost s životním stylem v současnosti a v průběhu posledních pěti let. Zobrazeny jsou četnosti jednotlivých odpovědí dle počtu respondentů, kteří danou alternativu zvolili. Nejčetnější byli odpovědi s hodnotou 4 a 3. Celkově lze říci, že vybraný vzorek obyvatel je se svou životní úrovní spokojen nebo k němu má neutrální postoj (není ani spokojen ani nespokojen).

Graf 22: Srovnání četnosti odpovědí spokojenosti v jednotlivých aspektech života

Zdroj: vlastní zpracování

Graf 23: Srovnání četností odpovědí ohledně změny životního stylu v rámci posledních 5 let

Zdroj: vlastní zpracování

Stejně tak při porovnávání odpovědí jednotlivých respondentů s dalšími otázkami dotazníku, můžeme nalézt souvislost mezi prací v cestovním ruchu a vyšší spokojeností. Respondenti zapojení do cestovního ruchu velmi často uvádějí, že jsou spokojeni s náplní své práce i volného času. Celkem 34 % dotazovaných uvedlo, že jsou spokojeni se svou finanční situací a v navazující otázce, že jsou celkově spokojeni i se svou životní úrovní. Naopak u respondentů, kteří uvedli jako zdroj obživy zemědělství je častější odpověď spíše nespokojen až výrazně nespokojen s náplní své práce a volného času.

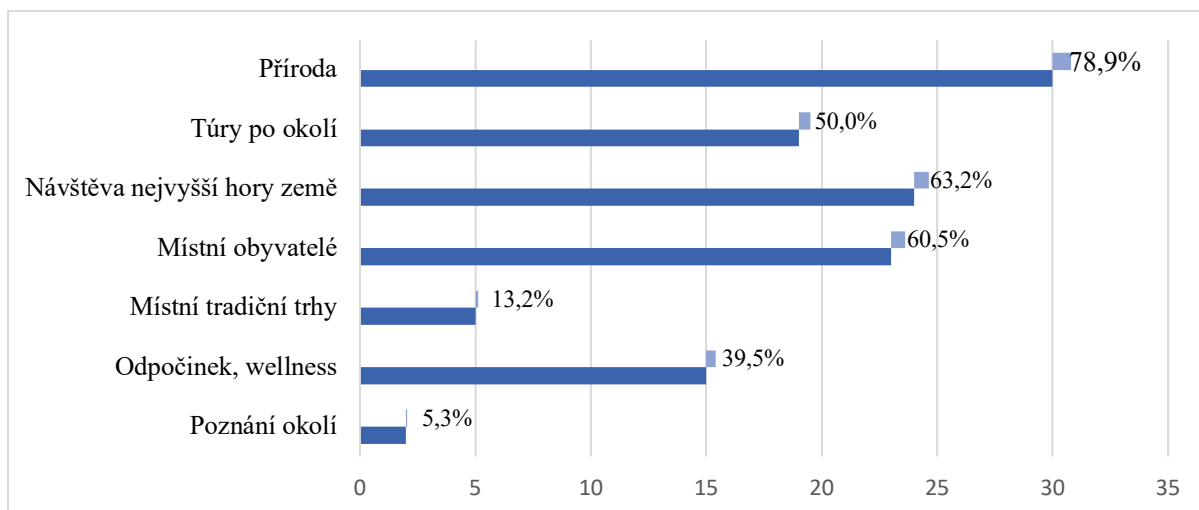
Spokojenost s náplní práce se v posledních 5 letech „spíše zlepšila“ u 20 dotázaných, z nichž 14 uvedlo v předchozí otázce, že jsou s náplní práce „spíše spokojeni.“ U 6 se spokojenost dokonce „výrazně zlepšila,“ poté, co jich 10 uvedlo, že jsou s náplní své práce momentálně „výrazně spokojeni.“ To nám dokládá i graf č. 15, kde více než polovina (52 %) respondentů uvedla, že se jejich náplň „spíše zlepšila.“ A i graf č. 7, u obou se průměrná hodnota odpovědi blížila 4, tedy pozitivnímu hodnocení.

Dostupnost a nabídka potravin a služeb má podobný trend, nezměnily se nebo se mírně zlepšily, u dostupnost a nabídky zboží vidíme nárůst u hodnoty 4 – situace se dle respondentů „spíše zlepšila.“

V otázce, kde měli dotazovaní rozhodnout, zda v posledních pěti letech je jejich životní styl hektický, odpočinkový nebo se nezměnil, vybralo 42 % možnost „spíše hektický“ a 36,8 % „nezměnil se.“

Další skupina otázek se nadále týkala cestovního ruchu v Sapě z pohledu místních etnik na turisty. V otázce, co nejčastěji láká turisty k návštěvě oblasti Sapa, vybrala většina (téměř 80 % - 30 respondentů) možnost, že jezdí za „přírodou.“ V závěsu byla návštěva nejvyšší hory – Fan Si Pan (63 % - 24 respondentů), poznání kultury místních obyvatel (60,5 % - 23 respondentů) a túry po okolí (50 % - 19 respondentů). U otázky bylo možné vybrat více položek. V položce jiné se objevili odpovědi jako počasí, zajímavé jídlo nebo bylinné koupele.

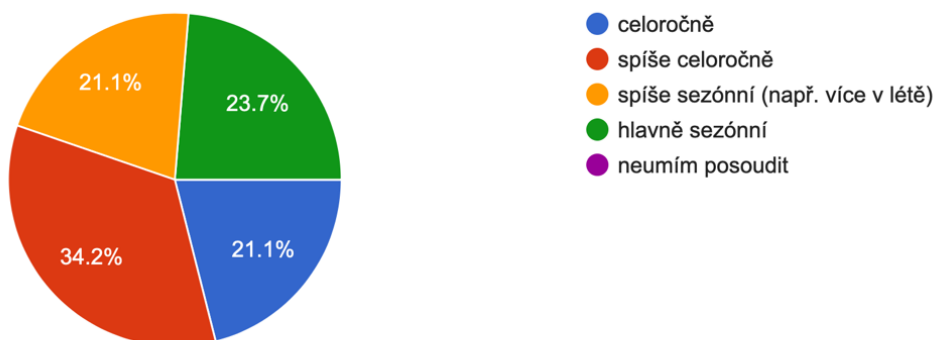
Graf 24: Turistické atraktivity v oblasti Sa Pa

Zdroj: vlastní zpracování

Z hlediska návštěvnosti oblasti byli odpovědi velmi vyvážené, po sloučení kategorií zvolilo častěji možnost „celoroční“ a „spíše celoroční“ návštěvy 55 % respondentů. Možnosti „sezónní“ a „spíše sezónní“ zvolilo 44 % respondentů.

Graf 25: Návštěvnost oblasti dle ročního období

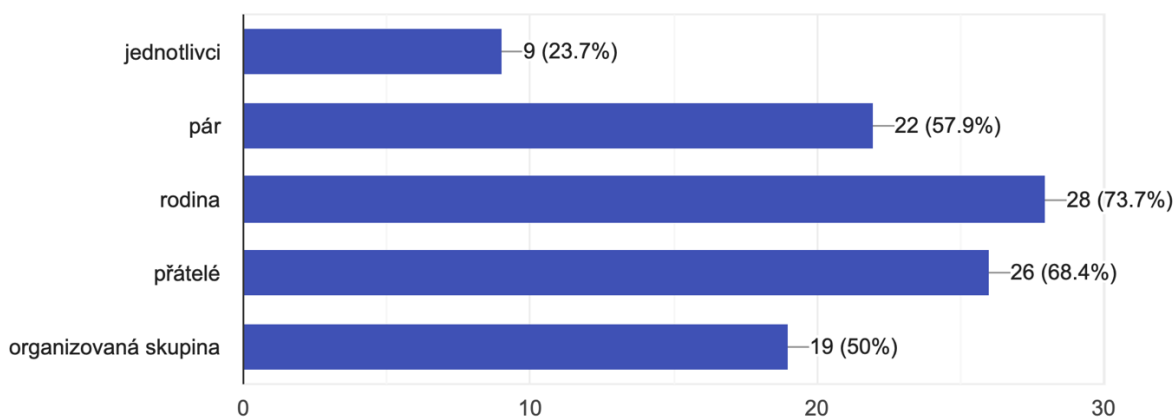

Zdroj: vlastní zpracování

Názory místních se shodovali i ohledně délky pobytu turistů – 65,8 % uvedlo, že jezdí spíše na krátkodobé pobyty (1-3 dny pobytu) a zbylých 34,2 % na dlouhodobé (delší než 3 dny). Podle dotazovaných 60,5 % turistů přijíždí tzv. na vlastní pěst, zbylých 39,5 % si myslí, že turisté využívají služeb cestovních agentur.

Podle názoru příslušníků menšin cestují nejčastěji návštěvníci oblasti s rodinou (73,7 %) nebo ve skupině přátel (68,4 %). U otázky byla možnost zvolit více odpovědí.

Graf 26: Návštěvnost oblasti z hlediska typů účastníků

Zdroj: vlastní zpracování

Dotazovaní se domnívají, že nejčastěji turisté volí možnost ubytování v hotelu - 73,7 %, 57,9 % přespává u místních – homestay a 39,5 % možnost hostelů.

Poslední skupina otázek se snažila zjistit názor místních obyvatel na nárůst počtu turistů, jestli a jak se tím změnil jejich životní styl a finanční situace.

Téměř jednoznačný názor mají dotazovaní na to, že v posledních pěti letech se počet turistů zvyšoval. 39,5 % uvedlo, že se jejich počet „výrazně zvýšil,“ 34,2 % se domnívá, že se „spíše zvýšil.“ A 21,1 % dotazovaných je toho názoru, že počet „zůstal přibližně stejný“, nepozorují tedy změnu v počtu příjezdících turistů.

Celkově je nárůst počtu turistů vnímán pozitivně – 52,6 % dotazovaných uvedlo, že jej vnímá „spíše pozitivně“ a 31,6 % dokonce „velmi pozitivně“. Zbylých 15,8 % situaci neumí posoudit.

V další otázce uvedlo 52,6 % respondentů, že se jejich životní styl v posledních letech „spíše změnil“ a 18,4 %, že se „výrazně změnil,“ 26,3 % dotazovaných změnu životního stylu nepozorovalo.

Více než polovina respondentů – 65,8 % hodnotilo změnu životního stylu „spíše pozitivně“ a 21,1 % „velmi pozitivně.“ Zbylých 13,2 % změnu neumí posoudit.

Poslední otázkou (č. 23) v dotazníku bylo, zda se podle respondentů z řad místních obyvatel, celkově v posledních pěti letech změnila finanční situace obyvatel oblasti Sa Pa. Možnost, že se finanční situace „výrazně zlepšila“ vybralo 28,9 % dotazovaných, 60,5 % (tedy 23 z 38 dotazovaných) si myslí, že se „spíše zlepšila“ a 10,5 % považuje situaci za nezměněnou.

Zajímavé je též porovnání otázky č. 23 s otázkou č. 11, konkrétně názoru na změnu celkové životní úrovně v posledních 5 letech. Shodnou odpověď, tedy zlepšení (ať už mírné či výrazné) u těchto dvou otázek uvedlo 36,8 % respondentů.

Předešlé výzkumy se převážně shodují ve výsledcích, stejně je tomu tak i v tomto případě. Přes 70 % dotázaných uvádí v posledních pěti letech se počet příjíždějících turistů stále zvyšoval (viz otázka č. 19). Avšak při návštěvě vesnic průvodkyně zmínila, že dle jejího názoru v předchozích letech přijíždělo do Sapy turistů více a myslí si, že cestovní ruch v Sapě v současnosti spíše upadá. Některé z obyvatelek vesnice s ní souhlasily, důvodem je prý rozmach cestovního ruchu v celém Vietnamu. Za přírodou jezdí návštěvníci už i na další místa, která se nově rozvíjejí a Sapa tak ustupuje do pozadí. Samozřejmě se jedná o subjektivní názory, statistická data uvádějí nárůst počtu turistů i nadále (viz kapitola 5).

Dalším důvodem, proč by počet příjíždějících turistů mohl klesat, může být pronásledování turistů místní ženami za účelem prodeje suvenýrů. Tyto praktiky jsou hojně popisovány v internetových diskuzích, což může případné budoucí návštěvníky odradit. Popis podobné situace najdeme i ve výzkumech jiných autorů (Truong, 2014; Michaud a Turnerová, 2017). Nevýhodou pro místní je, že tím přicházejí o příjmy. Mnoho žen žije pouze z toho, že dokáže turistům prodat své výrobky, jinak se živí zbytek rodiny zemědělstvím. Rodiny, které si nemohou dovolit vzdělání svých dětí, je posílají prodávat suvenýry.

Při terénním výzkumu se autorka práce setkala s patnáctiletou dívkou, která si vydělávala právě prodejem vlastnoručně vyrobených textilií. Rodina se živila pěstováním rýže a kukuřice, dívka tedy neměla finance na pokračující studium. Měla základy anglického jazyka, při rozšíření jazykových schopností, by se tak mohla uplatnit ve více oblastech cestovního ruchu.

Přímo v místním muzeu však propagují Sapa jakožto budoucí centrum ekoturismu, kulturního a dobrodružného turismu. Je viditelné že cestovní ruch chtějí stále

propagovat a zvyšovat počty přijíždějících turistů. Více než 80 % respondentů vnímá nárůst počtu turistů pozitivně (31,6 % „velmi pozitivně“ a 52,6 % „spíše pozitivně“ – viz otázka 20), jelikož cestovní ruch jim přináší zlepšení jejich ekonomické situace.

Z provedeného dotazníkového šetření vyplynulo, že přes 70 % dotázaných je zapojeno do cestovního ruchu, i když jej nepovažuje za svůj hlavní zdroj obživy, ale spíše jako dodatečný příjem. Důvodem tak vysokého procenta zapojených do cestovního ruchu může být výzkum přímo ve městě Sapa a nejbližších vesnicích. Jelikož z předchozích výzkumů (Michaud a Turnerová; 2006, 2009; Hoang, 2018) bylo zjištěno, že rozhodujícím faktorem je dostupná lokalita a místo bydliště. Z otázky č. 4 můžeme soudit, že i to může být důvodem ke stěhování blíže městu Sapa z okolních vesnic.

Nejčastěji se respondenti věnují prodeji suvenýrů nebo provozu homestays (Verweij, 2013; Hoang, 2018). Zaměstnání jsou jako průvodci, taxikáři, v cestovních kancelářích, jako pracovníci v ubytovacích nebo restauračních zařízeních nebo ve wellness centrech.

Hoang a kol. (2018) ve své práci uvádějí že finančně jsou na tom nejlépe domácnosti, které se věnují zemědělství a zároveň i aktivitám spojeným s cestovním ruchem, což dokládají i výsledky dotazníku při porovnání odpovědí týkajících se zaměstnání a finanční situace. Z výsledků otázky č. 23 vyplývá, že více než 80 % dotázaných se domnívá, že se finanční situace obyvatel Sapy celkově zlepšila.

Většina výzkumníků zmiňuje jako negativní dopad cestovního ruchu vytváření ekonomických nerovností v místní společnosti (Michaud a Turnerová, 2006; Truong, 2014; Hoang a kol., 2018). Dále uvádějí ničení a erozi půdy, deforestaci jako následek výstavby ubytování a dalších zařízení pro turisty, snižování biodiverzity, znečištění, sociální konflikty, zvýšenou kriminalitu, hazardní hry nebo degradaci tradiční kultury. (Yang, 2013; Truong, 2014; cit. dle Hoang a kol., 2018)

Mezi pozitivními vlivy najdeme často názory jako generování devizových příjmů, investice, nižší nezaměstnanost v návaznosti na vytváření nových pracovních míst, zlepšení životního standardu, snížení chudoby místních obyvatel. Také ochranu přírody a snížení závislosti místních na zemědělství a přírodních zdrojích a snahu o zastavení deforestace, a naopak zalesňování oblasti (Hoang a kol., 2018).

Nejvíce pozitivními dopady, s kterými lze souhlasit, jsou alespoň částečné snahy o zachování tradiční kultury místních menšin, zvýšení příjmů u žen a jejich lepší postavení ve společnosti (Truong, 2014; Hoang a kol., 2018).

I přes některá zmíněná negativa, rozvoj cestovního ruchu v posledních letech přinesl revitalizaci nejen do Sapy, ale i blízkého okolí a celkově pro celou provincii Lao Cai. Cestovní ruch přinesl nový rozvoj ekonomiky, instituční i infrastrukturní kapacity v regionu, snížil míru migrace a chudoby a navýšil počet pracovních míst. Zlepšila se i kvalita poskytovaných služeb. (Vu a Sato, 2010)

8 Závěr

Touha po poznání nových kultur, míst a prožití nevšedních zážitků láká v současné době mnoho lidí k navštívení různých destinací, i v případě odlehlých lokalit. To však může mít negativní dopad na místní etnika, která nemusí být zvyklá na přítomnost turistů. Snaha mnoha zemí zachovat si své kulturní dědictví a životní prostředí se tudíž dostává stále více do popředí. Sapa je oblast s dlouhou historií, rozmanitostí jazyků i kultur mnoha etnických skupin. To všechno láká turisty k navštívení a prozkoumání jedinečné kultury místních etnik. (Thuy, 2012)

Cílem diplomové práce bylo zjistit, jaké jsou dopady cestovního ruchu na životní styl a kulturu příslušníků horských etnik ve vietnamské oblasti Sa Pa.

Cestovní ruch ovlivňuje fyzické, sociokulturní i ekonomické prostředí. A to jak ve fázi budování infrastruktury, tak ve fázi samotné realizace cestovního ruchu. Vliv na sociokulturní prostředí je dáno rezidenty žijícími v destinaci a jejich sociálními, kulturními, politickými i ekonomickými vazbami, není tedy možné objektivní posuzování (Palatková, 2011). Rozhodnutí o přínosu či negativním vlivu turismu na sociokulturní prostředí nemusí být vůbec jednoznačné a ovlivňují je jednak individuální faktory, tak faktory spojené s velikostí a povahou rozvoje cestovního ruchu v destinaci (WTO, 1997).

První skupina faktorů ovlivňuje, jak jednotlivec vnímá vztah pozitivních a negativních vlivů cestovního ruchu, a to nejen v sociokulturní oblasti, ale zejména v úzké vazbě na oblast ekonomickou. Druhá skupina faktorů je spojena s podporou cestovního ruchu, která závisí na ekonomických i sociokulturních vlivech a vlivech na fyzické prostředí v destinaci. Odborné názory lze rozdělit do dvou hlavních proudů. První skupina zastává názor, že ekonomický vliv turismu je malý ve srovnání s jeho obrovským devastačním sociokulturním vlivem. Druhá skupina názorů, pravděpodobně reálnější, naopak vyzdvihuje značné **ekonomické přínosy cestovního ruchu** a připouští existenci pozitivních i negativních vlivů. (Palatková, 2011)

Dílními cíli práce bylo zjistit jaká jsou pozitiva a negativa rozvoje cestovního ruchu a jak se změnil životní styl horských etnik obývajících Sapu v návaznosti na zvyšující se počet turistů. Po provedeném výzkumu můžeme říci, že dopady cestovního ruchu jsou pozitivní i negativní, z pohledu místních obyvatel se jedná hlavně o ty pozitivní – ekonomické přínosy, lepší životní úroveň, spokojenost s využíváním volného času i s náplní práce. Především z literární rešerše ovšem vidíme i negativní dopady cestovního

ruchu. Místní, i ti, kteří nejsou z řad horských etnik, uvádějí, že se životní podmínky kolem nich zhoršují, v okolí Sapy je rozšiřována výstavba a velká část lesů je vykácena (Michaud a Turnerová, 2017). Centrum města je přizpůsobováno turistům, zvyšuje se cena pozemků a místní jsou vytlačováni do okrajových oblastí. (Vu a Sato, 2010).

Pozitivním dopadem je jednoznačně zlepšení postavení žen ve společnosti, díky vlastnímu příjmu ze zapojení do cestovního ruchu se mnoho žen stalo tzv. hlavami svých rodin a rozhodují o všech finančních záležitostech. (Thuy, 2012; Hoang a kol., 2018).

Avšak jiné výzkumy (Michaud a Turnerová, 2006; Hoang a kol., 2018) zmiňují, že sociální nerovnost mezi bohatými a chudými se nadále prohlubuje, jelikož mnoho aktivit cestovního ruchu zajišťují podnikatelé a příslušníci etnických Vietnamců, kteří mají již dostatečný kapitál k rozvoji cestovního ruchu a upírají tak možnosti menšinám. (Michaud a Turnerová, 2017; Truong, 2014; Verweij, 2013)

Mezi další pozitiva lze zmínit celkové zvýšení životního standardu, nové možnosti využívání trávení volného času (Palatková, 2011; Truong, 2014; Hoang a kol., 2018). Zapojení do cestovního ruchu vede u místních mimo jiné ke zvýšení jejich finanční gramotnosti a diverzifikaci příjmů. Místo jedno druhového zemědělství přidali ke svým příjmům i prodeje suvenýrů nebo zisky z ubytování ve vlastní domácnosti. Další pracují přímo ve službách cestovního ruchu. Dodatečné příjmy využívají k pronájmu půdy, vypěstované produkty prodávají za vyšší ceny místo vlastní spotřeby a z výdělku kupují hnojiva k další produkci. Nadbytečné zisky používají nejčastěji k pořízení motorky nebo televizoru. (Thuy, 2012; Hall a Lew, 2009).

Oproti tomu vidíme negativní dopady cestovního ruchu v přelidnění a urbanizaci, zhoršení dopravní situace (Palatková, 2011), zvýšení kriminality, hazardu a prostituce.

Není pochyb o tom, že dochází ke změně životního stylu místních obyvatel. Nárůstu počtu turistů se místní postupně přizpůsobují a s tím přichází i změna z tradičního stylu života. Lákadlům pro turisty bohužel neodolají ani místní (Truong, 2014; Hoang a kol., 2018).

I přesto (viz otázka č. 22) většina místních považuje změnu za pozitivní (přes 80 % respondentů). Výzkumy Thuye (2012) a Hoanga a kol. (2018) zmiňují, že rozvoj cestovního ruchu a zapojení místních znamená také zvýšení životního standardu.

Ke zmírnění rozšiřování sociální nerovnosti by mělo přispět angažování menšin v cestovním ruchu. Plánování rozvoje cestovního ruchu by tak mělo zahrnovat všechny

obyvatele regionu, včetně etnických menšin, aby mohlo dojít k jejich integraci do hospodářské sítě (Houška, 2014; Verweij, 2013; Michaud a Turnerová, 2017). Jejich vyloučením dochází k dalším sociálním konfliktům a zejména k prohlubování socioekonomické nerovnosti (Thuy, 2012; Truong, 2014; Hoang a kol., 2018).

Z důvodu zájmu turistů o kulturu horských etnik, jsou tradiční zvyky, hudba, tance, oděvy jsou zneužity jako divadlo pro bohaté turisty (Librová, 1994). Dříve prodávané tradiční předměty, jsou dnes vyráběny na pásech a představení pro turisty se konají, kdykoliv to cestovní agentura zorganizuje. Tradiční výrobky a kulturní představení tudíž ztrácejí svůj původní význam. Dochází tím k tzv. komercionalizaci kultury (Thuy, 2012).

Negativní je masový cestovní ruch zejména v úpadku tradiční kultury. Jak je zmíněno ve třetí kapitole, Palatková (2011) uvádí, že tradiční aktivity a řemesla jsou pozměněna tak, aby byla uspokojena „konzumní“ poptávka návštěvníků a s tím narůstá komercionalizace kultury místních obyvatel. Mnoho autorů (Hoang a kol., 2018) uvádí, že v Sapě a okolí k podpoře tradiční kultury a revitalizaci umění či festivalů, což Palatková (2011) zmiňuje jako pozitivní vlivy, dochází pouze „na oko.“

V závěru lze říci, že u počtu turistů navštěvující oblast Sa Pa se dá očekávat i nadále rostoucí tendence. Cestovní ruch má na životní styl horských etnik vliv, z vyplývajícího šetření však vyplývá, že je vnímán spíše pozitivně.

Místní etnika zatím cestovní ruch vnímají zejména jako možnost zmírnění chudoby a zlepšení své ekonomické situace. Je otázkou času, kdy dojde k jejich úplné asimilaci mezi etnické Vietnamce nebo si včas uvědomí hodnotu svého kulturního dědictví a pokusí se o jeho zachování. Pokud bude tradice zachována, alespoň v duchu „turistické atrakce,“ je možné považovat vliv cestovního ruchu, kdy je kultura menšin prezentována turistům, za pozitivum? Odpověď nám přinesou pouze výzkumy provedené v nadcházejících letech.

9 Seznam použitých zdrojů

9.1 Bibliografie

BYSTRÍČAN, Ivo. 2005. „Hana Librova: Vlažní a váhaví. Kapitoly o ekologickém luxusu.“ *Sociologický časopis / Czech Sociological Review* 41 (1): 145-170

DISMAN, Miroslav, 2011. *Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele*. 4., nezměn. vyd. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-1966-8.

HALDA, Tomáš, 2012. Dvojí hrozba pro Hmongy. *Lidé a Země*. **61**(8). ISSN 0024-2896.

HOUŠKA, Petr, 2014. *Environmentální aspekty potenciálu území pro cestovní ruch*. Praha 3: Univerzita Jana Amose Komenského Praha. ISBN 978-80-7452-041-9.

INDROVÁ, Jarmila a kolektiv, 2007. *Cestovní ruch: (základy)*. Praha: Oeconomica. ISBN 978-80-245-1252-5.

IVANOVÁ, K. (2006). *Životní styl jako sociální determinanta zdraví*. Rigorózní práce. Praha: FF – UK.

JAKUBÍKOVÁ, Dagmar, 2009. *Marketing v cestovním ruchu*. Praha: Grada, 288 s. Marketing (Grada). ISBN 978-80-247-3247-3.

KIRÁĽOVÁ, Alžbeta, 2003. *Marketing: destinace cestovního ruchu*. Praha: Ekopress. ISBN 80-861-1956-4.

KOLÁŘOVÁ, Hana, 2004. Co je a kde se vzala ŠETRŇÁ TURISTIKA. *Bedrník*. **2004**(3): 9. Dostupné také z: <http://www.czp.cuni.cz/enviwikidata/hk/Turistika.pdf>

KUBÁTOVÁ, Helena, 2006. *Sociologický výzkum*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 80-244-1518-6.

KUBÁTOVÁ, Helena, 2010. *Sociologie životního způsobu*. Praha: Grada. Sociologie (Grada). ISBN 978-80-247-2456-0.

LIBROVÁ, Hana, 1994. *Pestří a zelení: kapitoly o dobrovolné skromnosti*. Brno: Veronica. ISBN 80-853-6818-8.

MALÁ, Vlasta, 2002. *Základy cestovního ruchu*. Praha: Oeconomica. ISBN 80-245-0439-1.

MIHALCO, Zdeněk, 2008. Život a bída horských kmenů. *Lidé a země*. **57**(12).

MOŽNÝ, Ivo, 2002. *Česká společnost: nejdůležitější fakta o kvalitě našeho života*. Praha: Portál. ISBN 80-717-8624-1.

PÁNA, Lubomír a Miroslav SOMR, 2007. *Metodologie a metody výzkumu*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií. ISBN 978-80-86708-52-2.

PALATKOVÁ, Monika, 2011. *Mezinárodní cestovní ruch: analýza pozice turismu ve světové ekonomice, význam turismu v mezinárodních ekonomických vztazích, evropská integrace a mezinárodní turismus*. Praha: Grada, 224 s. ISBN 978-80-247-3750-8.

RYGLOVÁ, Kateřina, Michal BURIAN a Ida VAJČNEROVÁ, 2011. *Cestovní ruch – podnikatelské principy a příležitosti v praxi*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-4039-3.

SEBERA, Martin, 2012. *Vybrané kapitoly z metodologie*. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 978-80-210-5962-7.

SCHNEIDER, Jiří, Jitka FIALOVÁ a Ilja VYSKOT, 2008. *Krajinná rekreologie I*. V Brně: Mendelova zemědělská a lesnická univerzita. ISBN 978-80-7375-200-2.

SOUKUP, Václav, 2011. *Antropologie: teorie člověka a kultury*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-432-8.

SULLIVAN, James, 2017. *Vietnam*. Druhé vydání. V Brně: CPress. Velký průvodce National Geographic (Computer Press). ISBN 978-80-264-1612-8.

ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ, 2014. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 2. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0644-6.

ZELENKA, Josef a Martina PÁSKOVÁ, 2012. *Výkladový slovník cestovního ruchu*. Kompletně přeprac. a dopl. 2. vyd. Praha: Linde Praha. ISBN 978-80-7201-880-2.

9.2 Internetové zdroje

BRINKHOFF, © Thomas, 2019. VIETNAM: *Provincial Division. City Population* [online]. 2019 [cit. 2020-03-30]. Dostupné z: <https://www.citypopulation.de/en/vietnam/prov/admin/>

CIA, c2000-2020. VIETNAM. In: *CIA World Factbook* [online]. USA: CIA [cit. 2020-01-21]. Dostupné z: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/vm.html>

ČÁSLAVA, Pavel, 2008. *Životní styl* [online]. Brno [cit. 2020-01-20]. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/lty65/Bakalarska_prace-text.pdf. Bakalářská práce. Masarykova univerzita v Brně.

DUBCOVÁ, Iveta, 2017. Do vietnamského městečka Sa Pa za domorodými kmeny, turistikou i rýžovými poli. In: *Hedvábná stezka* [online]. [cit. 2020-03-10]. Dostupné z: <https://www.hedvabnastezka.cz/zeme/asi/vietnam/31245-pruvodce-v-sa-pa/>

FILEK-GIBSON, Dana, 2017. Is Over-Tourism Threatening Sapa? In: *Saigoneer* [online]. 2017 [cit. 2020-03-30]. Dostupné z: <https://saigoneer.com/vietnam-travel/10713-is-over-tourism-threatening-sapa>

HALL, Michael C. a Alan A. LEW, 2009. *Understanding and Managing Tourism Impacts: An integrated approach* [online]. New York: Routledge [cit. 2020-02-28]. ISBN 978-0-203-87587-7. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/306090744_Understanding_and_Managing_Tourism_Impacts_An_Integrated_Approach

HOANG, Thi Thu Huong, Anton VAN ROMPAEY, Patrick MEYFROIDT, Gerard GOVERS, Kim Chi VU, An Thinh NGUYEN, Luc HENS a Veerle VANACKER, 2018. Impact of tourism development on the local livelihoods and land cover change in the Northern Vietnamese highlands. *Environment, Development and Sustainability* [online]. **22**(2), 1371-1395 [cit. 2020-01-20]. DOI: 10.1007/s10668-018-0253-5. ISSN 1387-585X. Dostupné z: <http://link.springer.com/10.1007/s10668-018-0253-5>

Human Development Indicators, 2019. In: *UNITED NATIONS DEVELOPMENT PROGRAMME* [online]. [cit. 2020-03-26]. Dostupné z: <http://hdr.undp.org/en/countries/profiles/VNM#>

JANOUCHOVÁ, Veronika a Eva HEŘMANOVÁ, c2012. Turismus kulturní. In: *Arts Lexikon* [online]. ČR: Vysoká škola ekonomická v Praze [cit. 2019-12-15]. Dostupné z: http://www.artsllexikon.cz/index.php?title=Turismus_kulturn%C3%AD

MICHAUD, Jean a Sarah TURNER, 2006. CONTENDING VISIONS OF A HILL-STATION IN VIETNAM: *Annals of Tourism Research*. Pergamon [online]. Great Britain: Elsevier, **33**(3), 785-804 [cit. 2020-03-20]. DOI: 10.1016/j.annals.2006.02.003. ISSN 0160-7383. Dostupné z: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0160738306000120>

MICHAUD, Jean a Sarah TURNER, 2017. Reaching new heights. State legibility in Sa Pa, a Vietnam hill station. *Annals of tourism research* [online]. září 2017, (66), 37-48

[cit. 2020-03-01]. ISSN 0160-7383. Dostupné z:

<https://doi.org/10.1016/j.annals.2017.05.014>

NHAN DAN, 2019. Vietnam aims to welcome 20.5 million international visitors in 2020. In: Nhan Dan[online]. 2019 [cit. 2020-04-04]. Dostupné z:

<https://en.nhandan.org.vn/travel/item/8254202-vietnam-aims-to-welcome-20-5-million-international-visitors-in-2020.html>

PEPRNÝ, Aleš, c2006. Cestovní ruch. In: *E-knihovna: Mendelova univerzita v Brně* [online]. Brno: Mendelova univerzita, c2006 [cit. 2019-12-15]. Dostupné z:

https://is.mendelu.cz/eknihovna/opory/zobraz_cast.pl?cast=2679

Population Stat: World statistical data [online], ©2017-2020. Population Stat [cit. 2020-03-08]. Dostupné z: <https://populationstat.com>

Sapa Population, ©2020. In: THE OFFICIAL TOURISM PORTAL OF SAPA [online]. Sapa Tourism Office [cit. 2020-03-29]. Dostupné z:

<https://www.vietnamonline.com/az/sapa-population.html>

THUY, Dinh Thu, 2012. *The Effects of Ethnic Tourism on Yao Community in Sapa District, Lao Cai Province, Vietnam* [online]. Chiang Mai [cit. 2020-03-01]. Dostupné z: <http://copag.msu.ac.th/journal%20/filesjournal/3-2/1501201725243no3-2-4.pdf>. Chiang Mai University. Vedoucí práce Yos Santasombat.

Top 10 Attractions, ©2020. In: *Sapa tourism* [online]. Sapa, Vietnam: Sapa Tourism Office, 2018 [cit. 2020-03-08]. Dostupné z: <https://www.sapa-tourism.com/en/top-10-attractions/>

Tourism statistics: International visitors, 2020. In: *Vietnam National Administration of Tourism: Ministry of culture, sports and tourism* [online]. Vietnam [cit. 2020-03-28].

Dostupné z:

<http://www.vietnamtourism.gov.vn/english/index.php/statistic/international?txtkey=&year=2017&period=t12>

TROSKA.CZ, 2019. *Rozdíl mezi anketou a dotazníkem*. In: Rozdily[online]. [cit. 2020-04-01]. Dostupné z:

http://www.rozdily.cz/Rozd%C3%ADl_mezi_anketou_a_dotazn%C3%ADkem

TRUONG, V. Dao, 2014. *TOURISM AND POVERTY ALLEVIATION: A CASE STUDY OF SAPA, VIETNAM* [online]. Cantenbury, New Zealand [cit. 2020-02-27].

Dostupné z: <https://ir.canterbury.ac.nz/handle/10092/9244>. Disertační práce. University of Canterbury, New Zealand. Vedoucí práce prof. C. Michael Hall, Dr. Tony Garry.

UNESCO, c1992-2020. Viet Nam: Properties inscribed on the World Heritage List. In: *UNESCO* [online]. [cit. 2020-03-26]. Dostupné z: <http://whc.unesco.org/en/statesparties/vn>

UNWTO, 1997. *Internacional Tourism: A Global perspective* [online]. [cit. 2020-03-18]. ISBN 978-92-844-0231-1. Dostupné z: <https://www.e-unwto.org/doi/book/10.18111/9789284402311>

UNWTO, c2020. Glossary of tourism terms. In: *World Tourism Organization* [online]. Madrid: UNWTO [cit. 2019-12-15]. Dostupné z: <https://www.unwto.org/glossary-tourism-terms>

VALJENT, Zdeněk, 2010. *Pokus o vymezení pojmu „aktivní životní styl“*. In: Ústav tělesné výchovy a sportu [online]. Praha: Ústav tělesné výchovy a sportu, ČVUT v Praze [cit. 2020-01-20]. Dostupné z: https://www.utvs.cvut.cz/lectors/zv_zivotni_styl.pdf

VERWEIJ, Pim, 2013. *Homestay tourism and its impact on the local villager: Critical review of pro--poor tourism programs implemented in Sapa, Vietnam* [online]. Amsterdam [cit. 2020-03-12]. Dostupné z: <https://scripties.uba.uva.nl> . Diplomová práce. Universiteit van Amsterdam.

Vietnam Population, ©2019. In: *Population Fun* [online]. [cit. 2020-03-27]. Dostupné z: <http://www.populationfun.com/vietnam-population/>

Vietnam's Regions and Key Economic Zones, ©1992-2020. *Vietnam Briefing* [online]. Dezan Shira & Associates, 2012 [cit. 2020-03-08]. Dostupné z: <https://www.vietnam-briefing.com/news/vietnams-regions-key-economic-zones.html/>

VNAT, 2018. Sa Pa welcomes nearly 50,000 visitors during National Day holiday. In: Vietnam National Administration of Tourism [online]. [cit. 2020-04-03]. Dostupné z: <http://vietnamtourism.gov.vn/english/index.php/items/13192>

VNAT, 2019. Lao Cai serves more than 1.4 million tourists in Q1. In: Vietnam National Administration of Tourism [online]. [cit. 2020-04-04]. Dostupné z: <http://vietnamtourism.gov.vn/english/index.php/items/13803>

VU, Nam a Makoto SATO, 2010. Tourism Development and Amenity Migration in Hill Stations: The case study of Sapa in Vietnam. *Center for Advanced Tourism*

Studies [online]. Hokkaido University, 2010, (7), 1-15 [cit. 2020-03-10]. Dostupné z: <http://hdl.handle.net/2115/50526>

World Tourism Organization (2012), *Tourism and Intangible Cultural Heritage*, UNWTO, Madrid, DOI: <https://doi.org/10.18111/9789284414796>

World Tourism Organization (2019), UNWTO Tourism Definitions, UNWTO, Madrid, DOI: <https://doi.org/10.18111/9789284420858>

WTTC, 2019. Viet Nam 2019 Annual Research: Key highlights. In: *WTTC* [online]. World Travel and Tourism Council [cit. 2020-03-29]. Dostupné z: <https://www.wttc.org>

© ZASTUPITELSKÝ ÚŘAD ČR V HANOJI (VIETNAM), 2019. Vietnam: Základní charakteristika teritoria, ekonomický přehled. In: *Business info* [online]. ČR [cit. 2020-03-14]. Dostupné z: <https://www.businessinfo.cz/navody/vietnam-zakladni-charakteristika-teritoria-ekonomicky-prehled>

10 Přílohy

Příloha 1: Průvodní dopis

Dobrý den, jsem studentkou vysoké školy, a tímto Vás prosím o vyplnění krátkého dotazníku, který se týká života v oblasti Sa Pa. Všechny odpovědi jsou anonymní a slouží pouze pro osobní účely mého výzkumu k diplomové práci. Velice děkuji za váš čas a vyplnění dotazníku.

Pozn. Příložený dopis je v českém jazyce, při výzkumu byl přeložen do angličtiny a vietnamštiny.

Příloha 2: Dotazník

Průzkum životního stylu v oblasti SaPa

1) *Jaké je vaše pohlaví?*

Muž

Žena

2) *Kolik je Vám let?* _____

3) *Kolik máte dětí?* _____

4) *Bydlíte v oblasti Sa Pa:*

Od narození

Přistěhoval/a jsem se

Ve kterém roce? _____

Odkud, z jaké obce jste se přistěhoval/a? _____

5) *Jaký je zdroj vaší obživy/vaše zaměstnání?*

Můžete vybrat více odpovědí.

Zemědělství – rostlinná produkce

Napište, co konkrétně pěstujete:

Chov zvířat

Uveďte, jaká zvířata konkrétně chováte:

Pracuji ve službách – jako zaměstnanec, upřesněte:

- Ubytování
- Restaurační zařízení
- Průvodcovství
- Doprava
- Cestovní kancelář
- Jiné: _____

Podnikání, vlastní výdělečná činnost – upřesněte:

- Vlastní nabídka ubytování
- Prodej výrobků apod.
- Jiné – prosím upřesněte: _____

Jiné – uveďte: _____

6) Pokud nabízíte nějaké služby turistům, jak dlouho se tomu věnujete?

- Více než 15 let
- 10 let
- 5 let
- 1–2 roky
- Méně než rok
- Teprve začínám

7) Pokud nabízíte nějaké služby turistům, čemu jste se věnovali předtím?

Prosím uveďte, stačí obor, viz otázka 4: _____

8) Čemu se nejčastěji věnujete ve volném čase:

Můžete vybrat více odpovědí.

- Rodině
- Setkávání s přáteli
- Domácím pracím a zahradě
- Sportu, tanci
- Kultura – např. sledování filmů, karaoke, zábava
- Vlastní vzdělávání – Četba knih, časopisů
- Cestování, turistika
- Odpočinek, nicnedělání
- Jiné: _____

9) Vlastníte nějaký dopravní prostředek?

- Ne, žádný
- Jízdní kolo
- Motorka
- Auto
- Jiné

10) Prosím ohodnořte jednotlivé aspekty vašeho stylu života:

	Výrazně spokojen	Spíše spokojen	Neutrální	Spíše nespokojen	Výrazně nespokojen
Volný čas	☐	☐	☐	☐	☐
Náplň práce	☐	☐	☐	☐	☐
Dostupnost a nabídka potravin	☐	☐	☐	☐	☐
Dostupnost a nabídka zboží	☐	☐	☐	☐	☐
Dostupnost a nabídka služeb	☐	☐	☐	☐	☐
Životní podmínky v místě bydliště	☐	☐	☐	☐	☐
Finanční situace	☐	☐	☐	☐	☐
Celkově životní úroveň	☐	☐	☐	☐	☐

11) Prosím zhodnořte, jak se jednotlivé aspekty vašeho životního stylu změnily v posledních 5 letech. Situace se:

	Výrazně zlepšila	Spíše zlepšila	Stále stejná	Spíše zhoršila	Výrazně zhoršila
Volný čas	☐	☐	☐	☐	☐
Náplň práce	☐	☐	☐	☐	☐
Dostupnost a nabídka potravin	☐	☐	☐	☐	☐
Dostupnost a nabídka zboží	☐	☐	☐	☐	☐
Dostupnost a nabídka služeb	☐	☐	☐	☐	☐
Životní podmínky v místě bydliště	☐	☐	☐	☐	☐
Finanční situace	☐	☐	☐	☐	☐
Celkově životní úroveň	☐	☐	☐	☐	☐

12) V posledních 5 letech je váš způsob života:

- Velmi hektický
- Spíše hektický
- Běžný, stále stejný
- Spíše odpočinkový
- Odpočinkový

13) Co si myslíte, že turisty láká k návštěvě oblasti Sa Pa?

Můžete vybrat více odpovědí.

- a) Příroda
- b) Túry po okolí
- c) Návštěva nejvyšší hory země
- d) Místní obyvatelé
- e) Místní tradiční trhy
- f) Odpočinek, wellness
- g) Poznání okolí
- h) Historické památky
- i) Jiné: _____

14) Návštěva oblasti Sa Pa je podle vás (dle počtu přijíždějících turistů) spíše:

- Celoroční
- Spíše celoroční
- Spíše sezónní (např. více v zimě)
- Hlavně sezónní
- Neumím posoudit

15) Myslíte si, že turisté do oblasti Sa Pa přijíždějí spíše:

- Krátkodobě (1 až 3 dny pobytu)
- Dlouhodobě (více 3 dny pobytu)

16) Dle vašeho názoru, do oblasti Sa Pa turisté přijíždějí spíše:

- S cestovní agenturou, průvodcem
- Na vlastní pěst

17) Dle vašeho názoru, turisté přijíždějící do oblasti Sa Pa jsou nejčastěji:

- Jednotlivci
- Pár
- Rodina
- Přátelé
- Organizovaná skupina

18) Při výběru ubytování turisté vyhledávají spíše:

- Hotely
- Hostely
- Ubytování u místních – homestay
- Jiné

19) Počet turistů se v posledních 5 letech podle Vás:

- Výrazně zvýšil
- Spíše zvýšil
- Je přibližně stejný
- Spíše snížil
- Výrazně snížil

20) Nárůst počtu turistů vnímáte:

- Velmi pozitivně
- Spíše pozitivně
- Neumím posoudit
- Spíše negativně
- Velmi negativně

Prosím snažte se krátce popsat, jak změna v počtu turistů ovlivnila váš život:

21) Váš životní styl se v posledních 5 letech:

- Výrazně změnil
- Spíše změnil
- Spíše nezměnil
- Vůbec nezměnil
- Nevím

22) Změnu životního stylu vnímáte:

- Velmi pozitivně
- Spíše pozitivně
- Neumím posoudit
- Spíše negativně
- Velmi negativně

23) Finanční situace obyvatel v oblasti Sa Pa se celkově v posledních 5 letech podle Vás:

- Výrazně zlepšila
- Spíše zlepšila
- Je stejná
- Spíše zhoršila
- Výrazně zhoršila

Krátce zdůvodněte, proč si to myslíte:

Příloha 3: Fotografie pořízené v oblasti Sa Pa

Zdroj: archiv autorky

Tradiční oblečení horských etnik:

Fotografie č. 1: Tradiční oblečení etnika

Dao

Fotografie č. 2: Tradiční oblečení žen

etnika Černí Hmong

Fotografie č. 3: Tradiční oblečení žen

etnika Thai

Fotografie č. 4: Tradiční tkalcovský stav

Fotografie č. 5: Ukázka zdobení textilií

Fotografie č. 6: Šperky horských etnik, Muzeum města Sapa

Fotografie č. 7 a 8: Tradiční dům horských etnik

Fotografie č. 9: Homestay – moderní verze

